

บทที่ 2

ความสำคัญและบทบาทของแอฟริกาใต้ในบริบทของ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในบรรยากาศของความไม่แน่นอนทางการเมืองระหว่างประเทศยุคสงครามเย็น นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 ทำให้ยุโรปหลายประเทศประเทศในทวีปอเมริกาเหนือและอีกหลายประเทศ จึงได้พุ่งเป้าต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ และทุ่มเทความรู้สึกลากหลาย และพิจารณาตัดสินปรากฏการณ์ทั้งหลายในประเทศนี้ ถกเถียงยกประเด็นขึ้นมากมายต่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศเล็ก ๆ ที่ดูเหมือนจะห่างไกลจากเส้นทางแห่งการเมืองโลกดังเช่น "ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้"*

มีคำอธิบายสำหรับความสงสัยดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า แอฟริกาใต้เป็นประเทศที่ร่ำรวยทรัพยากรธรรมชาติแร่ธาตุ เป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรม เป็นประเทศกำลังพัฒนาที่มีศักยภาพทางการผลิตอาวุธในลักษณะของอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ และเป็นประเทศที่นับได้ว่าเป็นความแข็งแกร่งที่สุดทางทหารในภาคพื้นทวีปเดียวกัน ประกอบกับภูมิศาสตร์ของแอฟริกาใต้ตั้งอยู่บนจุดยุทธศาสตร์ทางทะเลที่สำคัญคือ แหลมกู๊ดโฮป (The Cape of Good Hope) ในทางตรงข้ามแอฟริกาใต้เป็นประเทศที่ ถูกประณามมากที่สุดในโลกด้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน และการแทรกแซงกิจการภายในของนามิเบียและอันโกลา

ในทัศนะของประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศตะวันตกผู้มีความก้าวหน้า ด้านอุตสาหกรรม และกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในแอฟริกาตอนใต้ ให้ความสำคัญต่อแอฟริกาใต้ โดยจำแนกพิจารณาได้ 4 ประเด็นคือ ความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ ความสำคัญในเชิงจิตวิทยาการเมือง ความสำคัญเชิงศีลธรรม และความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจ โดยทั้งสี่ประเด็นนี้เราจะพบว่ามีความเกี่ยวข้องด้วยเหตุและผลของกันและกันที่สามารถเข้าใจได้ในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

*ภาคผนวก ก. ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับแอฟริกาใต้ หน้า 242.

ความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ หมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องตระหนัก เล็งเห็นหรือเข้าใจถึงความสำคัญ ในอันที่จะละเอียดหรือเพิกเฉยมิได้ต่อสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งหากขาดต่อสิ่ง ๆ นั้นแล้วย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายสถานเดียว

แอฟริกาใต้เป็นประเทศที่มีความสำคัญในเชิงยุทธศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรแร่ธาตุ ยุทธศาสตร์เส้นทางทางทะเล และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกองทัพและอาวุธที่รวมถึงอาวุธนิวเคลียร์

1. ทรัพยากรแร่ธาตุ (strategic minerals)

ทุก ๆ วันโลกแห่งการพึ่งพิงและพึ่งพาระหว่างประเทศ ชับซ้อนและผูกพันเป็นเครือข่ายขนาดยักษ์ที่ไม่อาจมองเห็นได้เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าสังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งโลกตะวันตกหรือสังคมประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ต่างก็ต้องพึ่งพากันทั่วโลกสุดแต่ว่าใครจะพึ่งใครมาน้อยกว่ากัน

สำหรับแอฟริกาใต้ ประเทศซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของทรัพยากรแร่ธาตุซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวัตถุดิบที่สำคัญยิ่งยวดต่อกระบวนการอุตสาหกรรมในปริมาณมหาศาลประเทศหนึ่งของโลก (นอกเหนือจากสหภาพโซเวียตและจีน)

แอฟริกาใต้ครอบครองแร่ธาตุมหาศาลนี้เองทำให้แอฟริกาใต้ก้าวขึ้นมาอยู่ในสายตาของประชาคมโลก ทรัพยากรแร่ธาตุที่แอฟริกาใต้มีอยู่นี้แทบทั้งหมดเป็นจำพวกมิใช่แร่ธาตุเชื้อเพลิง (non fuel minerals) ยกเว้นแร่ยูเรเนียมที่แอฟริกาใต้มีในปริมาณมากมายเช่นกัน แต่ทั้งหมดล้วนจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยโลหะเป็นธาตุประกอบสำคัญ อาทิ ในอุตสาหกรรมการก่อสร้าง การประกอบยานยนต์หรือยานพาหนะทุกรูปแบบ อุตสาหกรรม การกลั่นน้ำมันและเคมีภัณฑ์ ไปจนถึงอุตสาหกรรมอาหารและการผลิตอาวุธ หรือแม้กระทั่งอุตสาหกรรมของใช้ในครัวเรือน แร่ธาตุเหล่านี้จึงนับเป็นวัตถุดิบสำคัญยิ่งที่สามารถสร้างแรงจูงใจมากพอที่จะทำให้หลาย ๆ ประเทศเข้ามามีปฏิสัมพันธ์และสร้างประโยชน์จากวัตถุดิบเหล่านั้น แอฟริกาใต้จึงกลายเป็นแหล่งจัดหาและแหล่งสำรองวัตถุดิบที่สำคัญของโลก โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก แร่ธาตุเหล่านี้จึงถูกเรียกว่าเป็นแร่ธาตุยุทธศาสตร์เพื่อการอุตสาหกรรม

แร่ธาตุที่ไม่ใช่เชื้อเพลิงนี้¹ สามารถทำกำไรให้แอฟริกาได้ได้มากถึง 10 กว่าชนิด ได้แก่ แอสเบสตอส แพลทตินัม โครเมียมดิบ ถ่านหิน ทองแดง ฟลูโอโรสปาร์ ทองคำ แร่เหล็ก ปูนขาวและหินปูน วานาเดียม แมงกานีส และเงิน นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุอีกมากมาย เช่น ฟอสเฟต สังกะสี ตะกั่ว นิกเกิล โคบอลต์ ยิปซัม และที่สำคัญ เพชร แอฟริกาได้ส่งออกแร่ธาตุเหล่านี้สู่ตลาดโลกมากถึงร้อยละ 40-90² ส่วนประเทศที่นำเข้าแร่ธาตุทั้งหลายนี้โดยเฉลี่ยมากที่สุดคือ สหรัฐอเมริกาในปริมาณร้อยละ 30-80 ของการนำเข้าวัตถุดิบแร่ธาตุทั้งหมดของสหรัฐฯ³

ย้อนกลับไปสู่ยุคแห่งการบุกเบิก ช่วงต้นศตวรรษที่ 19 แอฟริกาได้ค้นพบ "เพชรและทองคำ" แร่ธาตุทั้งสองอย่างนี้ในเวลาต่อมาได้กลายเป็นพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ของประเทศ อันนำไปสู่ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมทั้งหนักและเบา ทั้งซับซ้อนและธรรมดาเกิดขึ้นมากมายบนรากฐานอุตสาหกรรมเหมืองทองคำทั้งสิ้น ความอุดมสมบูรณ์ของทองคำนี้เองที่ทำให้แอฟริกาได้เป็นประเทศเดียวที่สามารถสร้างผลผลิตออกสู่ตลาดโลกมากที่สุด

ตารางที่ 2.1 แสดงสถิติผลผลิตทองคำของโลก

ปี	แอฟริกา										อื่นๆ	
	รวม	แอฟริกาใต้	กานา	ชาด	สหรัฐ	แคนาดา	เม็กซิโก	โคลัมเบีย	ออสเตรเลีย	จีน	ฟิลิปปินส์	ไต้หวัน
1972	44,543,374	29,245,273	724,051	140,724	1,449,943	2,078,567	146,061	188,137	754,866	-	606,730	-
1975	38,476,370	22,937,820	523,889	103,217	1,052,252	1,653,611	144,710	306,864	526,821	-	502,577	-
1977	38,905,145	22,501,886	480,884	80,418	1,100,347	1,733,609	212,709	257,070	624,270	-	558,554	-
1978	38,983,019	22,648,558	402,034	76,077	998,832	1,735,077	202,003	246,446	647,579	-	586,531	-
1979	38,768,978	22,617,179	362,000	69,992	954,390	1,644,265	190,364	259,359	596,910	-	535,165	-
1980	39,197,315	21,659,468	353,000	39,963	959,782	1,627,477	195,991	510,439	547,591	-	753,452	8,425,000
1982	43,082,814	21,355,111	331,000	62,233	1,465,685	2,081,230	214,349	472,674	866,815	1,800,000	834,439	8,550,000
1983	45,163,364	21,647,310	276,000	192,930	2,002,526	2,363,411	198,177	426,517	983,522	1,850,000	816,536	8,600,000
1984	46,929,444	21,860,933	287,000	117,115	2,084,615	2,682,786	270,998	730,670	1,295,963	1,900,000	827,149	8,650,000
1985	49,283,691	21,565,230	299,353	63,022	2,427,232	2,815,118	255,693	1,142,385	1,881,491	1,950,000	1,062,997	8,700,000
1986	51,534,056	20,513,665	267,127	167,827	3,739,015	3,364,700	250,615	1,285,678	2,413,842	2,100,000	1,296,400	8,850,000
1987	53,033,614	19,176,500	327,598	140,561	4,947,040	3,724,000	250,822	853,600	3,558,954	2,300,000	1,048,081	8,850,000
1988	58,453,814	19,881,125	372,979	140,000	6,459,539	4,110,000	296,689	833,000	4,887,000	2,500,000	1,134,920	9,000,000
1989	63,369,158	19,386,692	429,469	122,528	8,537,329	5,093,957	266,851	870,963	6,523,377	2,550,000	1,125,275	9,150,000

ที่มา: "World Gold Production," The World Almanac and Book of Facts, 1990, p.160.

¹ดินแดนในแอฟริกาใต้ที่มีแร่ธาตุที่ไม่ใช่เชื้อเพลิง ได้แก่ บริเวณวิทวอเตอร์แรนด์ (Witwatersrand) และทางตอนเหนือของออเรนจ์ ฟรี สเตท (Orange Free State) อ้างถึงใน Leo Katzen, *Africa: South of the Sahara 1995*, 24th ed. (London: Europa Publications, 1996), p.840.

²Kenneth W. Grundy, *South Africa: Domestic crisis and global challenge*. (Colorado : Westview Press, 1991), p. 20.

³ *Ibid.*

แม้ว่าส่วนแบ่งของตลาดทองคำของแอฟริกาใต้จะตกลงจากร้อยละ 70 ในปี ค.ศ.1980 เหลือเพียงร้อยละ 30 ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1989 แต่ภาวะเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมเหมืองแร่ชนิดอื่นๆ ยังคงเติบโตสูงขึ้นตามลำดับ ด้วยความอุดมสมบูรณ์และประสบการณ์อันยาวนานในการทำเหมืองแร่ในดิน โดยสามารถพัฒนาเทคโนโลยีที่สามารถขุดค้นหาแร่ธาตุ โดยเฉพาะทองคำที่อยู่ลึกลงไปได้จนถึงเกือบสี่กิโลเมตร ซึ่งยังไม่มีประเทศใดในโลกทำได้เท่า⁴ เป็นการสร้างมูลค่าทางการค้าจากผลผลิตแร่ธาตุมากถึง 46,631 ล้านแรนด์ (แรนด์คือชื่อเรียกสกุลเงินตราของแอฟริกาใต้) ในปี ค.ศ. 1993⁵ เติบโตถึง 3 เท่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี ค.ศ. 1983 มีมูลค่า 16,174 ล้านแรนด์)⁶

จากสถิติปี ค.ศ. 1985 ทรัพยากรแร่ธาตุหลัก ๆ ของแอฟริกาใต้มีส่วนแบ่งในแร่ธาตุสำรองและเพื่อการผลิตของโลก คิดเป็นร้อยละต่อแต่ละชนิดดังนี้ โครเมียม 78 ทองคำ 59 แพลตตินั่ม 79 แมงกานีส 41 และวานาเดียม 20 ไตตานิยม 14 สังกะสี 6 นิกเกิล 5 และตะกั่ว 4⁷

ปี ค.ศ. 1989 การส่งออกแร่ธาตุบางชนิดของแอฟริกาใต้เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น จำพวกแพลตตินั่มเพิ่มขึ้นร้อยละ 83 โรเดียมร้อยละ 76 วานาเดียมร้อยละ 92 โครเมียมร้อยละ 42 และโลหะผสมโครเมียมร้อยละ 58⁸ กล่าวได้ว่า ในปี ค.ศ. 1989 แอฟริกาใต้ถูกจัดอยู่ในอันดับผู้ผลิตวัตถุดิบแร่ธาตุที่ไม่ใช่เชื้อเพลิงรายใหญ่ที่สุดเพื่อป้อนตลาดโลกตะวันตก แร่ที่ผลิตได้มากที่สุดอันดับหนึ่งได้แก่ ทองคำ โครเมียม แมงกานีส และวานาเดียม และเป็นผู้ผลิตรายใหญ่อันดับ 2 ของแร่ธาตุจำพวก แพลตตินั่ม เพชร เวอร์มิคิวไลต์ แอนติโมนี แอสเบสตอส และฟลูโอไรสปาร์ และเป็นผู้ผลิตรายใหญ่อันดับ 3 ของแร่ธาตุจำพวก ยูเรเนียม และโรเดียม

⁴ “แอฟริกาใต้กับการขยายความร่วมมือในภูมิภาค”, *สยามรัฐ* (28 มิถุนายน 2533):2.

⁵ Katzen, *Africa: South of the Sahara 1995*, p.850.

⁶ Brian Hunter, *The Statement's Year Book 1985-1986*, 122nd ed. (London: McMillan Press, 1985), p.1074.

⁷ Hana Umlauf Lane, ed., *The World Almanac and Book of Facts*, (New York: Newspaper Enterprise Association, 1986), p.121.

⁸ “Kenneth W. Grundy, “Southern Africa: The revolution prolonged”, in *Africa in world Politics*, ed. John W. Harbeson and Donal Rothchild (Boulder: Westview Press, 1991), p.110.

นอกจากนี้แอฟริกาใต้ยังเป็นแหล่งสำรองวัตถุดิบรายใหญ่จำพวกแมงกานีส แพลตตินัม วานาเดียม ฟลูออโรสปาร์ ซิลลิมาไนท์ แหล่งใหญ่ที่สุดสำหรับโลกตะวันตกอีกด้วย ซึ่งโดยรวมแล้วแอฟริกาใต้อยู่ในฐานะผู้ผลิตแร่ธาตุมีไข่อะลูมิเนียมอันดับ 4 ของโลก⁹

แร่ธาตุทั้งหลายนี้เป็นประโยชน์และจำเป็นต่อกระบวนการผลิต กล่าวคือ แมงกานีส ซึ่งมีคุณสมบัติที่สามารถลดกำมะถันและออกซิเจนได้ดี ดังนั้นจึงนำมาใช้เป็นองค์ประกอบทำให้วัตถุแข็งขึ้น เช่น การผลิตแบตเตอรี่แห้ง และการผลิตทางเคมี โครเมียม นำไปใช้ผลิตวัตถุโลหะผสมเหล็ก (ferrochromium) และหากนำไปประกอบใช้ร่วมกับนิกเกิลตามกรรมวิธี ก็จะได้เหล็กไร้สนิม (stainless steel) ซึ่งสามารถทนความร้อนและการกัดกร่อนได้สูง แร่ธาตุเหล่านี้จึงถูกนำไปใช้ผลิตเครื่องยนต์ของอากาศยาน และในโรงงานประกอบเครื่องมือเพื่อการพลังงานและปิโตรเคมี อีกทั้งเนื่องจากโครเมียมทนความร้อน แข็งแกร่ง มีความต้านทานสูงนี้เอง จึงถูกใช้ในอุตสาหกรรมการบิน อุตสาหกรรมเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและพลังงาน และอุตสาหกรรมการผลิตอาวุธ วานาเดียม เช่นเดียวกัน ในฐานะที่เป็นธาตุโลหะผสม จึงถูกนำมาใช้ในการผลิตเหล็กกล้าที่มีความแข็งแรงสูง แต่น้ำหนักเบาในอุตสาหกรรมยานยนต์ โครงของอากาศยาน เป็นอุปกรณ์เพื่อการคมนาคมขนส่ง และการก่อสร้างท่อส่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ไทตาเนียม เป็นแร่ธาตุสำคัญในอุตสาหกรรมยานอวกาศ แร่ในกลุ่มแพลตตินัม (platinum, palladium, rhodium, ruthenium, iridium and osmium) เป็นวัตถุดิบจำเป็นต่ออุตสาหกรรมหนักและเบาทั่วไปและในการผลิตเครื่องสำอางค์ เป็นธาตุเหล็กที่ใช้ในเทคโนโลยีเพื่อต่อต้านมลภาวะ อีกทั้งเป็นตัวกระตุ้นทางเคมี เช่น แพลตตินัมใช้กลั่นไนโตรเจนเหลวและผลิตปุ๋ยไนเตรท และด้วยคุณสมบัติของแพลตตินัมที่สามารถต้านทานการกัดกร่อนได้ดี จึงเหมาะอย่างยิ่งกับการผลิตอุปกรณ์ทางการแพทย์ อุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ เซรามิก และเครื่องแก้ว ฟลูออโรสปาร์ ก็เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตทางอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์และการผลิตโลหะผสม สังกะสี ใช้ในการก่อสร้างทั่วไป ดีบุกใช้ในการผลิตอุตสาหกรรมกระป๋องและเครื่องใช้ไฟฟ้า ตะกั่ว ใช้ในอุตสาหกรรมผลิตเครื่องยนต์และน้ำมัน แคดเมียมใช้ผลิตแบตเตอรี่และเคลือบวัสดุ เพชรเป็นอีกประเภทหนึ่งของแร่ธาตุที่แอฟริกาใต้ส่งออกเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมที่มีการตัดหรือเจียรไนวัตถุดิบชนิดและในอุตสาหกรรมเครื่องประดับ

⁹ Katzen, *Africa: South of the Sahara 1995*, p.850.

หน่วยสำรวจทางธรณีวิทยาของสหรัฐฯ ได้ระบุว่าแร่ธาตุยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งต่อภาคอุตสาหกรรมของสหรัฐฯ มีอยู่ถึง 27 ชนิด และได้พื้นดินของแอฟริกาใต้มีแร่ธาตุสำรองอยู่ถึง 11 ใน 27 ชนิดที่วันนั้น และความสำคัญของแอฟริกาใต้ต่อประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายในเรื่องของแร่ธาตุอยู่ที่แร่ธาตุหลัก 6 ชนิด¹⁰ ได้แก่ โครเมียม แมงกานีส แพลตตินัม วานาเดียม ยูเรเนียม และทองคำ ซึ่งแอฟริกาใต้มีแร่ธาตุหลักนี้ในปริมาณสำรองมากที่สุด หากไม่นับรวมถึงสหภาพโซเวียต (ซึ่งในช่วงเวลาของวิทยานิพนธ์นี้ สหภาพโซเวียตยังมีได้ล่มสลาย)

เหตุที่แร่ธาตุเหล่านี้ถูกจัดเป็นยุทธศาสตร์ หรือเป็นส่วนหนึ่งในแผนการนโยบายต่างประเทศของหลาย ๆ ประเทศนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงระหว่าง ปี ค.ศ. 1973-1974 อันเป็นช่วงที่ได้ปรากฏการรวมตัวของกลุ่มประเทศผู้ค้าน้ำมันปิโตรเลียมรายใหญ่ของโลกตะวันออกกลางในนามของกลุ่มโอเปค¹¹ และกลุ่มนี้เองได้กดดันประเทศตะวันตกรวมถึงญี่ปุ่น ด้วยการระงับการค้าและการส่งออกน้ำมัน อันเนื่องมาจากการที่สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนอิสราเอลทางอาวุธ ปรากฏการณ์

¹⁰แร่โครเมียม แอฟริกาใต้เป็นผู้ผลิตอันดับหนึ่งของโลกเท่ากับร้อยละ 30 (ประเทศโรดีเชีย ก็เป็นผู้ผลิตรายใหญ่ แต่มีการส่งแร่โครเมียมนี้ออกเป็นสินค้าส่งออกผ่านแอฟริกาใต้อีกต่อหนึ่ง) และแอฟริกาใต้ยังมีแร่ชนิดนี้สำรองไว้ถึงร้อยละ 70-80

แร่แมงกานีส แอฟริกาใต้เป็นผู้ผลิตอันดับ 2 ของโลกคือร้อยละ 41 อันดับรองจากสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ดี แอฟริกาใต้มีแหล่งแร่สำรองชนิดนี้คิดเป็นอัตรากึ่งหนึ่งของโลกทีเดียว

แร่แพลตตินัมและธาตุอื่น ๆ ที่คล้ายคลึง แอฟริกาใต้สามารถผลิตได้คิดเป็นอัตรากินกว่ากึ่งหนึ่งของโลก และสามารถผลิตได้ในปริมาณเท่ากับสหภาพโซเวียตรัสเซียร้อยละ 79 ของแหล่งสำรองแร่ชนิดนี้อยู่ในแอฟริกาใต้ ส่วนที่เหลืออยู่ในสหภาพโซเวียตรัสเซีย

แร่วานาเดียม แอฟริกาใต้ผลิตได้ถึงร้อยละ 30 และร้อยละ 42 เป็นแหล่งสำรองของโลกในขณะที่โซเวียตมีสำรองถึงร้อยละ 60

แร่ยูเรเนียม แอฟริกาใต้ผลิตได้ถึงร้อยละ 23

แร่ทองคำ แอฟริกาใต้สามารถผลิตได้เป็นอันดับหนึ่งของโลก ในปริมาณถึงร้อยละ 59

ที่มา: Mineral Distribution, Reserve and Resources in *The World Almanac and Book of Facts*, 1986, p.121.

¹¹ Larry W. Bowman, "The strategic importance of South Africa to United States: An appraisal and policy analysis," in *Southern Africa in the 1980s*, eds. Olajide Aluko and Timothy M. Shaw (London: George Alen & Unwin, 1986), p.129.

ทั้งสองนี้ได้จุดประกายความวิตกให้กับสหรัฐฯ และประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายในกรณีของ แหล่งวัตถุดิบที่เป็นเชื้อเพลิงและมีเชื้อเพลิง ทำให้ต้องพิจารณามองหาแหล่งใหม่ เพื่อเป็นการ หลีกเลี่ยงความเสี่ยง หากเกิดเหตุการณ์เช่นในกรณีข้างต้นนี้อีก¹²

เหตุการณ์ดังกล่าวได้จุดประกายให้ตะวันตกหันมาทบทวนพิจารณาแอฟริกาใต้จริงจัง มากขึ้น ปัญหาที่มีอยู่ว่า แร่ธาตุที่แอฟริกาใต้มีอยู่โดยเฉพาะ 6 ชนิดหลักนั้น สำคัญต่อตะวันตกใน เชิงยุทธศาสตร์จริงหรือไม่ เป็นไปได้หรือไม่หากตะวันตกจะตัดขาดการนำเข้าวัตถุดิบแร่ธาตุ จากแอฟริกาใต้ และจริงหรือไม่ที่ตะวันตกมีความอ่อนไหวต่อการสูญเสียแร่ธาตุจากแอฟริกาใต้ทั้ง ในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งตะวันตกมีทางเลือกใหม่อื่นใดหรือไม่ นายโรเบิร์ต เอ็ม ไพรซ์ (Robert M. Price) ผู้เชี่ยวชาญด้านแอฟริกา ได้กล่าวถึงแอฟริกาใต้และแร่ธาตุเหล่านี้ว่ามีความ สำคัญยิ่งในอุตสาหกรรมหนัก และพบว่าแร่ธาตุเหล่านี้ไม่ซ้ำไม่แน่นอนขาดแคลน และไม่เพียง พอต่อความต้องการของประเทศอุตสาหกรรม ยิ่งไปกว่านั้นยังไม่สามารถหาสิ่งทดแทนที่มีคุณสมบัติเท่าเทียมได้เหมาะสม¹³ อีกทั้งปริมาณแร่ธาตุสำรองชนิดอื่นในประเทศอื่น ๆ นอกเหนือ จากแอฟริกาใต้ ซึ่งได้แก่ อังโกลา (มีปีโตรเลียม) ซาอีร์ (มีทองแดง นิกเกิล โคบอลต์) แชนเบีย (มีทองแดง และโคบอลต์) ซิมบับเว (มีโครเมียม) นามิเบีย (มีเพชร ทองแดง และ ยูเรเนียม) และบอตสวานา (มีเพชร) มีความสำคัญโดยเปรียบเทียบในเชิงยุทธศาสตร์น้อยกว่าแอฟริกาใต้ในเรื่องของปริมาณและส่วนแบ่งตลาดที่เล็กกว่า มีเพียงสหภาพโซเวียตเท่านั้นที่พอจะเปรียบเทียบได้ ยกเว้นแร่แอนติโมนีที่พบมากในจีน ดังนั้นหากตะวันตกตัดทางเข้าถึงแร่ธาตุหลัก ๆ และชนิดอื่น ๆ ในแอฟริกาตอนใต้ ทางเลือกเดียวในขณะนั้นสำหรับตะวันตกก็มีเพียง 2 มหาอำนาจคอมมิวนิสต์-โซเวียตและจีน¹⁴ เท่านั้น

¹²Bhalinder Rikhye, "Summary of the workshop," in *Southern Africa peace and security: Foundations for the future*, ed. Nasakhare O. Obaseki (New York: International Peace Academy, 1984), p.22.

¹³Jinmi Adisa and Adigun Agbaje, "Africa's strategic relationship with Western Europe: The dispensability thesis," in *Africa and Europe*, ed. Amadu Sesay (New Hampshire: Croom Helm, 1986), p.136.

¹⁴*Ibid.*

ในสภาพการณ์เช่นนี้ แน่ใจว่าเป็นไปไม่ได้ในช่วงการแข่งขันระหว่างค่ายตะวันออก-ตะวันตก ที่ประเทศตะวันตกจะหันไปพึ่งฝ่ายตรงข้าม เหนือสิ่งอื่นใดหากตะวันตกเลือกที่จะพึ่งกลุ่มคอมมิวนิสต์ ตะวันตกจะพบกับความเสี่ยงที่ว่าฝ่ายตรงข้ามอาจจะรับการส่งออก และแม้แต่การขึ้นราคาสูงกว่าที่ระดับราคาตลาดเศรษฐกิจจะรับได้ และจะพบว่าแท้ที่จริงทั้งโซเวียตและจีนต่างก็ไม่มีนโยบายมุ่งเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก นโยบายการลงทุนของรัฐบาลทั้งสองเองไม่สามารถขยายการผลิตและตัดวงจรประโยชน์จากรัฐที่ตนมีอยู่ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งเป็นการเสี่ยงเกินไปที่จะเผชิญกับปัญหาศักยภาพการผลิตที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดทุนนิยมโลก เพราะฉะนั้นประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกจึงไม่อาศัยโซเวียตหรือจีนภายใต้เงื่อนไขการเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยวัตถุดิบแร่ธาตุจากกลุ่มแอฟริกาตอนใต้ โดยเฉพาะแอฟริกาใต้ ผสานกับเทคโนโลยีอันทันสมัยของตะวันตกเพื่อการอุตสาหกรรมต่อไป นั่นคือ ข้อเสนอที่ตะวันตกพึงกระทำอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ เพราะผลลัพธ์ที่แน่นอนหากปราศจากแร่ธาตุหลัก ๆ แล้ว สภาพการชลดัชนีภาคอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมการบิน อุตสาหกรรมการผลิตที่อาศัยโลหะเป็นส่วนประกอบ ภาวะทางการเงิน ฯลฯ ย่อมเกิดขึ้น และในที่สุดคือ การขอมจำนวนและการยอมรับของประเทศตะวันตกเอง¹⁵ จึงกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมของประเทศตะวันตกที่เติบโตก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งนั้น จะถูกตัดขาดจากวัตถุดิบแร่ธาตุจากแอฟริกาใต้ไม่ได้ หรืออาจเป็นไปได้เพียงระยะสั้น ๆ เท่านั้น แต่ก็ย่อมเกิดปัญหากับภาคอุตสาหกรรมแน่นอน เรียกได้ว่าเป็นความเปราะบางของตะวันตกที่ต้องเผชิญกับแร่ธาตุเพื่อการอุตสาหกรรมเหล่านั้น

คณะกรรมการศึกษาวิจัยนโยบายของสหรัฐฯต่อแอฟริกาใต้ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (The Rockefeller Foundation-funded Study Commission on U.S. Policy Toward Southern Africa) เสนอว่าหากเกิดการหยุดชะงักขึ้นกับแร่ธาตุหลักเพียง 3-4 ชนิดเท่านั้นในระยะสัก 5 ปี ปัญหามากมายใหญ่หลวงก็จะเกิดขึ้นแก่สหรัฐฯ ที่สหรัฐฯจะทำได้หากเกิดการหยุดชะงักเป็นเวลานานก็คือ การหาวิธีชดเชย เช่น เพิ่มคลังสินค้า เร่งพัฒนาและวิจัยทรัพยากรแห่งชาติแสวงหาวัตถุดิบแหล่งใหม่ พัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งภายในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ (เพื่อช่วยนำโครเมียมในซิมบับเวออกมา โดยไม่ต้องผ่านแอฟริกาใต้)¹⁶

¹⁵Bowman, The strategic importance, p.147. and Timothy M. Shaw and Edward Leppan, "South Africa: White power and the regional military-industrial complex," in *Southern Africa in the 1980s*, p.260.

¹⁶ *Ibid.*

ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของแร่ธาตุชนิดหนึ่งที่สามารถสร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกคือทองคำ ไม่ต้องสงสัยว่าหากเกิดการผวนผันต่อทองคำและกระบวนการที่เกี่ยวข้องทางใดทางหนึ่ง ในแง่ของตลาดการเงินโลก ผลคือภาวะความผันผวนอ่อนไหวของราคาทองคำในตลาดโลก และต่อเสถียรภาพทางการเงินระหว่างประเทศแน่นอน¹⁷ และถึงแม้ว่าทองคำจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นโดยตรงต่อการเติบโตของอุตสาหกรรมมากนัก และเมื่อคำนึงถึงแร่ธาตุชนิดอื่น ๆ ถึงที่สุดแล้ว แอฟริกาได้ยังคงมีความสำคัญอยู่เดิมในแร่ธาตุหลักๆ ทั้ง 5 ชนิดที่เหลือ ซึ่งยังคงความสำคัญยิ่งต่อประชาคมตะวันตก และแท้ที่จริงแล้วพบว่า ในบางปีญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศยุโรปจัดได้ว่ามีการพึ่งพิงแอฟริกาได้ (และประเทศเพื่อนบ้าน) ในแร่ธาตุหลายๆ ชนิดและมากกว่าที่สหรัฐพึ่งพิงเสียอีก¹⁸

ในปี ค.ศ. 1986 ประชาคมยุโรปได้พึ่งพิงโครเมียมจากแอฟริกาได้ร้อยละ 31 โดยไม่นับรวมอังกฤษซึ่งพึ่งพิงถึงร้อยละ 39 และร้อยละ 52 ของแมงกานีสที่ประชาคมยุโรปพึ่งพิง ขณะที่ อังกฤษพึ่งพิงร้อยละ 31 ในกลุ่มของแพลตตินั่มอังกฤษพึ่งพิงเท่ากับร้อยละ 41 ประชาคมยุโรปพึ่งพิงร้อยละ 24 ส่วนวานาเดียมนี้ร้อยละ 55 ที่อังกฤษนำเข้าจากแอฟริกาได้ และร้อยละ 42 คือประเทศอื่น ๆ ในยุโรปตะวันตกนำเข้า นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุอีกหลายชนิดที่นำเข้าจากแอฟริกาได้เป็นหลัก ซึ่งดูได้จากตารางที่ 2.2

การผลิตแร่ธาตุหรืออุตสาหกรรมเหมืองแร่ของแอฟริกาได้เพื่อการส่งออก มิใช่มีเพียงเฉพาะนักลงทุนของแอฟริกาได้แต่เพียงลำพัง ในกระบวนการผลิตนี้มีบริษัทข้ามชาติเข้ามาร่วมลงทุนด้วยมากมายจากหลาย ๆ ประเทศ และที่มากที่สุดคือ จากประชาคมยุโรปและสหรัฐฯ เช่น บริษัทเดอบีร์ จำกัด ของสหรัฐฯ (เงินจดทะเบียนลงทุน 24.9 ล้านดอลลาร์) บริษัทแองโกลอเมริกัน คอร์ปอเรชั่น แห่งแอฟริกาได้ จำกัด กรรมสิทธิ์ร่วมระหว่างสหรัฐฯ และยุโรปบางประเทศ (36,927 ล้านดอลลาร์) ฯลฯ บริษัทต่างชาติทั้งหลายลงทุนในเมืองแร่ต่างชนิดกันไป อาทิในกรณีแร่ยูเรเนียมในแอฟริกาได้และนามิเบียมีอังกฤษ (พึ่งพิงยูเรเนียมจากแอฟริกาได้ร้อยละ 46 จากนามิเบียร้อยละ 30) เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส สหรัฐฯ และแอฟริกาได้เข้าร่วมลงทุนและในแร่ชนิดเดียวกันนี้ ถูกนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่มีสหรัฐฯ อังกฤษ

¹⁷Ibid.

¹⁸Rikhye, Summary of the workshop, p.22.

ตารางที่ 2.2 แสดงการนำเข้าแร่ธาตุจากแอฟริกาใต้
(ร้อยละของการนำเข้าทั้งหมด)

ชนิดของแร่ธาตุ		อังกฤษ	สหรัฐ ¹	ประชาคมยุโรป	ญี่ปุ่น
โครเมียม	ดิบ :	แอฟริกาใต้-39	แอฟริกาใต้-35	แอฟริกาใต้-26 โมซัมบิก-6	แอฟริกาใต้-37
	โลหะผสมโครเมียม :	-	แอฟริกาใต้-38 ซิมบับเว-23	แอฟริกาใต้-46	แอฟริกาใต้-87
วานาเดียม		แอฟริกาใต้-55	แอฟริกาใต้-56	แอฟริกาใต้-42	แอฟริกาใต้-62
โคบอลต์	ดิบ :	แซมเบีย-51	ซาอีร์-42 แซมเบีย-7	โมร็อกโก-94	แอฟริกาใต้ ทั้งหมด-7
	โลหะ :	-		แซมเบีย-33 ซาอีร์-24 แอฟริกาใต้-7	
กลุ่มแพลตตินัม		แอฟริกาใต้-41	แอฟริกาใต้-42	แอฟริกาใต้-24	แอฟริกาใต้-38
แมงกานีส	ดิบ :	แอฟริกาใต้-38 กาบอง-8	กาบอง-36 แอฟริกาใต้-9	แอฟริกาใต้-52 กาบอง-24 ซาอีร์-2 แองโกลา-2	แอฟริกาใต้-43 อื่น ๆ-7
	โลหะ :		แอฟริกาใต้-30	แอฟริกาใต้-29	
	โลหะผสมแมงกานีส :			แอฟริกาใต้-78	
ทองแดง		แซมเบีย-29 ซาอีร์-2	แซมเบีย-10	ซาอีร์-20 แซมเบีย-19 แอฟริกาใต้-7.5	แอฟริกาใต้-21
	แอนติโมนี	ดิบ : ออกไซด์ :	- -	แอฟริกาใต้-28 แอฟริกาใต้-48	แอฟริกาใต้-9 โมร็อกโก-5
แร่เหล็ก		ไลบีเรีย-3 โมริทานี-9	ไลบีเรีย-4.7 แอฟริกาใต้-0.7	ไลบีเรีย-14 โมริทานี-7 แอฟริกาใต้-2.6 แองโกลา-0.7	แอฟริกาใต้-4.2 โมริทานี-0.9 ไลบีเรีย-0.4
	นิกเกิล		-	แอฟริกาใต้-3	แอฟริกาใต้-8
แอสเบลคอส		แอฟริกาใต้-16 สวาซิแลนด์-13	แอฟริกาใต้-3	แอฟริกาใต้-13 สวาซิแลนด์-2	แอฟริกาใต้-35
	ทังสเตน	รวันดา-5	แอฟริกาใต้-1 อื่น ๆ-3	ซาอีร์-3 รวันดา-3	-
ตะกั่ว		-		โมร็อกโก-6 แอฟริกาใต้-3	

ที่มา: The Mineral Bulletin of the United States Department of Commerce, Washington, D.C., 1984. cited in Alex Rondos, "Strategic Minerals: The Cape route and Western policy toward Southern Africa," in *Southern Africa peace and security: Foundations for the future*, p.95.

เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส และสหภาพโซเวียตเข้าลงทุน นอกจากนี้ในการสำรวจแร่ยูเรเนียม ประชาคมยุโรปเป็นผู้ให้กองทุนเพื่อการสำรวจถึงร้อยละ 75¹⁹

นอกเหนือจากการเชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่างตะวันตกและแอฟริกาใต้แล้ว สิ่งหนึ่งที่ชัดเจนคือ ประเทศตะวันตกได้เชื่อมโยงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเข้ากับความเป็นจริงทางการเมืองในแอฟริกาใต้ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วมีเหตุให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจของตะวันตกได้มากมาย หากแอฟริกาใต้ไร้เสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ อีกทั้งมีความเป็นไปได้มากต่อการพังทลายของระบบที่ดำรงอยู่ในภูมิภาคแห่งนี้ หรือเหตุทางกายภาพที่อาจถูกทำลายบนเส้นทางลำเลียงทางทะเล (บริเวณแหลมกู๊ดโฮป) อาจเป็นเหตุให้เส้นทางนี้ถูกปิดลง ซึ่งแน่นอนว่าย่อมมีผลถึงประเทศอุตสาหกรรมเหล่านั้น

พรรครีพับลิกัน สมัยรัฐบาลประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) มองว่าแอฟริกาใต้มีความสำคัญในฐานะ "จุดสำคัญแห่งสงครามทรัพยากร" (the cockpit of resource war) และอุตสาหกรรมการป้องกันประเทศในประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ต้องกังวลต่อความผันผวนของราคาแร่ธาตุอย่างมาก²⁰

เจมส์ ดี ซานตินิ (James D. Santini) หัวหน้าตัวแทนคณะกรรมการย่อยฝ่ายกิจการเหมืองแร่ของสหรัฐฯ กล่าวภายหลังการเยือนกลุ่มประเทศแอฟริกาตอนใต้ว่า แอฟริกาตอนใต้เปรียบเสมือน "อ่าวเปอร์เซียแห่งแร่ธาตุ" (The Persian Gulf of Minerals) และยืนยันว่าสหรัฐฯ และพันธมิตรตะวันตกยังเห็นประโยชน์จากการดำรงอยู่ของแอฟริกาใต้ ในฐานะเป็นพันธมิตรหนึ่งของตะวันตก²¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹การขยาดูดุคิบูเรเนียมจะมีการผ่านตัวแทนคือ Rio Tinto Zinc Mineral Services ซึ่งจะมีสำนักงานใหญ่ในสวีตเซอร์แลนด์ อ้างใน Humphrey Asobi, "The EEC and South Africa," in *Southern Africa in the 1980s*, p.177.

²⁰Alex Rondos, "Strategic minerals: the cape routh and western policy toward South Africa," in *Southern Africa peace and security: Foundations for the future*, p.92.

²¹Bowman, *The Strategic minerals*, p.145.

พลเรือเอก ฮาร์รี ดี. เทรน ที่ 2 ผู้บัญชาการสูงสุดกองทัพบกพันธมิตรนาโต ด้านแอดแลนติก (Admiral Harry D. Train II) ในฐานะเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนรับผิดชอบในองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ กล่าวว่า นาโตกำลังเผชิญกับการแข่งขันเพื่อเข้าควบคุมกระแสและเส้นทางของทรัพยากรแร่ธาตุที่จำเป็นยิ่ง และแอฟริกาใต้ก็มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องในประเด็นนี้²²

รัฐบาลอังกฤษสมัยนางมาร์กาเรต แทชเชอร์ ยอมรับและตัดสินใจว่า จำเป็นจะต้องให้การสนับสนุนแก่แอฟริกาใต้เท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์และป้องกันผลเสียที่อาจเกิดขึ้นแก่แร่ธาตุยุทธศาสตร์ของแอฟริกาใต้²³

คำกล่าวข้างต้นได้สร้างน้ำหนักต่อความสำคัญให้แก่แร่ธาตุและแอฟริกาใต้ได้อย่างชัดเจน และยอมรับว่าตะวันตกอยู่ในระดับพียงพียงแร่ธาตุจากแอฟริกาใต้ ผู้ซึ่งเป็นผู้จำหน่ายสินค้ายุทธศาสตร์ เป็นเสปียงคลังให้แก่ตะวันตก และขณะเดียวกันเป็นผู้ระบายวัตถุดิบแร่ธาตุอื่น ๆ จากทุกประเทศในภูมิภาคผ่านดินแดนของตน

อย่างไรก็ตาม จะพบว่าตะวันตกต่างพยายามหาทางออกหรือสร้างทางเลือกใหม่ให้กับแอฟริกาใต้ เพื่อผ่อนคลายความเสี่ยงที่เกิดจากภาวะผูกพัน ยุโรปตะวันตกได้พยายามพัฒนาโครงการคลังอาวุธยุทธภัณฑ์ กลุ่มประเทศยุโรป สหรัฐฯ และญี่ปุ่นพยายามสำรวจทรัพยากรแหล่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลาในภาคพื้นทวีปแอฟริกาและภาคพื้นทะเลทั่วไป²⁴ ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น เปลี่ยนทิศทางไปสู่ภาคพื้นแปซิฟิก เช่น เกาหลีใต้ ใต้หวัน และการสำรวจในญี่ปุ่นเอง²⁵ ทั้งสหรัฐฯ ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่นต่างพยายามวิจัยวัตถุดิบทดแทน พยายามนำขยะหรือวัสดุใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่²⁶ ประชาคมยุโรปและกลุ่มประเทศแถบมหาสมุทรแปซิฟิก แอฟริกา แคริบเบียน (ได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาภายใต้บริบทของสนธิสัญญาโลเม) ได้เริ่มโครงการเพื่อ

²²Ibid., p.132.

²³Geoffrey Berridge, "Britain and South Africa," in *Southern Africa in the 1980s*, p.165, 167.

²⁴Rondos, *Strategic minerals*, p.93.

²⁵Ibid.

²⁶Ibid.

เสถียรภาพของราคาสินค้าทรัพยากรแร่ธาตุ²⁷ ญี่ปุ่นเบนความสนใจในปัญหาความยุ่งยากทางการเมืองในแอฟริกา ออกไปจากแนวนโยบายของตน และมีมุมมองใหม่สู่ภาคพื้นแปซิฟิกอันเป็นภูมิภาคเดียวกับตน สร้างความร่วมมือในภูมิภาคเดียวกันร่วมกับออสเตรเลีย เชื่อมโยงการพัฒนา ร่วมกับจีนเพื่อเข้าถึงวัตถุดิบแร่ธาตุที่มีอยู่ในจีน²⁸ ฝรั่งเศสหันไปหาพันธมิตรที่มีแหล่งแร่แมงกานีสอันได้แก่ ประเทศกาบอง (Gabon) เป็นต้น²⁹

ถึงกระนั้นความพยายามหาทางออกใหม่ ก็ยังไม่อาจหลุดพ้นจากการพึ่งพิงแร่ธาตุยุทธศาสตร์จากแอฟริกาได้ได้อย่างสิ้นเชิง แอฟริกาได้ยังคงได้เปรียบและอาศัยทรัพยากรที่ตนมีนี่เอง เป็นเครื่องต่อรองกับฝ่ายตะวันตกเรื่อยมา ฝรั่งเศสได้ให้ความเห็นว่า แอฟริกาได้ได้ใช้นโยบายข่มขู่ฝ่ายตะวันตกที่จำต้องพึ่งพิงอยู่กับแร่ธาตุยุทธศาสตร์นี้มากกว่า 20 ปีแล้ว และรัฐบาลแอฟริกาได้ก็เล่นบทบาทนี้ได้อย่างคล่องแคล่ว ไม่ว่าจะเป็นโยบายว่าด้วยเรื่องการค้าแร่ธาตุ กลอุบายที่จะทำให้อื่นไว้วางใจและการปรับตัวอย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์ทางวิชาการ ทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม ผลลัพธ์คือ ฝ่ายตะวันตกจำต้องตกอยู่ในสภาพยินยอมต่อแอฟริกาได้เสมอ เสมือนหนึ่งตกอยู่ในสภาพของคนตาบอด เพราะเป็นลูกกำของแอฟริกาได้ที่ต้องใช้แร่ธาตุยุทธศาสตร์นี้ด้วยความจำเป็นอันเป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้ว³⁰

ในสหรัฐฯ แม้ว่าภายในจะมีความคิดเห็นขัดแย้งกันในเรื่องปัญหาแอฟริกาได้ก็ตาม แต่โดยเหตุที่สหรัฐฯ ยังต้องพึ่งพิงแร่ธาตุยุทธศาสตร์ที่มาจากแอฟริกาได้ (และภาพรวมของยุทธศาสตร์โลก) ทำให้แอฟริกาได้เป็นจุดยุทธศาสตร์อันสำคัญต่อสหรัฐฯ ดังตารางที่ 2.3 ดังนั้นสหรัฐฯจึงต้องให้การสนับสนุนรัฐบาลคนขาวอย่างเลี้ยงมิได้ โดยเฉพาะในสมัยประธานาธิบดี

²⁷ Ibid.

²⁸ ในเวลาต่อมา วัตถุดิบหรือแร่ธาตุบางชนิด เช่น เหล็ก ทองแดง กลายเป็นสินค้านำเข้าสำคัญต่อกระบวนการผลิตที่อาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง และต่อมาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมมวลรวมของญี่ปุ่น ความสัมพันธ์ระหว่างจีน-ญี่ปุ่นด้านเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างราบรื่นรุ่งเรืองด้วยดี แต่เป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการสืบเนื่องมาจากภาวะแห่งสงครามเย็น และภาระทางประวัติศาสตร์ที่จีนไม่อาจลืมเลือนความทารุณโหดร้ายที่ญี่ปุ่นเคยสร้างไว้ในสงครามมหาเอเชียบูรพา อ้างใน Robert Taylor, *Greater China and Japan* (London: Routledge, 1991), p.5.

²⁹ ไพฑูรย์ คัสเซ่, *การแบ่งแยกเชื้อชาติและสีผิวกับปัญหาสิทธิมนุษยชน*. เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 43 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 36.

³⁰ เรื่องเดียวกัน

โรแลนด์ เรแกน ซึ่งสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สหรัฐฯ ไม่จำเป็นต้องหาซื้อแร่ใด ๆ มาสนับสนุนนโยบายของตนต่อแอฟริกาใต้แต่ประการใด เพราะสหรัฐฯ ได้เปิดเผยถึงหลักการ "การผูกพันอย่างสร้างสรรค์" (constructive engagement) กับแอฟริกาใต้ โดยปราศจากการกักขังหรือปิดบังท่าทีของตน³¹

ตารางที่ 2.3 แสดงปริมาณแร่ธาตุยุทธศาสตร์ของแอฟริกาใต้กับการนำเข้าของสหรัฐอเมริกา

	แอฟริกาใต้ กับร้อยละ ของการผลิต ทองคำโลก (1984)	แอฟริกาใต้กับ ร้อยละของแหล่ง สำรองทองคำ ของโลก (1984)	ร้อยละของการนำ เข้าของสหรัฐฯ จาก แอฟริกาใต้ (เฉลี่ยปี 1980-83)	ร้อยละของ การนำเข้า ทั้งหมด ของสหรัฐฯ (เฉลี่ยปี 1982-4)
โครเมียม	27	83.6	55	82
แมงกานีส	11	70.6	39	99
กลุ่มแพตทินัม	42	80.8	49	91
วานาเดียม	30	47.1	44	41

ที่มา: U.S. Department of Commerce, "Report of Interagency Material and Minerals Field Study to the Republic of South Africa, June 11, 1985. quoted in *Europe, America and South Africa*, ed. Gregory F. Treverton (New York: New York University Press, 1988), p.8.

นับได้ว่าตะกร้าแร่ธาตุโบใหญ่ที่แอฟริกาใต้ถืออยู่ในมือจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ที่ทำให้แอฟริกาใต้มีความหมายในสายตาของตะวันตกได้มากที่สุด และเหนือสิ่งอื่นใด แร่ธาตุเชิงยุทธศาสตร์ของแอฟริกาใต้มิได้มีความสำคัญต่อตะวันตกเท่านั้น ในความเป็นจริง แอฟริกาใต้เองก็ยังคงต้องพึ่งพิงแร่ธาตุเหล่านี้เพื่อการพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน

³¹การผูกพันอย่างสร้างสรรค์ กำหนดขึ้นเป็นนโยบายต่างประเทศในสมัยประธานาธิบดีโรแลนด์ เรแกน โดยมีนิยามว่า เป็นนโยบายแห่งการติดต่อสื่อสารหรือการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างผู้นำต่างชาติเผ่าพันธุ์ทั้งหลายในแอฟริกาใต้ กับโครงสร้างส่งเสริมสนับสนุนเพื่อยกระดับเงื่อนไขการทำงานของลูกจ้างผิวดำที่ทำงานในบริษัทอเมริกัน ซึ่งโครงการเหล่านั้นเป็นความพยายามของเอกชนอเมริกัน อ้างใน John Marcum, Helen Kitchen and Michael Spicer, "The United State and the world," in *A future South Africa: Visions, strategies and realities*, eds. Peter L. Berger and Bobby Godsell (Colorado: Westview Press, 1988), p.243.

อุตสาหกรรมเหมืองแร่แอฟริกาใต้ เป็นภาคหลักของการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นแหล่งดึงดูดการลงทุนและเงินตราต่างประเทศได้มหาศาล การบริโภคผลิตผลจากวัตถุดิบแร่ธาตุเหล่านี้ แอฟริกาใต้จำเป็นต้องอาศัยผู้บริโภครายต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีการผลิตขั้นสูงทั้งสิ้น เช่น กลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก อเมริกาเหนือ และญี่ปุ่น ดังนั้นประเทศเหล่านี้จึงเป็นตลาดแหล่งใหญ่ที่สุดของแอฟริกาใต้และสามารถกล่าวได้ว่าเป็น "กลุ่มเดียว" ที่บริโภคทรัพยากรแร่ธาตุจากแอฟริกาใต้ ในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี

เพราะฉะนั้นในขณะที่ประเทศตะวันตก ไม่สามารถตัดขาดการเข้าถึงทรัพยากรแร่ธาตุจากแอฟริกาใต้ แอฟริกาใต้เองก็จำเป็นต้องพยายามรักษาสัมพันธภาพทางการค้าด้านนี้ไว้ด้วยพร้อม ๆ กับการแสวงหาตลาดใหม่และบริหารทรัพยากรภายใต้นโยบายการพึ่งตนเองให้เป็นผลสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อลดอัตราการเสี่ยงต่อภาวะสินค้าล้นตลาดในแอฟริกาใต้ ซึ่งอาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิเสธการติดต่อทางการค้าของตะวันตกตามมาตรการการลงโทษทางเศรษฐกิจจากนานาประเทศกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน

กล่าวโดยสรุป ประเด็นแร่ธาตุเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งต่อทั้งสองฝ่าย ทั้งตะวันตกและแอฟริกาใต้ที่ต่างฝ่ายต่างก็จำเป็นต้องพึ่งพิงซึ่งกันและกัน ในประเด็นแร่ธาตุยุทธศาสตร์นี้จึงได้เสนอมุมมองของการพึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นการเชื่อมโยงเกี่ยวพันอย่างก่อประโยชน์เพื่อความอยู่รอดในด้านหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของทั้งสองฝ่ายที่เหตุผลและผลกระทบย่อมเกิดขึ้นได้เสมอบนเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้แอฟริกาใต้จะอุดมไปด้วยแร่ธาตุยุทธศาสตร์จำนวนมหาศาลที่ประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายต้องการ แต่ก็มีแร่ธาตุบางชนิดที่แอฟริกาใต้ขาดแคลนและจำเป็นต้องพึ่งพิงการนำเข้าจากต่างประเทศ แร่ธาตุที่ว่านี้คือ "น้ำมัน" วัตถุดิบชนิดนี้กลายเป็นจุดอ่อนทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ หากมีการระงับส่งออกน้ำมันของประเทศผู้ส่งออกน้ำมันทั้งหลายไปยังแอฟริกาใต้ ความสามารถในการอยู่รอดทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้จะได้เพียงครึ่งปีหรืออย่างมากที่สุด 2 ปีเท่านั้น³²

³²See Martin Bailey, *Oil sanctions: South Africa's weak link*, no.15 (New York: United Nations Center against Apartheid, 1980), quoted in Bowman, *The strategic importance of South Africa*, p.149.

อย่างไรก็ตาม เป็นการยากที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมน้ำมันของแอฟริกาใต้ เพราะรัฐบาลแอฟริกาใต้ได้ออกกฎหมายความลับทางราชการที่ครอบคลุมอุตสาหกรรมในปี ค.ศ.1973 ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่มีข้อมูลทางการใด ๆ เกี่ยวกับอุตสาหกรรมปิโตรเลียมแพร่่ออกมาอีกเลย ถึงกระนั้นมีการประมาณการว่า น้ำมันเพียงประมาณร้อยละ 20-25 เท่านั้นที่แอฟริกาใต้ต้องการเพื่อการพลังงาน³³ ทั้งนี้ความต้องการน้ำมันในปริมาณที่จัดว่าน้อยนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ ประการแรก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้มีปริมาณถ่านหินสำรองจำนวนมาก และถ่านหินนี้นำไปใช้เพื่อการพลังงานถึง 3 ใน 4 ของความต้องการพลังงานทั้งหมด ประการที่สอง ความที่แอฟริกาใต้ไม่มีแหล่งน้ำมันเป็นของตนเอง การบริโภควัตถุดิบชนิดนี้จึงน้อยลง แต่แอฟริกาใต้ก็พยายามสำรวจแหล่งน้ำมันในประเทศของตนและในนามิเบียมาตั้งแต่ปีค.ศ.1960 ประการที่สาม แม้ว่าแอฟริกาใต้จะมีโครงการต่าง ๆ เพื่อผลิตน้ำมันจากถ่านหิน แต่จำนวนที่ผลิตได้มีเพียงร้อยละ 1 ของการบริโภคน้ำมัน และประการสุดท้าย รัฐบาลแอฟริกาใต้พยายามทำทุกทางที่จะลดการพึ่งพิงการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยในพื้นที่ใดที่ถ่านหินสามารถจะใช้แทนที่น้ำมันได้ จะถูกดำเนินการทันที³⁴

ถึงแม้ว่าการใช้น้ำมันเพื่อการพลังงานของแอฟริกาใต้จะไม่กว้างนักในภาคเศรษฐกิจ แต่แอฟริกาใต้ก็ยังไม่พร้อมที่จะหาแหล่งทดแทนได้มากพอ และน้ำมันก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่นั่นเอง ตัวอย่างเช่น ในภาคอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ น้ำมันมีความจำเป็นต่อการสร้างความร้อนและเดินเครื่องจักร หล่อลื่นเครื่องยนต์กลไก น้ำมันจึงเป็นวัตถุดิบขั้นพื้นฐานของภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรมเองก็จำเป็นต้องพึ่งพิงน้ำมันสูงเช่นกัน และภาคที่มีความเปราะบางที่สุดคือการขนส่ง ทรายใดที่น้ำมันยังไม่ถูกจำกัด การขนส่งนี้ก็ยังคงดำเนินต่อไปได้พร้อม ๆ กับภาคเศรษฐกิจมวลรวมของประเทศ

เดิมการนำเข้าของแอฟริกาใต้ สหประชาชาติประมาณว่าร้อยละ 90 แอฟริกาใต้นำเข้าจากอิหร่าน โดย 2 ทาง ทางแรก อิหร่านส่งออกโดยตรงผ่านบริษัทน้ำมันแห่งชาติ รัฐบาลเป็นเจ้าของ (the National Iranian Oil Company - NIOC) และทางที่สอง อิหร่านส่งออกน้ำมันโดยผ่านบริษัทน้ำมันข้ามชาติในอิหร่าน เช่น บีพี (BP) เชลล์ (Shell) โมบิล (Mobil) เอกซ์ซอน

³³Olusola Ojo, "Oil Sanctions and South Africa," in *Southern Africa in the 1980s*, pp.237-238.

³⁴*Ibid.*

(Exxon) เทกซาโก (Texaco) กัลฟ์ (Gulf) โทเทล (Total) และสแตนดาร์ด ออย ออฟ แคลิฟอร์เนีย (Standard Oil of California) ต่อมาภายหลังจากที่กลุ่มประเทศอาหรับเอมบาร์โก (embargo) น้ำมันแล้ว ก็ยากที่จะรู้ถึงอัตราการนำเข้าน้ำมันที่แท้จริงของบริษัทเหล่านี้³⁵ ทั้งที่เป็นที่ทราบกันก็คือ อุตสาหกรรมน้ำมันของแอฟริกาได้ถูกรอบงำโดยบริษัทน้ำมันข้ามชาติยักษ์ใหญ่ 5 บริษัท ได้แก่ บีพี คาลเทค (Caltex) โมบิล เชลล์ และโทเทล โดยบริษัทน้ำมันเหล่านี้ครอบครองตลาดน้ำมันของแอฟริกาได้ถึงร้อยละ 85 และร้อยละ 91 ของสถานีบริการ³⁶

เป็นที่แน่ชัดว่าสัมพันธภาพระหว่างรัฐบาลแอฟริกาได้กับบริษัทน้ำมันใกล้ชิดทีเดียว เนื่องจากผลกำไรของบริษัทเหล่านี้ รัฐบาลแอฟริกาได้มีหุ้นอยู่ด้วย อีกทั้งความจริงที่ว่าเจ้าของบริษัทน้ำมันนี้ก็มีหุ้นส่วนทางการเมืองในรัฐบาลแอฟริกาได้เช่นกัน ด้วยความเต็มใจที่จะร่วมมือกับแอฟริกาได้สร้างผลประโยชน์แห่งชาติ³⁷

ดังนั้น ข้อสังเกตในประเด็นนี้คือ ทรัพยากรแร่ธาตุที่มีใช้เชื้อเพลิงและที่เป็นเชื้อเพลิง รวมถึงบริษัทน้ำมัน (บรรษัทข้ามชาติ) จะเป็นตัวแปรหรือปัจจัยอุปสรรคสำคัญต่อการตัดสินใจใช้การลงทุนของนานาประเทศ โดยเฉพาะประเทศตะวันตกซึ่งเป็นผู้ค้าที่สำคัญ

2. ยุทธศาสตร์เส้นทางทางทะเล

เส้นทางคมนาคมขนส่งหลายเส้นทางทั้งภาคพื้นดิน พื้นน้ำและพื้นอากาศ ถูกสร้างหรือกำหนดขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการเชื่อมโยงระหว่างพรมแดนทั้งภายในและระหว่างประเทศ และที่สำคัญสูงสุดคือเพื่อสนองตอบต่อกระแสแห่งความต้องการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีกับผู้ไม่มี อย่างไรก็ตามเมื่อมีหลาย ๆ เส้นทาง การเลือกใช้ในแต่ละเส้นทางจึงต้องคำนึงถึงมูลค่าที่จำต้องสูญเสียไปให้น้อยที่สุด ไม่ว่าจะมูลค่าของเวลา ค่าใช้จ่ายเพื่อการเดินทาง และความยาวไกลของระยะทาง ดังนั้นการเลือกใช้เส้นทางแต่ละภาคพื้นจึงขึ้นอยู่กับเหตุผลแห่งมูลค่า จุดประสงค์ และความเหมาะสมต่อการเดินทางในแต่ละครั้ง

³⁵*Ibid.*, p.239.

³⁶*Ibid.*, pp.241-242 แม้ว่าบรรษัทน้ำมันเหล่านี้จะขายน้ำมันของอาหรับ แต่บรรษัทก็เป็นของประเทศตะวันตก เช่น โทเทลมีหุ้นของรัฐบาลแอฟริกาได้ร้อยละ 34 อีกร้อยละ 66 เป็นของฝรั่งเศส บรรษัทน้ำมันของประเทศตะวันตกเหล่านี้ก็ควบคุมอุตสาหกรรมน้ำมันทั่วโลก นอกจากนี้ยังมีบรรษัทน้ำมันเล็ก ๆ ในแอฟริกาได้อีกเช่น เอสโซ่ (ESSO) ซาซอล (SASOL) ซาโนเรป (SANOREP) เทร็ค (Trek) ของเอกชนแอฟริกันได้

³⁷*Ibid.*, pp.243-248.

เส้นทางภาคพื้นน้ำระหว่างประเทศซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นเส้นทางทางทะเล นับแต่อดีต เส้นทางทางทะเลเป็นเส้นทางผจญภัย บุกเบิก แสวงหา และมุ่งสู่ดินแดนใหม่ จากอาณาจักรสู่อาณาจักร จากทวีปสู่ทวีป จากซีกโลกน่านน้ำหนึ่งสู่อีกซีกโลกน่านน้ำหนึ่ง ด้วยพื้นฐานเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมาย หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเดินทางทางทะเลส่วนใหญ่ก็ออกไปด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจการค้าเป็นหลัก เหตุผลทางการเมืองและการทหารมักจะเป็นเหตุผลตามมาทีหลัง

เส้นทางทางทะเลกลายเป็นเส้นทางสายใหม่หรือเส้นทางแห่งการค้าเพื่อความมั่งคั่งจากตะวันตกมุ่งสู่ตะวันออก เพื่อแสวงหาสินค้าวัตถุดิบในดินแดนตะวันออก คริสต์ศตวรรษที่ 13-15 เป็นยุคส่งออกเครื่องเทศ³⁸ จากหมู่เกาะมะละกา จากอินเดียและดินแดนที่ถูกเรียกว่าตะวันออกไกล เช่น ซีลอน มุ่งสู่ยุโรป โดยอาศัยเส้นทางทางทะเล ทางแรกจากทะเลอาหรับ (Arabian Sea) ผ่านช่องแคบฮอร์มุซ (Strait of Hormuz) เข้าสู่อ่าวเปอร์เซีย ข้ามผ่านอิรัก (แบกแดด) ไปยังเมืองท่าตรีโปลีของลิเบีย ออกสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน จากนั้นลงเรือและมุ่งสู่เวนิส (Venice) และกระจายไปตามที่ต่าง ๆ ทั่วยุโรป ทางที่สองเริ่มจากทะเลอาหรับ มุ่งสู่อ่าวเอเดน (Gulf of Aden) เข้าสู่ทะเลแดง (Red Sea) ไปยังทะเลเมดิเตอร์เรเนียน โดยผ่านทางคลองสุเอซของอียิปต์ (Suez Canal) จากนั้นสินค้าจะถูกถ่ายลงเรือเล็กล่องไปยังเมืองท่าต่าง ๆ ทั่วยุโรป

ในเวลาต่อมาที่การค้าขายตัวและการนำเข้าของทวีปยุโรปเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามมา พร้อมกับวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีและกระบวนการทางอุตสาหกรรมซึ่งมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงพลังงานเชื้อเพลิง "น้ำมัน" จนกลายเป็นปัจจัยยุทธศาสตร์สำคัญ นับตั้งแต่การขุดเจาะบ่อน้ำมันและค้นพบเป็นแห่งแรกที่ติตัสวิลล์ (Titusville) มลรัฐฟลอริดา สหรัฐอเมริกา ในปีค.ศ. 1859 เป็นต้นมา ปีโตรเลียมดิบได้ขยายบทบาทอย่างรวดเร็วในมิติของการพลังงาน สหรัฐฯ ในฐานะผู้บุกเบิกพลังงานน้ำมันเพื่อการพาณิชย์ ได้เปิดโลกสู่การแสวงหาประโยชน์จากสินค้าน้ำมันตัวนี้ได้วิวัฒนาการและเปลี่ยนโฉม รูปแบบ การพลังงานจากเดิมที่เคยอาศัยถ่านหิน พลังงานไอน้ำ พลังงานจากกระแสลม ไปสู่การใช้ น้ำมัน พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเครื่องยนต์ให้เหมาะสมกับพลังงานรูปแบบใหม่ด้วย สิ่งเหล่านี้มิใช่เพียงการพัฒนาความเร็ว

³⁸เครื่องเทศ ได้แก่ กานพลู อบเชย ลูกจันทร์และพริกไทย เพื่อประกอบอาหาร เครื่องดื่ม ตลอดจนยารักษาโรค อ่านประกอบประวัติศาสตร์เส้นทางทางทะเลเพื่อการพาณิชย์ ใน Geoffrey Kemp, "Maritime access and maritime power: The past, the Persian Gulf and the future," in *Sea power and strategy in Indian Ocean*, eds. Alvin J. Cottrell and Associates. (London: Sage Publications, 1981), p.15, 24.

ให้ห่างไกลไปจากวิถีความเร็วของเท้า ม้า หรือรถไฟ แท้จริงเป็นการปลดปล่อยมนุษยชาติให้เป็นอิสระไปจากแรงโน้มถ่วงของพื้นผิวโลก ไปสู่อวกาศ และห้วงมหาสมุทรอีกด้วย

น้ำมันกลายเป็นทรัพยากรยุทธศาสตร์ของโลกที่จะขาดมิได้ การขุดค้นน้ำมันได้ขยายตัวและถูกเลียนแบบในดินแดนอื่นที่ไกลออกไป จนถึงในตะวันออกกลาง³⁹ อันเป็นแหล่งขุดเจาะน้ำมันเป็นที่ประจักษ์ในทุกวันนี้ว่าเป็นแหล่งน้ำมันสำรองมากที่สุดในโลก และน้ำมันที่ผลิตได้จากแหล่งนี้ส่วนมากส่งออกไปยังสหราชอาณาจักร ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่นมากที่สุด จนเป็นที่ยอมรับว่าประเทศในแถบตะวันออกกลางภาคพื้นอาวเปอร์เซีย คือแหล่งพลังงานของเหลวที่สำคัญยิ่งที่สุดในโลก และดูเหมือนว่าน้ำมันจะถูกค้นพบและสามารถผลิตได้อย่างไม่มีสิ้นสุด แหล่งใหม่ถูกค้นพบใน ลิเบีย อินโดนีเซีย ไนจีเรีย เวเนซุเอลา ตามลำดับ และอีกหลายๆ พื้นที่ทั่วโลก

การเดินทางขนส่งน้ำมันจากตะวันออกกลางสู่ดินแดนยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ มีทางออกทางเดียวที่สะดวกและรวดเร็วคือ เส้นทางออกจากช่องแคบฮอร์มุซ อ้อมทะเลอาหรับ เข้าสู่ทะเลแดงผ่านคลองสุเอซ เข้าสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ด้วยเส้นทางนี้ ช่องแคบฮอร์มุซจึงเป็นเส้นทางการค้าทางทะเลที่สำคัญสำหรับประเทศยุโรปตะวันตกและสหรัฐฯ หรือยุโรปตะวันตก และประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายที่ต้องอาศัยน้ำมันจากตะวันออกกลาง ภาวะความมั่นคงทางทะเลจึงเป็นสิ่งที่ประเทศผู้ใช้น้ำมันจำเป็นต้องรักษาเอาไว้

เส้นทางทะเลและภาวะความมั่นคงยังไม่เป็นที่วิตกกังวลมากเท่าไร จนกระทั่งเหตุการณ์ปิดเส้นทางเดินเรือทางทะเลผ่านเข้า-ออกคลองสุเอซในปีค.ศ.1967 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเกี่ยวกับเส้นทางทางทะเลและการเดินเรือ ประกอบกับความเชี่ยวชาญทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่ล้ำหน้าเพื่อข้ามจุดอ่อนของความต้องการบริโภคสินค้า โดยเฉพาะน้ำมันที่เพิ่มมากขึ้นทุกขณะ ไปสู่การประดิษฐ์คิดค้นพาหนะลอยน้ำขนาดมหึมาคือ เรือบรรทุกน้ำมันขนาดยักษ์

³⁹อิหร่านเป็นประเทศแรก que ผลิตน้ำมันปิโตรเลียมในปริมาณเพื่อการพาณิชย์ จากบ่อน้ำมันที่ The Sands of Persian ปี ค.ศ.1911 ต่อมาคือประเทศซาอุดีอาระเบียที่เมือง บะห์เรน (Bahrain) โดยการดำเนินงานขุดเจาะจากบริษัทคาร์ลิลเฟอร์เน็ย-เทกซาโก (CALTEX) ของสหรัฐฯ ต่อมาในอิรัก คูเวต และขยายตัวไปทั่วดินแดนตะวันออกกลาง เช่น กาตาร์ อาบูดาบี คูไบ อ่านประกอบได้ใน Robert J. Hanks and Alvin J. Cottrell, "The Strait of Hormuz : Strategic chokepoint," in *Sea power and strategy in Indian Ocean*. p. 73-110.

(supertanker or very large crude carrier)* อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนทางกายภาพยังมี เรือประเภทยังนี้ ไม่สามารถแล่นผ่านเข้า-ออกคลองสุเอซได้ เนื่องจากความลึกของร่องน้ำไม่เพียงพอต่อการเดินเรือ ผ่านนั่นเอง ด้วยประการดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่ และเส้นทางเดียวที่ปรากฏในระยะใกล้ที่สุดด้วยรัศมี 50 ไมล์ทะเล⁴⁰ มีความลึกมากเกินพอสำหรับ ซูเปอร์แท๊งค์เกอร์ ก็คือ เส้นทางทางทะเลผ่านแหลมกู๊ดโฮป ภายใต้การครอบครองของแอฟริกาใต้นั่นเอง

ตามมาด้วยเหตุผลทางการเมืองและการทหาร ในเมื่อน้ำมันเป็นทรัพยากรเพื่อ ความอยู่รอดของทุกประเทศ การลำเลียงขนส่งน้ำมันตาม "เส้นทางทางทะเล" จึงเป็นประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อความอยู่รอดของแต่ละประเทศอีกประเด็นหนึ่ง ดังนั้นการรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงปลอดภัยเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจบนเส้นทางเดินเรือทะเลไปจนถึงจุดหมายปลายทาง จึงเป็นเหตุผลทางการเมืองการทหาร ที่ประเทศผู้ใช้เส้นทางอ้างเพื่อการสร้างฐานทัพเรือหรือกองกำลังตามชายฝั่ง หรือจุดต่างๆ ที่เรือบรรทุกน้ำมัน (ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ) นี้แล่นผ่าน กล่าวได้ว่ายิ่งรัฐมีทางออกสู่ทะเลมากขึ้นเท่าไร รัฐก็จะยังมีอำนาจทางทะเลมากขึ้นเท่านั้น⁴¹

ในกรณีของแหลมกู๊ดโฮป เป็นเส้นทางทางทะเลสายยุทธศาสตร์อีกเส้นทางหนึ่งเช่นเดียวกับช่องแคบฮอร์มุซ คลองสุเอซ หรือแม้กระทั่งช่องแคบมะละกา (Strait of Malacca) และช่องแคบบอสฟอรัส ซึ่งล้วนแต่เป็นจุดผ่านของเรือบรรทุกน้ำมันและสินค้ามากมาย

*ผลกระทบของการสร้างเรือบรรทุกน้ำมันขนาดยักษ์ และการขนส่งสินค้าจำนวนมหาศาลในหนึ่งครั้ง โดยทางทะเลเกิดขึ้นเกินกว่าจะคาดคิด สามารถลดต้นทุนหรือมูลค่าการขนส่งสินค้าได้มาก และคุ้มกว่าเมื่อเทียบกับปริมาณสินค้าจำนวนเท่ากันแต่ต้องอาศัยเรือบรรทุกขนาดเล็กกว่าหลาย ๆ ลำ ยิ่งไปกว่านั้นความเร็วในการไปถึงจุดต่าง ๆ เพื่อการถ่ายลำได้ปรับเปลี่ยนวิถีที่รวดเร็วขึ้นตามประสิทธิภาพของเรือ (ระวางขับน้ำ) เป็นความสามารถของพัฒนาการเดินเรือในระยะทางที่ยาวไกล ข้ามห้วงมหาสมุทรได้โดยปราศจากการหยุดเติมเชื้อเพลิงและทนทานต่อสภาวะการณ์ภูมิอากาศที่รุนแรงได้ ดังนั้นเรือบรรทุกน้ำมันขนาดยักษ์ไม่ว่าจากอ่าวเปอร์เซีย หรือจากออสเตรเลีย ก็สามารถมาถึงอเมริกาเหนือได้โดยปราศจากความกังวลไปมากทีเดียว

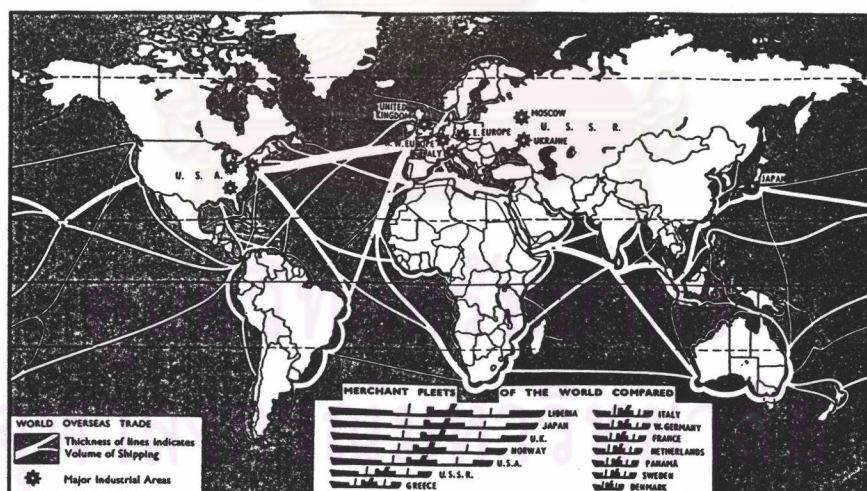
⁴⁰Rikhye, Summary of the workshop, p.23

⁴¹อำนาจทางทะเลในที่นี้หมายถึงความสามารถในการแสวงหาประโยชน์อย่างต่อเนื่องจากทางทะเลและทรัพยากรทางทะเล เพื่อส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเพื่อแผนการสร้างอำนาจทางการเมืองและการทหารไปสู่ภูมิภาคโพ้นทะเลอื่น ๆ ซึ่งเป็นความจำเป็นสำหรับความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงแห่งชาติ อ้างใน Kemp, Maritime access and maritime power, p.27.

สมัยหนึ่งบริเวณแหลมกู๊ดโฮปของแอฟริกาได้นี้เคยเป็นเส้นทางที่ลี้ภัยต่อการสัญจรทางทะเลของประเทศตะวันตกในสมัยที่มีการล่าอาณานิคม ยุคจักรวรรดิเฟื่องฟู การค้าทาสรุ่งเรือง เส้นทางนี้ใช้เพื่อเข้าถึงเมืองท่าทั้งหลายของทวีปแอฟริกาตอนใต้ และกระจายสู่ดินแดนที่ลึกเข้าไป จนกระทั่งตะวันตกได้เปลี่ยนทิศทางไปจากเมืองท่าเหล่านั้น นับตั้งแต่ปีค.ศ. 1967 และกล่าวว่าดินแดนแอฟริกาไม่มีความสำคัญมากมายอะไรอีกต่อไป⁴² แม้ว่าจะมีการขยายตัวของการค้าโลกและการเพิ่มจำนวนสินค้านำเข้าไปยังยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือจำนวนมาก อย่างไรก็ตามความถี่ของการคมนาคมขนส่งทางทะเลบริเวณแหลมกู๊ดโฮปก็ได้เปลี่ยนไป⁴³ ตะวันตกมุ่งสู่ตะวันออกกลาง และเอเชียเป็นสำคัญ

ถึงกระนั้นไม่นานนักกับความมีชีวิตชีวาของเส้นทางรอบๆ แหลมแห่งนี้ก็กลับคืนมาอีกครั้ง ภายใต้จังหวะที่มีการปิดเส้นทางคลองสุเอซเป็นเวลานานหลังจากปีค.ศ.1967 เป็นต้นมา ผนวกกับวิวัฒนาการของเรือลำเลียงหรือเรือซูเปอร์แท๊งค์เกอร์ ซึ่งต้องการความลึกเกินกว่าที่คลองสุเอซจะมีได้ การคมนาคม ณ แหลมกู๊ดโฮปจึงกลับมาค่อนข้างหนาแน่นจนกระทั่งปัจจุบันเป็นเส้นทางลำเลียงที่หนาแน่นมากที่สุดในโลกเส้นทางหนึ่ง

แผนภาพที่ 2.1 แสดงปริมาณความหนาแน่นในเส้นทางทะเลรอบแหลมกู๊ดโฮป

ที่มา: Pocket Atlas of The World.

⁴²Grundy, *Southern Africa: The revolution prolonged*, p.109.

⁴³Bowman, *The strategic importance*, p.122.

บริเวณรอบแหลมกูดโฮปนี้ ประมาณว่ามีปริมาณเรือในแต่ละปีถึง 3,000 ลำ โดย ร้อยละ 90 เป็นเรือขนน้ำมันของยุโรปตะวันตก ร้อยละ 70 บรรทุกแร่ธาตุยุทธศาสตร์ ร้อยละ 20 บรรทุกน้ำมันนำเข้าของสหรัฐฯ และร้อยละ 25 บรรทุกเครื่องอุปโภคบริโภคของยุโรปตะวันตก⁴⁴ และนี่คือเหตุผลทางเศรษฐกิจประการหนึ่ง ประการต่อมา ในทัศนะของกลุ่มประเทศตะวันตกได้ตระหนักว่า แหลมกูดโฮปมีความสำคัญเสมือนเส้นเลือดใหญ่ และสำคัญในฐานะเป็นทางออก (ทางเลือก) ทางหนึ่ง แม้ว่าจะระยะทางที่ทอดยาว (7,000 ไมล์) แต่เหมาะสมต่อเรือบรรทุกน้ำมันขนาดยักษ์ และปลอดภัยต่อการลำเลียงสินค้ายุทธศาสตร์ที่มีต้นกำเนิดจากซีกโลกตะวันออก อาทิ น้ำมันจากอ่าวเปอร์เซีย ยางพาราและดีบุกจากมาเลเซีย จากทวีปแอฟริกาอาทิแร่ธาตุยุทธศาสตร์ทั้งหลาย เป็นต้น รวมถึงการใช้ท่าเรือของประเทศแอฟริกาตอนใต้นี้เป็นท่าขนถ่ายสินค้า⁴⁵ มุ่งสู่ประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ณ แหลมกูดโฮปนี้เอง จึงกลายเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้า-เงินตรา (และวัฒนธรรม) เป็นจุดเปลี่ยนผ่านระหว่างสองซีกโลกและเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญต่อเสถียรภาพทางการค้าของตะวันตก ซึ่งจะดำรงอยู่เช่นนี้ตลอดไปตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ดังนั้นหากเกิดอุปสรรคสกัดกั้นเส้นทางนี้ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตามที่ทำให้เส้นทางนี้ถูกปิด นั้นหมายถึงผลลัพธ์ที่จะกระทบกระเทือนต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งเส้นทางลำเลียงสินค้าผ่านน้ำนี้ เช่น ภาวะสันคลอนของราคาสินค้าวัตถุดิบ ภาวะขาดแคลนวัตถุดิบและความตึงเครียดเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากแหลมกูดโฮปมีความหมายต่อประเทศตะวันตกด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีความหมายต่อสหภาพโซเวียตเช่นเดียวกัน สหภาพโซเวียตและพันธมิตรได้อาศัยเส้นทางทางทะเลเพื่อการสัญจร ลำเลียงและระบายสินค้า เงินตรา ผู้คนและอุดมการณ์ของตน โซเวียตได้ลำเลียงสินค้าหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจบางชนิดจากแอฟริกาไปยังดินแดนของตนและประเทศพันธมิตร เช่น โซเวียตนำเข้าแร่ฟอสเฟตจากโมร็อกโกและหลายๆ ประเทศที่โซเวียตให้การสนับสนุน (เป็นร่วมเงาบรรเทาความกังวลต่อการโจมตีของแอฟริกาใต้ที่อาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ และจากความรุนแรงภายในประเทศแอฟริกันผิวดำเหล่านั้น ซึ่งอาจเกิดจากการปลุกกระดมโดย

⁴⁴Herman W. Nickel, "Forging a western consensus on South Africa," in *Europe, America and South Africa*, pp.91-92.

⁴⁵Bowman, *The strategic importance*, p.180.

ตัวแทนลับ ๆ จากแอฟริกาใต้) ประกอบกับความต้องการของโซเวียตที่จะดำรงสิทธิในการประมงที่ปฏิบัติมาตลอดในบริเวณน่านน้ำแถบนี้⁴⁶ ดังนั้นโซเวียตจึงจำเป็นต้องเข้าถึงเส้นทางรอบ ๆ แหลมกูดโฮปนี้ไว้

นอกจากนี้แหลมกูดโฮปยังเป็นเส้นทางแห่งความหวังของประชาคมแอฟริกาเองด้วยการคมนาคมขนส่งหลาย ๆ เส้นทางของประเทศแอฟริกาตอนใต้ โดยส่วนใหญ่เชื่อมต่อกับแอฟริกาใต้เพื่อมายังเมืองท่าและระบายสินค้าของพวกตนออกสู่ตลาดโลก

เส้นทางรอบแหลมกูดโฮปนี้จึงกลายเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำที่มีปริมาณหนาแน่นมากที่สุดในโลก โดยเฉพาะทางสัญจรของเรือบรรทุกน้ำมัน นานาประเทศจึงลงความเห็นว่าบริเวณแหลมกูดโฮปนี้จะต้องถูกรักษาและเปิดทางไว้ตลอดเวลา

สำหรับเหตุผลทางการเมือง-การทหาร ประเทศตะวันตกตระหนักว่าแหลมนี้ ณ ช่วงเวลาแห่งการแข่งขันระหว่างตนกับค่ายคอมมิวนิสต์ คือ จุดสกัดกั้น (chokepoint) คอมมิวนิสต์กล่าวคือ นอกเหนือจากการเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าเพื่อการพาณิชย์โดยทั่วไปแล้ว เส้นทางนี้ยังเป็นเส้นทางเพื่อเคลื่อนกำลังรบทางทะเลไปสู่ดินแดนด้านตะวันออก เช่น สู่อ่าวเปอร์เซีย สู่อะเซีย แถบชายฝั่งมหาสมุทรอินเดียและแอตแลนติก ในกรณีที่อาจเกิดเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดสงครามในลักษณะเต็มรูปแบบขึ้นในตะวันออกบริเวณอ่าวเปอร์เซียซึ่งเป็นขุมคลังน้ำมัน-ยุทธศาสตร์-ของตะวันตกที่เดียว หรือแถบภาคพื้นมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเป็นจุดเปราะบางต่อการเกิดสงครามได้ง่าย เนื่องจากนับตั้งแต่ปีค.ศ.1968 โซเวียตได้สร้างฐานทัพในมหาสมุทรอินเดีย โดยมีจุดประสงค์คือแสดงให้เห็นตะวันตกเห็นว่าโซเวียตไม่อาจทนและยอมให้ตะวันตกทำทลายในอาณาเขตทางทะเลอื่นใด นอกเหนือไปจากเขตทะเลหลวง ต่อมาคือต้องการวางตำแหน่งตนเองให้ตะวันตกรับรู้ว่ามีโซเวียตพร้อมที่จะลงแข่งในบริเวณนี้ทุกเมื่อ และสุดท้ายคือเป็นการอัดฉีดปัจจัยความไม่แน่นอนต่อการพิจารณายุทธศาสตร์ของตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความต้องการสูงสุดของโซเวียต⁴⁷

กลุ่มประเทศตะวันตก ภายใต้อาณัติความร่วมมือขององค์การนาโต เชื่อว่า สงครามพร้อมเกิดขึ้นได้เสมอในภาคพื้นดังกล่าว จึงต้องพัฒนาแผนการระบบการป้องกันเตรียมพร้อมไว้บริเวณแหลมกูดโฮปนี้ ดร.โจเซฟ ลุนส์ (Dr. Joseph Luns) เลขาธิการองค์การนาโต ยืนยันที่เมืองเคปทาวน์ (Cape Town) ว่า แหลมกูดโฮปนี้มีความสำคัญยิ่ง นาโตจึงได้สร้างระบบป้องกันเส้น

⁴⁶*Ibid.*, p.25.

⁴⁷Humphrey Asobie, "The EEC and South Africa," in *Southern Africa in 1980s*, p.181.

ทางแห่งนี้ให้พร้อมรับสถานการณ์แห่งสงคราม⁴⁸ ดังนั้นเมืองชายฝั่งรอบ ๆ แหลมนี่ เราจะพบเห็นที่ตั้งฐานทัพเรือหลายแห่ง เช่น ที่เมืองไซมอนทาวน์ (Simontown) ซิลเวอร์ไมน์ (Silvermine) (ทั้งสองแห่งตั้งอยู่ใกล้เมืองเคปทาวน์) เป็นฐานทัพที่มีอยู่อุปกรณ์การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีการทหารขั้นสูง และติดตั้งเรดาร์ตรวจจับความเคลื่อนไหวทางทะเลในระยะตลอดแถบมหาสมุทรตอนใต้ ตั้งแต่มหาสมุทรอาร์คติกถึงอเมริกาเหนือ และอเมริกาใต้ถึงบังคลาเทศ อีกทั้งยังเป็นฐานทัพเรือค้ำอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีฐานทัพที่อ่าวซัลดานฮา (Saldanha Bay) และอ่าววาลวิส (Walvis Bay) บนชายฝั่งตะวันตก และอ่าวริชาร์ด (Richard Bay) และเมืองท่าเดอบัน (Durban) บนชายฝั่งตะวันออก ทั้งสี่แห่งนี้เป็นที่ตั้งของฐานทัพอากาศ ฐานทัพแต่ละแห่ง โดยเฉพาะที่ไซมอนทาวน์ เป็นฐานที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อตะวันตกในการเข้าจอดเรือบรรทุกน้ำมันของ ตะวันตก⁴⁹

มีคำกล่าวของนักยุทธศาสตร์หลายท่าน ที่ได้ย้ำถึงความสำคัญของแหลมกู๊ดโฮปแห่งนี้

- พันอากาศโทสจิวัดด์ แมนวล (Air Vice Marshal Steward Manual) กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า แอฟริกาตอนใต้เป็นกุญแจสำคัญต่อความมั่นคงของเส้นทางการคมนาคมและการสื่อสารของนาโต...และโดยเฉพาะแอฟริกาใต้เองก็มีความคล่องตัวต่อการสร้างสรรค์ การตรวจสอบควบคุมที่จำเป็นเพื่อความมั่นคงต่อผลประโยชน์ของประชาคมยุโรป⁵⁰

- ในหนังสือของร้อยโท ซี.บี. แม็คอีวาน (Lieutenant C.B. McEwan) ชื่อ "Lifeline or Strategic Backwater" เขียนไว้ว่า ...อย่างไม่ต้องสงสัย นาโตในฐานะตัวแทนของประชาคมยุโรป ตะวันตกมีความอ่อนไหวต่อการปิดกั้นเส้นทางทางบริเวณแหลมกู๊ดโฮป...⁵¹

- พลเอก จอร์จ เอส บราวน์ (General George S. Brown) หัวหน้าเสนาธิการทหารของสหรัฐฯ แสดงความเห็นว่าการคุกคามต่อภาคพื้นมหาสมุทรแอตแลนติกนั้นมาจากกองทัพทางทะเลของสหภาพโซเวียต ด้วยขีดความสามารถทางทะเลของโซเวียตที่สูงขึ้นในการดำเนินการทางทหารภายในทวีปแอฟริกา ได้กดดันความสามารถของตะวันตกมากขึ้นตามลำดับต่อการปกป้องเส้นทางแอฟริกาตอนใต้ ซึ่งเป็นผู้จัดสรรวัตถุดิบอันจำเป็นต่อสหรัฐฯ และยุโรปตะวันตก⁵²

⁴⁸Bowman, The strategic importance, p.138.

⁴⁹*Ibid.*, p.128.

⁵⁰Cited by *Ibid.*, p.123.

⁵¹*Ibid.*

⁵²*Ibid.*

ด้วยคุณลักษณะทางกายภาพของเส้นทางทางทะเลรอบแหลมกึ่งโฮป และเหตุผลทางการเมือง-การทหาร-เศรษฐกิจ ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า แหลมกึ่งโฮปเป็นจุดยุทธศาสตร์หนึ่ง ๆ ในหลาย ๆ จุดทั่วโลก ไม่มีรัฐบาลใดในค่ายสังคมนิยม หรือค่ายเสรีนิยม หรือในโลกของแอฟริกาหรืออื่นใดที่ต้องการปิดเส้นทางสัญจรแห่งนี้ลงอย่างแน่นอน และความสำคัญแอฟริกาได้ก็รับไว้ส่วนหนึ่งในฐานะเป็นผู้ครอบครองเส้นทางทางทะเลรอบแหลมกึ่งโฮป รวมแหลมกึ่งโฮปด้วย

จากข้อมูลและแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นพอประเมินได้ว่า หากการกระทำใด ๆ ของนานาประเทศที่ทำให้แอฟริกาได้ต้องตอบโต้โดยการปิดกั้นเส้นทางสัญจร ณ แหลมกึ่งโฮปนี้แล้ว แม้ว่าแอฟริกาจะได้รับผลเสียหายก็ตาม แต่นานาประเทศโดยเฉพาะประเทศตะวันตกเองก็จะได้รับผลกระทบไม่น้อยเช่นกัน

3. ศักยภาพทางทหารและอาวุธ (นิวเคลียร์)

โดยทั่วไปภาพลักษณ์ของแอฟริกาได้ที่จะมีแต่ความขัดแย้งทางสังคมเผ่าพันธุ์ แนวความคิดทางการเมือง ความยากจนของผู้คน และความหลากหลายของชนเผ่าต่าง ๆ ตลอดจนการจลาจลทั่วไป แต่ภาพลักษณ์หนึ่งที่ใครหลาย ๆ คนอาจคาดไม่ถึง คือการเป็นมหาอำนาจทางทหารและอาวุธแห่งภูมิภาคแอฟริกา เป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศโลกที่มีลักษณะการเติบโตทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจำพวกกึ่งอุตสาหกรรม กึ่งประเทศรอบนอก

ด้วยความสามารถ (ability) และศักยภาพ (capability) ทางทหารและอาวุธของแอฟริกาได้ที่มีอยู่เพียงพอต่อการพิจารณาให้แอฟริกาได้มีความแข็งแกร่งมากที่สุดในภูมิภาค และเหนือกว่าอีกหลาย ๆ ประเทศ ไม่มีใครเคยคาดคิดว่าแอฟริกาได้จะสามารถผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์รบในลักษณะอุตสาหกรรมที่สมบูรณ์แบบประเทศหนึ่งได้ ด้วยการบริหารทรัพยากร แร่ธาตุที่มีอยู่มหาศาล โดยเฉพาะแร่ยูเรเนียมเพื่อการผลิตพลังงานและเป็นเชื้อเพลิงเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ฐานะของแอฟริกาได้ก้าวขึ้นมาอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีความสามารถในการผลิตนิวเคลียร์ ซึ่งการนี้เองประเทศตะวันตก นักยุทธศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญทางนิวเคลียร์รับรู้มาตลอด เพราะประเทศเหล่านั้น นักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นเป็นผู้ให้การสนับสนุนสร้างเสริมฐานะทางทหารและอาวุธแก่แอฟริกาได้เป็นอย่างดีนั่นเอง⁵³

⁵³See Bernhard Rabert, "South Africa defused nuclear weapons trend reversal in Third World," *Aussenpolitik* 46 (Quarter 1985) : 71-80. and Coline legum, "South Africa in contemporary world," in *The Apartheid regime: Political power and racial domination*, eds. Robert M Price and Carl G. Rosberg. (Berkeley: Institute of International Studies University of California, 1980), pp.281-296.

เหตุผลของการสร้างเสริมกำลังทหารและอาวุธ รวมถึงอาวุธนิวเคลียร์ รัฐบาลแอฟริกาได้มักจะให้เหตุผลว่าเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติในบริบทของการดำรงอยู่แห่งรัฐ - ความมั่นคงมั่งคั่ง - เพื่อป้องกันการข่มขู่คุกคามที่เกิดขึ้นจากภายในและภายนอกประเทศ กล่าวคือ รัฐบาลแอฟริกาได้เชื่อว่าภัยคุกคามภายในประเทศได้ขยายตัวทั่วพื้นที่ต่าง ๆ อาทิ ภัยในรูปแบบของกองโจรกลุ่มต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น สภาแห่งชาติแอฟริกัน (The African National Congress - ANC)⁵⁴ สภาแพน-แอฟริกัน (The Pan-African Congress - PAC) สภาประชาชนผิวดำ (The Black People's Convention - BPC) องค์การนักศึกษาแอฟริกาใต้ (South African Students' Organization - SASO) สมาคมพลเรือนโซเวโต (The Soweto Civil Association - SCA) องค์การประชาชนอาซาเนียน (Azanian People's Organization - AZAPO) และพรรคซูลู (Zulu-based party) ของนายกัทธา บูเธเลซี (Chief Gatsha Buthelezi) ทั้งหมดนี้เป็นหัวหอกกลุ่มสำคัญในการเรียกร้องเสรีภาพและความเสมอภาคและการปลดปล่อยจากระบบแยกผิว⁵⁵ และยังมีขบวนการก่อการร้ายอีกหลายกลุ่มจากคนผิวดำตามเมืองต่าง ๆ ผู้ซึ่งพยายามเรียกร้องการปกครองตนเองตั้งแต่สันติวิธีจนถึงการใช้กำลังและอาวุธ กระทั่งนำไปสู่ความรุนแรงและโศกนาฏกรรมหลายครั้งหลายครา

สำหรับภัยคุกคามจากภายนอก รัฐบาลแอฟริกาได้เชื่อว่าความแข็งแกร่งของกองทัพจะเป็นปัจจัยสนับสนุนฝ่ายตะวันตกได้เป็นอย่างดีเพื่อต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ที่แทรกซึมสนับสนุนในบรรดาขบวนการก่อการร้ายทั้งหลาย และจะเป็นปัจจัยต่อต้านการเติบโตของความไร้เสถียรภาพที่ขยายตัวมาเป็นเวลานาน นับจากขบวนการปลดปล่อยเสรีภาพและเอกราช ซึ่งเป็นขบวนการ

⁵⁴สภาแห่งชาติแอฟริกันหรือเอเอ็นซี (The African National Congress - ANC) ได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากพรรคคอมมิวนิสต์แอฟริกันใต้ (The South African Communist Party - SACP) เอเอ็นซีมีค่ายใหญ่ในโมซัมบิกและแทนซาเนีย ที่ซึ่งทั้งสองค่ายมีสหภาพโซเวียตให้การสนับสนุนทั้งทางอาวุธ การฝึก และการเงิน จะดำเนินการตามแนวทางของกองโจรระหว่างพรมแดนโมซัมบิกและสวาซิแลนด์ อ้างใน Legum, *South Africa in contemporary world*, p.289. และอ่านประกอบสัมพันธภาพระหว่างสหภาพโซเวียตกับเอเอ็นซีและเอสเอซีพี ได้ใน Keith Somerville, "USSR and Southern Africa since 1976," *The Journal of Modern Africa Studies* 22 (March 1984): 99-108 and 258-260.

⁵⁵Shaw and Leppan, *South Africa : White power and the regional military-industrial complex*, p.269.

ที่มีจุดกำเนิดจากการเรียกร้องเอกราชจากโปรตุเกส ปี ค.ศ. 1974 ตามมาด้วยการประกาศเอกราชของโมซัมบิกและอันโกลาภายใต้การปกครองโดยรัฐบาลคนดำ โมซัมบิกจัดตั้งรัฐบาลมาร์กซิสต์ ส่วนในอันโกลาเกิดสงครามกลางเมืองและในที่สุดขบวนการประชาชนมาร์กซิสต์ (The Marxist Popular Movement) ช่วงชิงอำนาจมาได้และนำไปสู่เสรีภาพแห่งอันโกลา ภายใต้การสนับสนุนอย่างเต็มที่จากโซเวียตและกองทัพคิวบาที่เคลื่อนพลเข้ามาในอันโกลาอย่างเปิดเผย โรดีเซียหรือซิมบับเวในปัจจุบัน เป็นอีกประเทศที่แอฟริกาได้มองว่ากำลังทำให้เสถียรภาพของแอฟริกาได้สั่นคลอน ในปีค.ศ.1980 ซึ่งเป็นปีที่โรดีเซียอยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงที่อาจนำไปสู่การปกครองของรัฐบาลคนดำ⁵⁶ รวมทั้งการเติบโตของอิทธิพลของโซเวียตในดินแดนงอยแหลมของแอฟริกา (Horn of Africa) ความไม่แน่นอนทางการเมืองและการทหารในภูมิภาคอ่าวเปอร์เซียและการล่มสลายของระบบชาห์ (Shah) ในอิหร่านซึ่งกระจายไปทั่วภาคพื้นมหาสมุทรอินเดีย อีกทั้งการคุกคามจากการคว่ำบาตรทางอาวุธของสหประชาชาติ ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกไร้เสถียรภาพ ความรู้สึกต้องการตอบสนองต่อรากฐานแห่งอำนาจที่ขาดหายไป และความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมปกป้องผลประโยชน์ของแอฟริกาได้ด้วยแอฟริกาตัวเอง โดยสรุปแล้วการสร้างเสริมกองทัพและอาวุธตลอดจนอาวุธนิวเคลียร์นั้น สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมาย 3 ประการคือ หนึ่ง ความต้องการที่จะมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง สอง ความพร้อมในการรับมือจากการคว่ำบาตรจากนานาประเทศ และสาม เพื่อตอบโต้ต่อแรงกดดันจากศัตรูของลัทธิเหยียดผิว⁵⁷

ถึงแม้ว่าจะด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นหรืออื่นใดก็ตามที่รัฐบาลแอฟริกาได้นำขึ้นมาอ้างเพื่อการส่งเสริมกองทัพและอาวุธ เหนือสิ่งอื่นใดเหตุผลที่แอฟริกาได้มีอาจประกาศออกมาให้โลกภายนอกได้รับรู้ก็คือ ความต้องการครอบงำภูมิภาค-พื้นที่อุตสาหกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และ

⁵⁶Leonard S. Spector and Jacqueline R. Smith. (eds.), *Nuclear ambitions: The spread on nuclear weapons 1989-1990* (Oxford: Westview Press, 1990), p.272, 276. and Grundy, *South Africa: the revolution prolonged*, p.105,. and see Dan O. Meara, "Pretoria's strategy in South and Southern Africa," in *Southern Africa peace and security: Foundations for the future*, pp.57-75.

⁵⁷J.E. Spence, "South Africa: the nuclear option," *African Affairs* 80 (October 1981), : 443.

รักษาอิทธิพลเหนือประชากรคนดำทั้งในแอฟริกาใต้และในภูมิภาค โดยอาศัยกองทัพและอาวุธ เป็นกลไกนั่นเอง⁵⁸

ยิ่งแอฟริกาใต้สร้างเสริมกองทัพและอาวุธให้แข็งแกร่งก้าวหน้ามากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งสร้างความหวั่นวิตกไปทั่วภูมิภาค ยิ่งเป็นภัยคุกคามทำลายเสถียรภาพของประเทศเพื่อนบ้านมากยิ่งขึ้น และยังกระตุ้นให้กลุ่มต่อต้านรัฐบาลออกมาต่อสู้คัดค้านด้วยหลากหลายยุทธวิธี เข้มขันและซับซ้อนยิ่งขึ้นเท่านั้น

การตอบโต้ต่อการทำทลายอำนาจรัฐบาลคนขาว รัฐบาลตอบโต้ด้วยการสร้างเสริมกองทัพและอาวุธมากยิ่งขึ้นไปอีก สังเกตได้จากงบประมาณค่าใช้จ่ายเพื่อการป้องกันประเทศกลาง ปี ค.ศ.1970 เป็นต้นมางบประมาณมีเคยอดลงเลยในแต่ละปี เช่น งบประมาณในปีค.ศ. 1978/80 จำนวน 1,972 ล้านแรนด์ เพิ่มสูงขึ้นถึง 5,259 ล้านแรนด์ ในปี ค.ศ.1986/87 ภายในเพียงครึ่งทศวรรษเท่านั้น และเพิ่มขึ้นดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.4 แสดงงบประมาณป้องกันประเทศ ปี ค.ศ. 1986-1994

1986/87*	1987/88*	1988/89*	1989/90*	1990/91	1991/92	1992/93	1993/94
5,259	7,018	8,997	10,309	10,292	10,488	10,803	10,683

* ตัวเลขประมาณการ

ที่มา: Africa, South of The Sahara. 19th edition, p. 922; 22nd edition, p.785; 24th edition, p. 860.

ข้อสังเกต (ของผู้วิจัย) : ในตารางข้างต้นจะพบว่างบประมาณนับตั้งแต่ช่วงปีค.ศ.1980 เป็นต้นมา มีการเพิ่มในอัตราต่ำลง จนบางปีงบประมาณลดลงกว่าปีที่ผ่านมา อาจสืบเนื่องมาจากรัฐบาลประธานาธิบดีเฟรเดอริก ดับเบิลยู เดอ แครล็ก มีทัศนคติด้านการประนีประนอมและต้องการผ่อนคลายความตึงเครียดจากปัญหาทางการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ และสังคม

⁵⁸Shaw and Leppan, White power and the regional military industrial complex, p.251. and see William Qutteridge, "The military in South Africa policies: Champions of National Unity?," *Conflict Studied* 271 (London: The Eastern Press Limited, Reading, 1994), p.29.

ยิ่งไปกว่านั้น แอฟริกาใต้ได้พัฒนาอาวุธจนกลายเป็นอุตสาหกรรมการป้องกันประเทศที่มีความสลับซับซ้อน อุตสาหกรรมดังกล่าวที่สำคัญของแอฟริกาใต้มี 2 ลักษณะคือ อุตสาหกรรมอาวุธสงครามทั่วไปและยานรบ และอุตสาหกรรมการผลิตนิวเคลียร์และระบบที่เกี่ยวข้อง

อุตสาหกรรมอาวุธสงครามทั่วไปและยานรบ

นอกเหนือจากเหตุผลของการสร้างกองทัพเพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากทั้งภายในและภายนอก เช่นที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ยังจะพบว่าการพัฒนากองทัพและอาวุธของแอฟริกาใต้ ได้รับแรงกดดันจากการบีบบังคับของนานาประเทศโดยการคว่ำบาตรทางอาวุธทุกประเภท ตามมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ มีเนื้อหาคือคว่ำบาตรอาวุธทุกประเภทรวมถึงการตัดขาดการนำเข้า-ส่งออกอาวุธ และเทคโนโลยีการผลิตอาวุธกับแอฟริกาใต้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1977 เป็นต้นมา เพื่อลงโทษและบังคับให้แอฟริกาใต้ถอนกำลังทหาร จากการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐนามิเบีย⁵⁹ และลงโทษต่อการลักลอบผลิตและทดลองอาวุธนิวเคลียร์ที่ทะเลทรายคาราฮารี (Karahari desert)⁶⁰ จากนั้นเป็นต้นมา แรงกดดันเหล่านี้ได้สร้างแรงกระตุ้นให้แอฟริกาใต้พยายามพัฒนาอาวุธด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเพื่อการพึ่งตนเองได้ในบรรยากาศที่ถูกตัดขาดโดดเดี่ยวจากนานาประเทศ

ในช่วงปี ค.ศ. 1980 กล่าวได้ว่าร้อยละ 80 ของอาวุธทั้งหมดที่แอฟริกาใต้มีในครอบครอง มาจากการผลิตของแอฟริกาใต้เอง โดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ คือ คณะกรรมการบริหารด้านกำลังอาวุธ (The Armaments Boards) ร่วมกับบริษัทผลิตอาวุธแห่งแอฟริกาใต้ (The South African Armaments Manufacturing Corporation - ARMSCOR) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตอาวุธยุโรปกรรมรบบของแอฟริกาใต้ขนาดใหญ่ที่สามารถผลิตอาวุธสงครามได้หลายประเภทและจำนวนมาก (โปรดดูภาคผนวก ก. เกี่ยวกับกองทัพของแอฟริกาใต้ หน้า 242)

⁵⁹Legum, South Africa in contemporary world., p.288.

⁶⁰Spector and Smith, *Nuclear ambitions: The spread on nuclear weapons 1989-1990*, p.273.

แอฟริกาใต้มีโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันประเทศของตนเอง เช่น อุตสาหกรรมต่อเรือรบขนาดเล็ก อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องบิน ผลิตตั้งแต่โครงสร้างเครื่องบินไปจนถึงประกอบเสร็จสมบูรณ์ อุตสาหกรรมยานรบติดอาวุธต่อสู้อากาศยานและผลิตเครื่องบินรบ และยังสามารถลงทุนถึง 20 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อสร้างฐานทัพเรือค้ำน้ำขึ้นที่เมืองไซมอนทาวน์⁶¹ นอกจากนี้ด้วยการลงทุนร่วมกับต่างประเทศและความช่วยเหลือทางเทคนิคจากผู้ชำนาญการและการฝึกอบรมบุคลากร อุตสาหกรรมประเภทนี้ของแอฟริกาใต้จึงก้าวหน้าและซับซ้อนยิ่งขึ้นด้วยเทคโนโลยีขั้นสูง ยิ่งไปกว่านั้นแอฟริกาใต้มีโรงงานอุตสาหกรรมผลิตอาวุธนิวเคลียร์จากธาตุยูเรเนียม ภายใต้อความช่วยเหลือทางเทคนิคจากอิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมันตะวันตก สหรัฐอเมริกา และอิสราเอล⁶²

ตัวอย่างอุตสาหกรรมผลิตอากาศยาน ทั้งแบบเครื่องบินลำเลียงพลและเครื่องบินรบได้รับความร่วมมือจากฝรั่งเศสและอิตาลีในชื่อว่า Atlas Aircraft Corporation โดยได้รับลิขสิทธิ์และใบรับรองการผลิตจากฝรั่งเศสและอิตาลีเรียบร้อยแล้ว ซึ่งแอฟริกาใต้สามารถผลิตเครื่องบินรบแบบมิราจ (Mirage) และใช้ชื่อว่า อิมพาลา (Impala) กับแบบแอร์แมคคิส (Aermacchis) อีกทั้งผลิตเครื่องบินใบพัด (turboprops) ใช้ชื่อว่าโบสบอก (Bosbok) และคูคู (Kudu) รวมถึงการผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อการบินของแอฟริกาใต้เอง⁶³

การพัฒนาอาวุธและเครื่องมือรบของแอฟริกาใต้ ก้าวหน้าขึ้นตามลำดับโดยสามารถผลิตรถถังติดอาวุธร้ายแรงใช้ชื่อว่าอีแลนด์ (Eland) ฮิปโป (Hippo) และไรส์โน (Rhino) รวมไปถึงยานยนต์หุ้มเกราะพื้นผิวบางที่มีความทนทานและติดอาวุธ (impregnable laminated armour) สามารถสร้างลำตัวเรือรบตามรูปแบบโครงสร้างที่ออกแบบโดยอิสราเอล และผลิตจรวดขีปนาวุธติดหัวรบนิวเคลียร์ ภายใต้อิทธิพลซึ่งรับรองโดยฝรั่งเศสและอิสราเอล⁶⁴ โดยเฉพาะเครื่องบินรบแบบมิราจและยานยนต์หุ้มเกราะนี้มีสมรรถนะสูงสามารถลำเลียงและติดหัวรบนิวเคลียร์ได้

⁶¹Legum, South Africa in contemporary world, p.288.

⁶²Shaw and Leppan, South Africa: White power and the regional military industrial complex, p.264. and Spector and Smith, *Nuclear ambitions: The spread on nuclear weapons 1980-1990.* pp.267-285.

⁶³*Ibid.*

⁶⁴Legum, South Africa in contemporary world, p.288.

เป็นที่ทราบกันว่าการผลิตอาวุธของแอฟริกาใต้มีการเชื่อมโยงกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสได้เข้ามาสร้างโอกาสให้แก่แอฟริกาใต้และมากกว่าประเทศตะวันตกอื่น ๆ ฝรั่งเศสและอีกบางประเทศอาศัยช่องว่างจากการคว่ำบาตรทางอาวุธ เมื่อปี ค.ศ. 1977 แสวงหาผลประโยชน์จากการขยายการส่งออกอาวุธและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ฝรั่งเศสร่วมกับแอฟริกาใต้ทั้งในระดับภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาระบบขีปนาวุธยิงจากพื้นดินและปล่อยจากอากาศ เพราะในความเป็นจริงฝรั่งเศสร่วมมือทางอาวุธกับแอฟริกาใต้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เรื่อยมา เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1971 บริษัทเครื่องบินฝรั่งเศสชื่อมาร์เซล ดาซโซล์ท (Marcel Dassault) ได้ลงนามสัญญากับบริษัทอาร์มสกอร์ เพื่อการผลิตเครื่องบินภายใต้ใบอนุญาตจากฝรั่งเศสแบบ Mirage และ F.I. jet fighters⁶⁵ ดังนั้นสำหรับแอฟริกาใต้ ฝรั่งเศสเสมือนนายหน้าคนสำคัญที่คอยจัดหาสินค้าสงครามที่ต้องการ เช่น เรือดำน้ำ เฮลิคอปเตอร์ รถถังติดอาวุธ (Panhard) และจำหน่ายเครื่องบินมิราจ ที่ผลิตในแอฟริกาใต้⁶⁶ ฝรั่งเศสจึงเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่แอฟริกาใต้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

อิสราเอลเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความร่วมมือทางอาวุธกับแอฟริกาใต้ และมีสถานะเช่นเดียวกับแอฟริกาใต้คือ เป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการผลิตอาวุธสงครามและยานรบหลากหลายประเภทที่ทั่วโลกยอมรับ และอีกหลายๆ ประเทศก็เป็นคู่ค้าที่ดี ในลักษณะเดียวกับฝรั่งเศส อิสราเอลเข้าร่วมขยายผลทางการผลิตอาวุธกับแอฟริกาใต้ และร่วมพัฒนาขีปนาวุธหัวรบนิวเคลียร์และระบบที่เกี่ยวข้องเสมอมา⁶⁷

การเชื่อมโยงในด้านการพัฒนาอาวุธระหว่างอิสราเอลกับแอฟริกาใต้ เกิดขึ้นด้วยเหตุผลในด้านหนึ่งสืบเนื่องมาจากมติของสมัชชาสหประชาชาติที่พิจารณาให้ขบวนการไซออนิสต์ (Zionist) ของอิสราเอลมีฐานะเทียบเท่ากับขบวนการเหยียดผิว (Racist) จากทัศนนี้ได้สร้างความขมขื่นและบาดแผลในจิตวิญญาณของชาวอิสราเอล และในอีกด้านหนึ่ง อิสราเอลคิดว่าทั้งอิสราเอลและแอฟริกาใต้มีจุดยืนในผลประโยชน์เดียวกัน เพราะทั้งอิสราเอลและแอฟริกาใต้อยู่ในฐานะเหมือนกันคือ นานาประเทศไม่ยอมรับลัทธิเหยียดผิวที่มีอยู่ในประเทศทั้งสอง⁶⁸

⁶⁵Asobic, The EEC and South Africa, p.181.

⁶⁶Legum, South Africa in contemporary world, p.288.

⁶⁷Spector and Smith, *Nuclear ambitions: The spread on nuclear weapons 1989-1990*, pp.283-285.

เยอรมนีตะวันตก คืออีกประเทศที่ให้ความช่วยเหลือด้านอาวุธแก่แอฟริกาใต้ โดยเฉพาะอุปกรณ์หรือเครื่องมือประกอบการผลิตต่าง ๆ และนำระบบการประมวลข้อมูลต่าง ๆ ตามแบบของนาโต (NATO codification system) มาปรับใช้กับฐานทัพเรือ และกองทัพของแอฟริกาใต้ อาทิ ศูนย์บัญชาการใต้พื้นดินใกล้ฐานทัพเรือไซมอนทาวน์เป็นที่รวบรวมและประมวลวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวใต้เส้นศูนย์สูตรลงมา ศูนย์นี้ได้รับการออกแบบและตกแต่งโดยเยอรมนีตะวันตก*⁶⁹ นอกจากนี้บริษัทของเยอรมนีตะวันตกยังมีส่วนร่วมในการผลิตเฮลิคอปเตอร์ และขีปนาวุธต่อสู้รถถังในแอฟริกาใต้อีกด้วย⁷⁰ เยอรมนีตะวันตกได้ร่วมมือกับบริษัทฝรั่งเศสหลายแห่งในการจัดหาเทคโนโลยีเกี่ยวกับนิวเคลียร์ดีระบบวิเคราะห์ไอโซโทป (isotope)** ของกัมมันตภาพรังสีที่ได้จากธาตุยูเรเนียมที่ปรับแต่งแล้ว (enriched uranium) ทั้งที่มีการคว่ำบาตร เยอรมนีตะวันตกยังคงลำเลียงรถบรรทุกทหารส่งให้กับแอฟริกาใต้ อีกทั้งก่อตั้งโรงงานผลิตกระสุนปืนขนาด 150 มม.⁷¹

เรือลาดตระเวนติดจรวดขีปนาวุธที่แอฟริกาใต้มีอยู่ ก็ใช้เครื่องยนต์แบบของเยอรมนีตะวันตก นอกจากนี้หลายหน่วยงานของเยอรมนีตะวันตก สถาบันวิจัยภายใต้การสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลเยอรมนีตะวันตก สถาบันการศึกษาหลาย ๆ แห่งที่เกี่ยวข้องในการผลิตอาวุธและติดต่อทางทหาร ยินดีให้สิทธิพิเศษทางด้านข่าวสารข้อมูลและความช่วยเหลือทางเทคนิคเท่าที่หาได้ให้แก่ผู้ผลิตอาวุธในแอฟริกาใต้⁷²

*ขณะที่ทำวิทยานิพนธ์นี้ยังคงเป็นเยอรมนีตะวันตก

⁶⁹Asobie, The EEC and South Africa, p.182.

⁷⁰Ibid.

⁷¹Ibid.

⁷²Ibid.

**ไอโซโทป อะตอมแต่ละตัวจะมีจำนวนโปรตอนเหมือนกัน แต่มีนิวตรอนที่แตกต่างกัน ไอโซโทป 2 ตัวของอะตอมตัวเดียวกัน มีความเหมือนกันจนยากที่จะจำแนกด้วยกระบวนการทางเคมีตามวิธีดั้งเดิม ไอโซโทปสามารถมีคุณสมบัติทางนิวเคลียร์ที่แตกต่างกันมาก ๆ ตัวอย่างเช่น ไอโซโทปตัวหนึ่งอาจแตกตัว (fission) อย่างรวดเร็ว ในขณะที่อีกตัวของอะตอมตัวเดียวกันยังคงสภาพเดิมไม่แตกตัว ไอโซโทปตัวหนึ่ง ๆ จะถูกกำหนดโดยหมายเลขมวลสารอะตอม (หมายเลขของโปรตอนบวกนิวตรอน) ตามด้วยสัญลักษณ์ทางธาตุเคมี เช่น U^{235} คือ ไอโซโทปของยูเรเนียม

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการบีบบังคับอย่างจริงจังและเข้มงวดให้นานาประเทศที่ติดต่อกับแอฟริกาใต้ให้ปฏิบัติตามมาตรการคว่ำบาตรทางอาวุธตามมติของสหประชาชาติ ทำให้ในเวลาต่อมาประเทศคู่ค้ากับแอฟริกาใต้ทั้งหลายจำเป็นต้องระงับการเชื่อมโยงทางอาวุธที่มีอยู่ ส่วนที่เหลือจึงเป็นภาระของแอฟริกาใต้ที่จะสานต่อกิจกรรมทางด้านนี้ และเป็นภาระที่หนักยิ่งของแอฟริกาใต้เพื่อบรรเทาแรงกดดันจากการคว่ำบาตรทางอาวุธในครั้งนั้น และครั้งต่อมาในปีค.ศ. 1985

อาวุธนิวเคลียร์และระบบที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นจริงคือตลอดช่วงเวลา 2 ทศวรรษที่ผ่านมา นานาประเทศได้พยายามสร้างสรรค์ให้ภูมิภาคแอฟริกาใต้เป็นดินแดนปลอดอาวุธนิวเคลียร์(nuclear-weapon-free zone) แต่ปรากฏว่าแอฟริกาใต้ได้พัฒนาประเทศเทียบเคียงกับรัฐที่มีอำนาจนิวเคลียร์ในครอบครอง (near-nuclear state) จากอุปกรณ์เทคโนโลยีการผลิตนิวเคลียร์ และธาตุยูเรเนียมที่มีจำนวนมากมาย แอฟริกาใต้สามารถสร้างระเบิดนิวเคลียร์ได้ทุกเวลาที่ปรารถนา ในปี ค.ศ. 1981 สื่อมวลชนได้รายงานการซื้อเชื้อเพลิงเตาปฏิกรณ์ยูเรเนียมเบา (lightly enriched uranium reactor fuel) จำนวนมากในปีถัดมาเดือนมิถุนายน แอฟริกาใต้เริ่มก่อสร้างสถานีพลังงานขนาด 2,000 เมกกะวัตต์ ขึ้นที่เมืองโคเบิร์ก (Keoberg) ในแคว้นเคป (Cape Province)⁷³ เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นที่สงสัยว่าแอฟริกาใต้กำลังพัฒนาระบบนิวเคลียร์ แอฟริกาใต้ได้พัฒนาระบบนิวเคลียร์ภายใต้นโยบายนิวเคลียร์ที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาประเทศอย่างเด่นชัด ประกอบกับแอฟริกาใต้ปฏิเสธที่จะลงนามในสนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear non-proliferation treaty : NPT)* อย่างไรก็ตามก็ดีหนทางแห่งนิวเคลียร์ในแอฟริกาใต้ก็มีได้ราบรื่นเลย นานาประเทศจัดตั้งเวทีถกเถียงเพื่อหาหนทางหยุดยั้งการกระจายอาวุธนิวเคลียร์ของแอฟริกาใต้ และคอยตรวจสอบความเป็นไปด้านนี้อย่างจริงจัง ดังนั้น โรงงานหรือสถานีผลิตอาวุธนิวเคลียร์จำเป็นต้องซ่อนเร้นจากการตรวจสอบของ

⁷³Bowman, The strategic importance, p.128.

* สนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ มีประเทศเข้าร่วมลงนามทั้งหมด 137 ประเทศ แต่ละประเทศเห็นพ้องร่วมกันว่า หลักการสนธิสัญญาคือ ห้ามครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ ห้ามให้ความช่วยเหลือใดๆ แก่ประเทศอื่น ๆ ให้ได้ครอบครองและผลิตอาวุธนิวเคลียร์และยอมรับการตรวจสอบจากองค์การไอเออีเอ (International Atom Energy Agents - IAEA)

ทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency - IAEA) อย่าง
 แนบเนียน โครงร่างพื้นฐาน ศักยภาพ และผลลัพธ์การผลิตยังคงเป็นความลับและเป็นข้อสงสัย
 เรื่อยมา จนกระทั่งแอฟริกาใต้เองได้เปิดเผยตัวตนทางนิวเคลียร์ที่แท้จริงขึ้นมาโดยผู้นำของประเทศ
 คือ ในวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 1993 ประธานาธิบดี เฟรเดอริก คับเบิลยู เดอ แครล็ก ได้เปิดเผย
 ความลับว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 แอฟริกาใต้สามารถผลิตระเบิดได้แล้วถึง 6 ลูก และในขณะนั้น
 (ค.ศ.1974) กำลังสร้างระเบิดลูกที่ 7 อยู่ อย่างไรก็ตามเสี่ยประธานาธิบดีเดอ แครล็ก ได้ทำลายความ
 วิดกั้วลดลงเสียโดยการประกาศว่า ระเบิดเหล่านี้ขณะนี้ได้ถูกทำลายไปสิ้นแล้วในฤดูใบไม้ร่วง
 ปีค.ศ.1991⁷⁴ คำกล่าวข้างต้นของอดีตนายกรัฐมนตรีแห่งแอฟริกาใต้ ได้ทำลายความสงสัยใน
 ศักยภาพทางนิวเคลียร์ของแอฟริกาใต้ลงอย่างสิ้นเชิง แต่ความจริงหลายครั้งในประวัติศาสตร์ที่
 บุคคลระดับผู้นำของแอฟริกาใต้ได้ออกมากล่าวอ้างถึงศักยภาพของตนให้เราได้ทราบกัน อาทิ

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1976 อดีตนายกรัฐมนตรีแห่งแอฟริกาใต้ จอห์น วอร์สเตอร์
 (John Vorster) กล่าวถึงศักยภาพทางนิวเคลียร์ของประเทศว่า "เรามีความสนใจในอำนาจของ
 นิวเคลียร์เพื่อสันติภาพเท่านั้น ถึงกระนั้นเราก็สามารถมีประติษฐกรรมจากยูเรเนียม เรามีศักยภาพ
 และเราก็ไม่ได้ลงนามในสนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์" "ขณะนี้เรามีความสามารถ
 ด้วยกระบวนการปรับธาตุยูเรเนียมตามแนวทางของเราเองที่ไม่เหมือนใคร (unique in its
 concepts)"⁷⁵

ต่อมาในเดือนเมษายน ค.ศ. 1981 นายเฟรเดอริก คับเบิลยู เดอ แครล็ก ขณะนั้นดำรง
 ตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรพลังงานและแร่ธาตุแห่งแอฟริกาใต้ ประกาศว่า "แอฟริกาใต้
 ได้ประติษฐ์เชื้อเพลิงจากธาตุยูเรเนียมที่ปรับแต่ง 45 เปอร์เซ็นต์ (45 percent enriched uranium)*
 เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงแก่เตาปฏิกรณ์ขั้นวิจัยในโครงการซาฟารีหนึ่ง (Safari I) และใช้ธาตุยูเรเนียมที่
 ปรับแต่ง 45 เปอร์เซ็นต์ มาปรับเป็น 90 เปอร์เซ็นต์ เพื่อใช้ในการผลิตอาวุธ"⁷⁶

⁷⁴Rabert, South Africa defused nuclear weapons trend reversal in Third World, p.71.

⁷⁵Spector and Smith, Nuclear ambitions: The spread on nuclear weapons 1989-1990, p.270,
 272.

⁷⁶*Ibid.*, p.273.

*การปรับแต่งธาตุ (enrichment) คือกระบวนการเพิ่มความเข้มข้นของไอโซโทปตัวหนึ่งในธาตุ
 ต่างๆ เช่น การเพิ่มความเข้มข้นของยูเรเนียม-235

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1988 นายโรโลฟ (พิก) โบธา (Roelof (Pik) Botha) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าวว่า "เรามีศักยภาพที่จะสร้าง และเราจะสร้างมันขึ้นมาเมื่อไหร่ก็ได้"⁷⁷

ความเป็นมาของนิวเคลียร์

โครงการอันเกี่ยวเนื่องจากนิวเคลียร์ของแอฟริกาใต้เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1940 เมื่อรัฐบาลเริ่มเป็นผู้จัดหายูเรเนียมส่งออกสู่สหรัฐฯ และอังกฤษ เพื่อใช้ในการพยายามพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ในเวลาต่อมาแอฟริกาใต้ก็ได้ผลิตแร่ยูเรเนียมออกมาสู่ตลาดมากมาย และขยายไปสู่แนวคิดเพื่อการวิจัยและพัฒนาาระบบนิวเคลียร์เป็นของแอฟริกาใต้เอง เริ่มด้วยการฝึกฝนสร้างผู้เชี่ยวชาญทางนิวเคลียร์จำนวนมากส่งไปฝึกยังสหรัฐฯ และร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐฯ ในโครงการซาฟารีหนึ่ง* เพื่อสร้างเตาปฏิกรณ์เพื่อการวิจัยพลังงาน 20 เมกกะวัตต์ โดยอาศัยธาตุยูเรเนียมกัมมันต์ต่ำ** จากสหรัฐฯ และอังกฤษ เมื่อเริ่มพัฒนาแอฟริกาใต้ก็ถูกเพ่งเล็งจาก ไอเออีเอ*** โดยทันที นอกจากสหรัฐฯ และอังกฤษ แอฟริกาใต้ยังมีเยอรมนีตะวันตกกับฝรั่งเศสให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

⁷⁷Ibid., p.277.

*โครงการซาฟารีหนึ่ง สร้างขึ้นที่เมืองเพลินดาบา (Pelindaba) (ใกล้กับเมืองวาลินดาบา (Valindaba) ซึ่งในเวลาต่อมาเป็นที่ตั้งโรงงานปรับแต่งธาตุยูเรเนียม) เป็นโครงการสร้างเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อการวิจัยแบบน้ำเบา อันเป็นเตาปฏิกรณ์ที่ใช้น้ำเป็นตัวทำความเย็นและเป็นตัวบรรเทาความร้อน อาศัยยูเรเนียมกัมมันต์ต่ำเป็นเชื้อเพลิง

**ยูเรเนียมกัมมันต์ต่ำ (low enriched uranium) หมายถึง ธาตุยูเรเนียมที่ผ่านกรรมวิธีปรับแต่งให้มีระดับความเข้มข้นของนิวเคลียสเกินกว่าร้อยละ 0.7 (แต่ไม่เกินร้อยละ 20) โดยมากประมาณร้อยละ 3-6 ยูเรเนียมกัมมันต์ต่ำนี้สามารถให้กำลังเสริมเตาปฏิกรณ์ลูกโซ่เมื่ออยู่ในน้ำเบา และสามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงในเตาปฏิกรณ์น้ำเบา

***แอฟริกาใต้เป็นประเทศหนึ่งในจำนวนผู้ร่วมก่อตั้งองค์กรไอเออีเอ ในปีค.ศ.1957 และมีที่นั่งถาวรในคณะกรรมการแห่งรัฐ ในฐานะเป็นประเทศที่มีโครงการนิวเคลียร์ก้าวหน้าที่สุดในภูมิภาค

ในทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นช่วงแห่งการหลุดพ้นจากอาณานิคมของเหล่าประเทศแอฟริกา ผู้นำแอฟริกาได้จำต้องตระหนักถึงความมั่นคงในระยะยาว และเมื่อสนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์⁷⁸ ได้มีการเปิดให้นานาประเทศลงนามเป็นภาคีสัญญาในปีค.ศ.1968 สิ่งนี้ก็ได้เป็นทางออกเพื่อปกป้องความมั่นคงของแอฟริกาได้ ผู้นำจะเลือกปฏิบัติ หากแต่หนทางแห่งอาวุธนิวเคลียร์ (และการสร้างเสริมอุตสาหกรรมป้องกันประเทศ) จะเป็นสิ่งที่ต้องใจมากกว่า การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการปรับธาตุยูเรเนียมดิบมาอยู่ในสถานะเชื้อเพลิงที่พร้อมต่อการป้อนพลังงาน จึงได้พัฒนานับแต่นั้นมา ภายใต้กระบวนการปรับสถานะธาตุที่แอฟริกาได้เรียกกระบวนการของตนว่า "มีลักษณะเฉพาะในแนวทางของตนเอง" (unique in its concepts) การค้นพบกระบวนการที่มีลักษณะพิเศษไม่เหมือนใครนี้นำไปสู่การก่อตั้งสถานีปรับแต่งธาตุยูเรเนียม (Uranium Enrichment Corporation) ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทิศทางให้แอฟริกาได้มุ่งสู่ผู้ผลิตเชื้อเพลิงพลังงานนิวเคลียร์ด้วยตนเอง (แทนการนำเข้าจากสหรัฐฯ และอังกฤษ)

โครงการซาฟารี สอง (Safari II) เกิดขึ้นในปีค.ศ.1967 ภายใต้การออกแบบและก่อสร้างโดยแอฟริกาได้เองทั้งสิ้น และเช่นเดียวกับโครงการซาฟารีหนึ่งที่ได้เสียบยงเชื้อเพลิงจากสหรัฐฯ และอังกฤษ

ในปลายปี ค.ศ. 1970 แอฟริกาใต้ได้รับความช่วยเหลืออย่างลับ ๆ จากบริษัทสตีล STEAG - Steinkohle-Eleektrizitats AG) ในการพัฒนาโรงงานปรับแต่งธาตุในอัตราส่วนมหาสกาล (a pilot-scale enrichment plant) ที่วาลินดาบา (valindaba)⁷⁸ โดยสามารถพัฒนาผลผลิตเชื้อเพลิงยูเรเนียมในระยะต่าง ๆ มาได้ถึง 6,000 ตันต่อปี (จากระยะเริ่มต้น 50 ตันต่อปี)

⁷⁸เมืองวาลินดาบา เป็นเมืองที่ตั้งของโรงงานปรับแต่งธาตุยูเรเนียม เปิดดำเนินการมาตั้งแต่กลางทศวรรษ 1970 แต่ไม่เคยเปิดให้องค์การไอเออีเอตรวจสอบ โรงงานแห่งนี้มีนักวิทยาศาสตร์ทางนิวเคลียร์ชั้นเลิศ (คนขาว) ของแอฟริกาใต้ ผู้ที่ทั้งสหรัฐฯ และเยอรมนีตะวันตกต้องการตัวเพื่อร่วมงานวิจัยในโครงการของตน โรงงานนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาลแอฟริกาได้อย่างไม่จำกัด จนกระทั่งปีค.ศ.1980 โรงงานนี้สามารถผลิตเชื้อเพลิงยูเรเนียมในปริมาณเพื่อการพาณิชย์ได้ถึง 50 ตันต่อปีที่เดียว cited by Peter Lomas, "Valindaba: Lessons from South Africa's nuclear policy," *The World Today* 43 (1987): 95-97. and Oye Ogunbadejo, "Africa's nuclear capability," *The Journal of Modern African Studies* 22 (March 1984): 29-35.

แอฟริกาได้สามารถผันตัวเองไปสู่การเป็นผู้ส่งออกหลักในสินค้ายูเรเนียมที่ปรับแต่งแล้วนี้ โดยสามารถปรับเกรดของยูเรเนียมไปสู่ระดับของการผลิตอาวุธ (ร้อยละ 45 ของยูเรเนียมที่ปรับแต่งไปสู่ร้อยละ 90 ซึ่งเป็นเกรดปกติที่ใช้ในการผลิตอาวุธ) อาจเป็นด้วยเหตุนี้เองที่แอฟริกาได้ปิดบังและปฏิเสธการตรวจสอบจากไอเออีเอเสมอมา มีการประมาณว่าโรงงานแห่งนี้สามารถผลิตวัตถุระเบิดขนาดระเบิดปรมาณูที่ถล่มฮิโรชิมาได้ถึง 25 ลูกอย่างไม่น่าเชื่อ แต่แอฟริกาได้ก็ทำได้สำเร็จจริงในปีค.ศ. 1985⁷⁹

แอฟริกาได้มีโครงการพัฒนานิวเคลียร์อื่นอีก เช่นที่เมืองโคเบิร์ก ในแคว้นเคป ทาวน์ ที่นี้เตาปฏิกรณ์พลังงานนิวเคลียร์ขนาดใหญ่ถูกสร้างขึ้น 2 เตา โดยมีความสามารถผลิตพลังงานได้ถึงเกือบ 2,000 เมกกะวัตต์ ด้วยความร่วมมือจากสหรัฐฯ อังกฤษ และเยอรมนีตะวันตก และสถาบันการเงินของฝรั่งเศส อีกทั้งช่างเทคนิคกว่า 100 คน ได้รับการฝึกจากฝรั่งเศสมาเป็นอย่างดี ผลงานของความร่วมมือประเทศต่าง ๆ ในโครงการนี้ คือเมื่อปฏิบัติการสมบูรณ์เต็มกำลังจะสามารถผลิตพลูโตเนียมได้ถึง 400 กิโลกรัมต่อปี ซึ่งเป็นปริมาณเพียงพอต่อการสร้างระเบิดปรมาณูที่ใช้ถล่มนางซากิของญี่ปุ่นในครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทุกสัปดาห์เลยทีเดียว⁸⁰

ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1977 สหภาพโซเวียตได้เตือนสหรัฐฯ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนีตะวันตกถึงการก่อสร้างสนามทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในบริเวณทะเลทรายคาลาฮารี (Kalahari Desert) ทางตอนเหนือของแอฟริกาใต้ (นี้อาจเป็นครั้งแรกของความร่วมมือและการติดต่อเพื่อเป้าหมายเดียวกันระหว่างมหาอำนาจสองค่าย นับตั้งแต่โลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็น)

ภาพถ่ายทางอวกาศของตะวันตกได้เปิดเผยว่าปรากฏการณ์ (configuration) ของอาคารและสิ่งปลูกสร้างจริง และปรากฏหลุมลึกในพื้นดินใกล้เคียงกันซึ่งถูกสงสัยว่าอาจเป็นหลุมทดลองนิวเคลียร์⁸¹ รัฐบาลสหรัฐฯ และอังกฤษ ได้ประกาศเตือนรัฐบาลแอฟริกาใต้ถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการทดลอง หากแต่รัฐบาลแอฟริกาใต้ได้ปฏิเสธสิ่งที่เกิดขึ้นว่าไม่ใช่เพื่อการทดลองนิวเคลียร์ คำกล่าวของรัฐบาลแอฟริกาใต้ไม่เป็นที่กระจ่างพอที่จะแก้ไขข้อสงสัยของนักวิชาการและ

⁷⁹Lomas, Valindaba, : 95-97.

⁸⁰Ogunbadejo, *Africa's nuclear capability*, p.32. and Spence, *South Africa: Nuclear option*, p.442.

⁸¹Grundy, *South Africa: Domestic crisis and global challenge*, p.106.

ผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ได้ และพวกเขายังคงเชื่อว่าแอฟริกาใต้กำลังเตรียมการเพื่อทดลองอาวุธนิวเคลียร์ต่อไป

ต่อมาในเดือนกันยายน ค.ศ. 1979 ดาวเทียมเวลา (Vela) ของสหรัฐฯ ได้บันทึกประกายไฟ 2 ลูก ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์การระเบิดนิวเคลียร์ ขยายตัวออกไปไกลระหว่างแอฟริกาใต้และมหาสมุทรแอนตาร์กติกจนไม่สามารถตรวจจับฐานกำเนิดได้ ทั้งอินเดียและอิสราเอลเป็นผู้ต้องสงสัยในปรากฏการณ์นี้ด้วยเช่นกัน⁸² ปรากฏการณ์ของประกายไฟนี้ได้สร้างความเคลือบแคลงสงสัยแก่นักวิเคราะห์อย่างมาก พวกเขาเชื่อว่าเป็นไปได้อย่างยิ่งที่แอฟริกาใต้เป็นผู้จุดระเบิดนั้น และเชื่อว่าการระเบิดของนิวเคลียร์ของแอฟริกาใต้น่าจะเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่คงต้องประสบปัญหาที่ลำบากสุดยอด ในโรงงานที่วาลินดาบา จึงทำให้การทดลองที่ทะเลทรายคาลาฮารีนี้ต้องเลื่อนออกไป กระทั่งเมื่อเกิดปรากฏการณ์ประกายไฟสองลูกอย่างที่ตรวจจับได้⁸³

ระบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

แอฟริกาใต้ได้รับความร่วมมือจากหลายประเทศ และที่นอกเหนือไปจากการผลิตระเบิดนิวเคลียร์ก็คือ การสร้างระบบที่เกี่ยวข้อง-ระบบลำเลียงจีปนาอูธ (carrier systems) แอฟริกาใต้ได้รับระบบลำเลียงปืนใหญ่รุ่นใหม่ (modern artillery-delivery system) โดยเฉพาะรถถังโฮวิทเซอร์ จี.5 155 มม. (155 mm. tank G5. Howitzer) ที่สามารถปล่อยหัวรบนิวเคลียร์ขนาดบรรจุ 3 กิโลตันจากสหรัฐฯ⁸⁴ ขณะเดียวกันแอฟริกาใต้เองกำลังผลิตแบบรถถังไรโนโฮวิทเซอร์ จี.6 (Rhino G.6 Howitzer) ซึ่งทั้งสองแบบเป็นรถถังปืนใหญ่ที่ดีที่สุดในโลก โดยมีอนุภาพทำลายล้างแม่นยำที่สุด ปืนใหญ่สองรุ่นนี้จะเป็นตัวจุดระเบิดและแท่นยิงหัวรบนิวเคลียร์ออกสู่เป้าหมาย วิธีการยิงไกลถึง 42 กิโลเมตร

⁸²*Ibid.* p.107. and see *South Africa's plan and capability in nuclear field* (New York: United Nations, 1981), p.31.

⁸³*Ibid.*

⁸⁴"The global race for nuclear are," *Newsweek* (15 September 1980).

ยังไม่นับรวมถึงเครื่องบินมิราจ และชีทtah) ที่สามารถลำเลียงขีปนาวุธหัวรบนิวเคลียร์และเป็นอากาศยานที่ทำหน้าที่ได้หลายบทบาท ซึ่งแอฟริกาใต้ประสบความสำเร็จในการผลิตด้วยตนเอง⁸⁵ อาวุธเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าระบบลำเลียงอาวุธของแอฟริกาใต้อยู่ในระดับมาตรฐานอุตสาหกรรมขั้นสูงที่ทันสมัยเทียบเท่าโลกตะวันตก นับได้ว่าแอฟริกาใต้เป็นหนึ่งในระบบลำเลียงอาวุธที่ทรงอานุภาพที่สุดประเทศหนึ่งที่เรา ๆ อาจคาดไม่ถึงและมองข้ามไป

แอฟริกาใต้พัฒนาและเดินหน้าสู่ระบบนิวเคลียร์ที่ก้าวล้ำมากกว่าเดิม โดยในกลางปี ค.ศ.1989 แอฟริกาใต้ได้ทดลอง "เครื่องส่งจรวด" (booster rocket) ภายใต้ความร่วมมือกับอิสราเอลที่เมืองโอเวอร์เบิร์ก (Overberg) โทรทัศน์เครือข่ายเอ็นบีซี (NBC) ถ่ายทอดว่าเครื่องส่งจรวดที่สร้างขึ้นนั้นเป็นความร่วมมือกับอิสราเอลและสามารถยิงออกไปได้ระบบไกลถึง 900 ไมล์ (2,400 กิโลเมตร) เครื่องส่งจรวดนี้เป็นรุ่นเดียวกับอิสราเอลิ เฮอร์โค (Israeli Hericho) หรือที่รู้จักในอีกนามหนึ่งว่าอริสตัน (Ariston) ที่สามารถติดหัวรบนิวเคลียร์ได้ด้วย⁸⁶

ยิ่งไปกว่านั้น อิสราเอลยังให้ข่าวสารข้อมูลและเทคโนโลยีการผลิตนิวเคลียร์และระบบที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการขายอาวุธตามแบบ (conventional weapon) แก่แอฟริกาใต้ซึ่งแต่ละปีมียอดขายถึง 400-800 ล้านดอลลาร์ เครื่องบินรบ (cheetah) ซึ่งก้าวหน้ามากที่สุดของแอฟริกาใต้ซึ่งเป็นแบบที่ใกล้เคียงของอิสราเอล (Israeli Kfir) และเชื่อว่าการสร้างเครื่องบินรบชีทah นี้ก็ได้รับความช่วยเหลือจากอิสราเอลเช่นกัน

เรือดำน้ำหัวรบนิวเคลียร์

พัฒนาการระบบนิวเคลียร์ได้ก้าวไปสู่หนทางใหม่ในระบบลำเลียงหัวรบนิวเคลียร์ได้นำแอฟริกาใต้ (อิสราเอลและเกาหลีเหนือ) มีโครงการวิจัยและพัฒนาเรือดำน้ำติดนิวเคลียร์ ด้วยความร่วมมือกับต่างประเทศเช่นเดียวกับการวิจัยนิวเคลียร์ด้านอื่น แอฟริกาใต้ได้ทำสัญญาสั่งซื้อเรือดำน้ำรุ่นเอชดีดับเบิลยู คลาสส์ 209 จากบริษัทอู่ต่อเรือ (Howaldswerke Deutsche Werft - HDW) ของเยอรมนีตะวันตกในต้นปี ค.ศ.1980 แต่แล้วในที่สุดต้องยกเลิกไป เนื่องจากบริษัทต้องทำตามรัฐบาลที่บังคับให้ร่วมคว่ำบาตรทางอาวุธร่วมกับประเทศอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม บริษัท

⁸⁵Bernhard Rabert, "South Africa's nuclear weapon-a defused time bomb?", *Aussenpolitik* 40 (March 1993), : .232-242.

⁸⁶Spector and Smith, *Nuclear ambitions: The spread on nuclear weapons 1989-1990*, p.11, 283.

อาร์มสเกอร์ได้รับแบบพิมพ์เขียวเรือดำน้ำรุ่นดังกล่าวจากบริษัทเฮซซีดับเบิลยูแลกด้วยเม็ดเงินจำนวน 40 ล้านดอลลาร์แอฟริกาใต้⁸⁷

ในปี ค.ศ. 1989 ตามรายงานชื่อว่า แอฟริกาใต้กำลังดำเนินการก่อสร้างพาหนะนำลึกชนิดนี้อย่างต่อเนื่อง⁸⁸

อนาคตอาวุธนิวเคลียร์ในแอฟริกาใต้

ในปัจจุบันและในอนาคตการพัฒนาและวิจัยเกี่ยวกับนิวเคลียร์ของแอฟริกาใต้จะทำตามอำเภอใจคงลำบาก เนื่องจากที่ผ่านมาในวันที่ 8 กรกฎาคม ค.ศ. 1991 แอฟริกาใต้ได้ตกลงยินยอมลงนามในสนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เป็นที่เรียบร้อยแล้วในสมัยประธานาธิบดีเฟรเดอริก คับเบิลยู เดอ แคลร์ก

นอกจากนี้ภัยคุกคามทางทหารต่อแอฟริกาใต้ก็มีแนวโน้มลดลงตามลำดับหรืออาจลดลงจนปลอดจากภัยอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ เนื่องจากข้ออ้างที่รัฐบาลแอฟริกาใต้ใช้อ้างในสมัยก่อนๆ เพื่อการเสริมกองทัพและอาวุธนั้น ไม่มีเป้าหมายให้ต่อต้านอีกต่อไปแล้ว มาบัดนี้แอฟริกาใต้ปกครองและบริหารประเทศด้วยผู้นำผิวดำ* เช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลาย พร้อม ๆ กับที่ระบบอาปาร์เทอิดได้ล่มสลายลงอย่างทั่วโลกรวมทั้ง สงครามเย็นและภัยคุกคามจากค่ายสังคมนิยม ตลอดจนการคว่ำบาตรด้านต่าง ๆ ก็ได้ยุติลงอย่างสิ้นเชิงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพราะฉะนั้นจึงไม่มีเหตุผลอันใดที่แอฟริกาใต้ภายใต้ผู้นำผิวดำจะนำมาใช้อ้างเพื่อหันไปพัฒนาระบบนิวเคลียร์ของตนอีกต่อไป เว้นเสียแต่ว่า กรณีเพื่อการวิจัยที่ได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ภายใต้การตรวจสอบจากไอเออีเอ

⁸⁷Ibid., pp.54-55.

⁸⁸Ibid.

*ประธานาธิบดีคนปัจจุบันคือ นายเนลสัน มันเดลา (Nelson Mandela) มาจากการเลือกตั้งครั้งสำคัญทางประวัติศาสตร์การปกครองแอฟริกาใต้ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1994 นายมันเดลาเป็นผู้มีประสบการณ์ในเรือนจำถึง 27 ปี ด้วยข้อหาด้านลัทธิเหยียดผิว ก่อนวิวัฒนาการโค่นล้มรัฐบาล เขาเป็นผู้นำกลุ่มการเมืองที่ชื่อว่าสภาแห่งชาติแอฟริกัน จากการต่อสู้อันยาวนานของเขาแม้ในขณะที่อยู่ในเรือนจำ ได้เรียกร้องสิทธิจากประชาชนคนดำและชาวโลกได้อย่างสิ้นหยาบ และได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ

อย่างไรก็ตาม จนถึงวันนี้แอฟริกาใต้ได้พิสูจน์แล้วให้เห็นถึงศักยภาพ ความพยายามและความสามารถในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ของตนอย่างแท้จริง และเป็นที่ยอมรับได้ว่ามีสถานะอำนาจทางนิวเคลียร์เทียบเท่าอิสราเอล อินเดีย ญี่ปุ่น และเยอรมนีตะวันตก และหากพัฒนาการด้านนี้จะไม่หยุดชะงักไปเสียก่อน สิ่งที่แอฟริกาใต้จะได้รับนับตั้งแต่เริ่มพัฒนาและด้วยความพร้อมของปริมาณยูเรเนียมธรรมชาติที่มีสำรองอย่างมหาศาล ความเชี่ยวชาญทางนิวเคลียร์ที่พร้อมสร้างสรรค์งานให้แก่ประเทศชาติ และด้วยความร่วมมือจากต่างชาติ เช่น อิสราเอล หรือประเทศตะวันตกต่อไป ก็คือการมีฐานะเป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์เต็มกำลัง (a fully-fledged nuclear power) ได้ประเทศหนึ่งในอนาคต อีกทั้งผลประโยชน์หรือข้อดีที่แอฟริกาใต้น่าจะได้รับอย่างแน่นอนคือ

ประการแรก โดยนัยทางทหารแล้ว การครอบครองยุทธโศปกรณ์ทางนิวเคลียร์จะเป็นประโยชน์อันดีต่อการลดทอนการพึ่งพิงเสบียง (เช่น ยูเรเนียมที่ปรับแต่งธาตุแล้ว) จากต่างประเทศที่ไม่จำเป็นออกไปได้

ประการที่สอง การเป็นรัฐผู้ครอบครองนิวเคลียร์ประเทศเดียวในภูมิภาคเป็นหนทางหนึ่งของการก้าวไปสู่เวทีระหว่างประเทศได้ไม่ยาก โดยมีอำนาจต่อรองในการเจรจาระหว่างประเทศอยู่ในมือ

ประการที่สาม กระบวนการผลิตเชื้อเพลิงยูเรเนียม จะช่วยเพิ่มมูลค่ายูเรเนียมสำรองการส่งออกในรูปของธาตุที่ปรับแต่งแล้ว ให้แก่แอฟริกาใต้

ประการที่สี่ เป็นหนทางเพิ่มรายได้เงินตราต่างประเทศจากการส่งออกยูเรเนียม (ทั้งยูเรเนียมดิบและยูเรเนียมที่ปรับแต่งแล้ว)

ประการสุดท้าย ในระยะยาวเชื่อว่า จะเชื่อมโยงตะวันตกและแอฟริกาใต้ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นด้วยประโยชน์จากยูเรเนียมนั่นเอง

ตลอดช่วงเวลาแห่งการพัฒนาระบบนิวเคลียร์ของแอฟริกาใต้ เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่ามีการเชื่อมโยงระหว่างแอฟริกาใต้กับประเทศตะวันตกบางประเทศ รวมถึงอิสราเอลในฐานะเป็นรัฐนิวเคลียร์ด้วยเช่นกัน

สหรัฐฯ เข้ามาเกี่ยวข้องเพราะด้านหนึ่งเป็นผู้ส่งเสบียงเชื้อเพลิงยูเรเนียม (ยูเรเนียมที่ปรับแต่งธาตุแล้ว) ตามสัญญาให้แอฟริกาใต้ ฝรั่งเศสก็เช่นกันได้ร่วมมือกับแอฟริกาใต้ในการสร้างสถานีพลังงานนิวเคลียร์ร่วมกับสหรัฐฯ อังกฤษ และเยอรมนีตะวันตก ปრაกฏการณ์เหล่านี้เป็น

เรื่องราวของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เมื่อแอฟริกาได้สามารถสร้างผลผลิตจากยูเรเนียมได้ แอฟริกาได้ก็สามารถทำหน้าที่ส่งเสบียงได้เช่นกัน และรวมแข่งขันกับนานาประเทศตะวันตกในตลาดทุนนิยม จากการสร้างผลผลิตนี้ขึ้นมาเอง ด้วยมูลค่าที่ถูกกว่าเนื่องเพราะต้นทุนการผลิตในแอฟริกาได้ถูกกว่ามาก

ในอีกด้านหนึ่ง ตามทัศนะของกลุ่มประเทศตะวันตกต่อประเด็นระบบอาวุธนิวเคลียร์ที่แอฟริกาได้พัฒนาขึ้นมา นั้นเกรงกันว่าหากได้รับการพัฒนาและแพร่กระจายด้วยหนทางที่ไม่เหมาะสมต้องตามหลักกรรมวิธี หรือปราศจากการควบคุมตามมาตรฐาน (ของไอเออีเอ) ด้วยแล้ว อาจเกิดความเสียหายเกินกว่าที่คาดคิด ดังนั้นกลุ่มประเทศตะวันตกจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับโดยเล็งเห็นความสำคัญของตนที่จะเข้ามาผูกพันด้วยการจัดสรร ช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีแก่แอฟริกาได้และประเทศอื่น ๆ ที่กำลังพัฒนาระบบนิวเคลียร์ทั้งหลาย เพื่อช่วยปรับปรุงระบบความปลอดภัยและลดความเสี่ยงจากการใช้นิวเคลียร์อย่างไร้กฎเกณฑ์ ที่สำคัญคือเป็นการสร้างความชอบธรรมต่อการส่งต่อ-แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของแอฟริกาได้หรือแม้แต่การกระจายอาวุธนิวเคลียร์ในประเทศอื่น ๆ ก็เป็นเรื่องที่ประชาคมโลกเกี่ยวข้องอย่างจริงจัง การแนะนำให้รู้จัก/การเผยแพร่อาวุธนิวเคลียร์ต่อทวีปแอฟริกา และโดยเฉพาะในภูมิภาคที่ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงเช่นแอฟริกาได้นี้ ไม่เพียงแต่ได้บั่นทอนกระแสความพยายามของโลกในการห้ามแพร่กระจาย แต่รวมถึงอาจจะทำลายความพยายามที่จะสงวนทวีปแอฟริกาไว้ให้ปลอดจากการแข่งขันสร้างอาวุธนิวเคลียร์

ดังนั้น การทหารและอาวุธเป็นอีกปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจใช้มาตรการการลงโทษทางเศรษฐกิจ เพราะอาวุธเป็นสินค้ายุทธศาสตร์ที่ทำกำไรมหาศาลให้กับบริษัทข้ามชาติตะวันตกทั้งหลาย ดังนั้นไม่ว่าจะเกิดการตัดขาดในรูปแบบใดก็ตามที่ทำให้การค้าอาวุธต้องหยุดชะงัก จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอยู่ไม่น้อยสำหรับบริษัทข้ามชาติและรัฐบาลของบริษัทเหล่านั้น

ความสำคัญเชิงจิตวิทยาการเมือง

แอฟริกาได้กับการแข่งขันระหว่างค่ายตะวันออกและตะวันตก

จากความสำเร็จของขบวนการปลดปล่อยเสรีภาพในอังโกลา โมซัมบิก และ ซิมบับเว รวมถึงความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงสู่เสรีภาพของนามิเบีย สมดุลย์แห่งพลัง (balance of forces) ทั้งหมดในแอฟริกาตอนใต้มีการเปลี่ยนแปลงมาอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลที่มีผู้นำเป็นคนผิวดำโดยสมบูรณ์ จากที่เคยเป็นรัฐกึ่งชน (ภายใต้การคุมอำนาจการปกครองของคนผิวขาว) ซึ่ง

ซึ่งเคยพิทักษ์พรมแดนทางตอนเหนือของแอฟริกาได้ มาบัดนี้ได้ล่มสลายไปที่ละรัฐ และไม่เป็นผู้ร่วมระบบอาปาร์เทดอีกต่อไป จนกระทั่งสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ที่เหลือเพียงหนึ่งเดียว โดยคนผิวขาวยังคงกุมบังเหียนชี้นำรัฐต่อไปตามเส้นทางแห่งอาปาร์เทด

การเปลี่ยนผ่านทางอำนาจที่เกิดขึ้นในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ สหภาพโซเวียตและพันธมิตรได้เข้ามาพัวพันด้วยการสนับสนุนช่วยเหลือขบวนการเรียกร้องเสรีภาพทั้งหลาย ๆ จนได้รับชัยชนะและเปลี่ยนการปกครองมาอยู่ในมือของรัฐบาลผู้นำผิวดำเป็นผลสำเร็จ⁸⁹ เช่น ในอันโกลาที่ซึ่งเสียดอาวุธจากสหภาพโซเวียตและกองทัพจากคิวบาเป็นส่วนเสริมกำลังอย่างต่อเนื่องต่อเอ็มพีแอลเอ (MPLA)* ในโมซัมบิก โซเวียตเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่ให้การสนับสนุนเฟรลิโม (FRELIMO)** จีนเช่นกันที่ได้เข้ามีส่วนร่วมสนับสนุนเป็นระยะเวลาสั้น ในซิมบับเวแม้รัฐบาลซานุ-พีเอฟ (Zanu - PF) ของนายโรเบิร์ต มูกาเบ (Robert Mugabe) จะเป็นพันธมิตรด้วยดีกับจีนเสมอมา หากแต่ก็ยังซื้ออาวุธจากสหภาพโซเวียต⁹⁰ ซึ่งที่จริงแล้วไม่เคยพอใจกับความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตเลย⁹¹

การปรากฏตัวของสหภาพโซเวียตและกองทัพคิวบา ได้สร้างความวิตกกังวลให้แก่สหรัฐฯ และพันธมิตรตะวันตกถึงการขยายบทบาทและอิทธิพลของค่ายสังคมนิยมในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ ซึ่งตะวันตกถือว่าเป็นภัยคุกคามและไม่อาจปล่อยไว้ได้ แอฟริกาตอนใต้รวมทั้งแอฟริกาใต้นี้จึงเป็นภูมิภาคหนึ่งของพื้นที่การแข่งขันระหว่างค่ายตะวันออกและค่ายตะวันตก ไม่ว่าที่ใดที่ค่ายใด

⁸⁹ James Mayall, "The Soviet Union, Zimbabwe and Southern Africa", in *Southern Africa in the 1980s*, pp.89-119.

*ขบวนการปลดปล่อยอิสระภาพแห่งอันโกลา (The Movimento Popular de Libertacao de Angola - MPLA) ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ทั้งจากสหภาพโซเวียตและคิวบา เพื่อต่อต้านรัฐบาลคนขาว และเพื่อปลดปล่อยเสรีภาพในอันโกลา

**เฟรลิโม (Frelimo) หรือขบวนการเรียกร้องเสรีภาพและเอกราชของโมซัมบิกที่ยึดถืออุดมการณ์มาร์กซิส-เลนินนิส ซึ่งทั้งต่อต้านการเหยียดผิวและต่อต้านอาณานิคม

⁹⁰ พรรคการเมืองของประธานาธิบดีโรเบิร์ต มูกาเบ ซึ่งขึ้นเกิดจากภาระที่หนักหน่วงของการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยอิสระภาพ ไม่พอใจกับความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตโดยเห็นได้จากการเลื่อนเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตออกไปตรานานเท่าที่ได้เอกราชกลับคืนมา cited by Bowman, *The Strategic importance of South Africa*, p.124.

⁹¹ Mayall, *The Soviet Union, Zimbabwe and Southern Africa*, in *Southern Africa in the 1980s*, p.91.

ถ่ายหนึ่งก้าวไป ถ่ายตรงข้ามจะคู่ขนานไปด้วยเสมอเหมือนระนาบแห่งพลังที่จะต้องไปพร้อมกัน เพื่อที่จะต่อต้านกันและกัน

ความหวัดวิตกของสหรัฐฯ และพันธมิตรตะวันตกเกิดขึ้นหลายประการ อาทิ เมื่อใดที่ สหภาพโซเวียตและพันธมิตรตะวันออกเข้าถึงเมืองท่าทั้งหลายในโมซัมบิก อังโกลา และดินแดนอื่นๆ ในแอฟริกาตอนใต้ โซเวียตและพันธมิตรจะอยู่ในฐานะได้เปรียบและเป็นภัยคุกคามการเดินทางเรือของตะวันตก อีกทั้งอาจสามารถปิดกั้นเส้นทางลำเลียงสินค้าที่จำเป็นต้องผ่านทางแอฟริกาใต้ โรเบิร์ต เจ แฮงค์ (Robert J. Hanks)⁹² กล่าวว่าชายฝั่งทะเลแอตแลนติกตอนใต้ของแอฟริกา ไม่เพียงเป็นสิ่งลึกลับหรืออุปสรรคต่อตะวันตกเท่านั้น แต่ที่จริงยังเป็นภูมิภาคที่สหภาพโซเวียตแผ่อิทธิพลทั้งทางทะเลและอากาศ และมองว่า เป็นที่ชัดเจนว่าการปฏิบัติการใด ๆ ของตะวันตกอาจเสียประโยชน์ไปตลอดระยะเส้นทางแหลมกู๊ดโฮป (7,000 ไมล์)

นอกจากนี้ทางด้านดินแดนบนฝั่ง การปรากฏตัวของกองทัพคิวบาอย่างจะแจ้งในอังโกลา ทำให้สหรัฐฯ เกิดความวิตกกังวล และคิดว่าสหรัฐฯ จำต้องผูกพันตัวเองในทวีปแอฟริกาตอนใต้ให้มากยิ่งขึ้น โดยการให้ความช่วยเหลือทางทหารเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะทวีความกดดันกลุ่มต่าง ๆ ให้มีการ "พบปะกัน" กับรัฐบาลแอฟริกาใต้ด้วย

การแข่งขันอย่างเข้มข้นระหว่างโซเวียตกับสหรัฐฯ ในบริเวณปลายแหลมหรือจอยปากของแอฟริกาที่เช่นเดียวกัน สหรัฐฯ พยายามจับตามองดูว่าตนเองจะต้องพบกับความสูญเสียเป็นจำนวนเท่าไร สำหรับการผูกพันตนเองและกำลังคิดไตร่ตรองว่าเกิดผลได้ผลเสียอย่างไรหากตนจะถอนตัวออกจากภูมิภาคนี้

ขณะเดียวกันภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียตและคิวบาในแอฟริกาตอนใต้ทำให้ตะวันตกหันต่อไปอีกว่า ในไม่ช้าอาจแสดงบทบาทพร้อมในความขัดแย้งภายในแอฟริกาใต้ ซึ่งกาลต่อมาเป็นที่ประจักษ์ว่าสหภาพโซเวียตและคิวบาได้มีส่วนพัวพันในความขัดแย้งนั้นอย่างเปิดเผย โดยมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมและฝึกยุทธวิธีกองโจรให้แก่ขบวนการปลดปล่อยเสรีภาพหรือขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย เช่น ให้เอเอ็นซี (ANC) พีเอซี (PAC) เอสเอซีพี (SACP) และอีกหลายกลุ่ม⁹³ กล่าวได้ว่าการให้ความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตที่มีให้ต่อศัตรู

⁹²Mayall, The Soviet Union, Zimbabwe and Southern Africa, in *Southern Africa in the 1980s*, p.91.

⁹³See Morgan Norval, *Inside the ANC: The evolution of a terrorist organization* (Washington, D.C.: Selous Foundation Press, 1995), 263 p.

ของระบบอาปาร์เทอิดนั้นมีทั้งทางทหาร และยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ทางเทคนิค ทางการทูต และทางด้านจิตวิทยาโดยสร้างแรงกระตุ้นในเวทีการประชุมระหว่างประเทศให้ดำเนินการต่อต้านอย่างแข็งขันต่อความอยุติธรรมของระบบอาปาร์เทอิดและให้กำจัดให้หมดสิ้น (และปรากฏว่าเสียงการต่อต้านระบบอาปาร์เทอิดของสหภาพโซเวียตในที่ประชุมสหประชาชาติจะดังชัดและมั่นคงในจุดยืนของการทำลายอาปาร์เทอิดชัดเจนกว่าจุดยืนของฝ่ายตะวันตกเสียอีก) ซึ่งประเด็นนี้อาจเป็นเพราะสหภาพโซเวียต ไม่มีผลเสียใด ๆ ในการกระทำดังกล่าวนี้เลย เพราะหากในที่สุดอำนาจการปกครองได้ตกมาอยู่ในมือของคนดำ สหภาพโซเวียตก็จะได้คะแนนนิยมจากพวกคนดำหรือขบวนการที่โซเวียตเคยช่วยเหลือมาตลอดอย่างท่วมท้น และผลประโยชน์ด้านอื่น ๆ ก็จะตามมาเอง ซึ่งต่างกับสหรัฐฯ และตะวันตกอื่น ๆ ที่มีผลประโยชน์ผูกพันกับรัฐบาลผู้นำผิวขาวมากมายหลายด้าน จนไม่อาจกระทำการใดๆ ให้แตกหักลงไปได้ เพราะแต่ละทางล้วนแต่ตั้งอยู่บนความเสี่ยงทั้งสิ้น จึงจำต้องอาศัยจังหวะเวลาและการตัดสินใจอย่างรอบคอบ

ประโยชน์ใหญ่หลวงของสหภาพโซเวียตจากความขัดแย้งในแอฟริกาได้ โดยเฉพาะประเด็นการกำจัดการปกครองโดยคนกลุ่มน้อย (คนขาว) อันเป็นเป้าหมายร่วมของแอฟริกาทั้งทวีป ในฐานะที่สหภาพโซเวียตอยู่ฝ่ายของผู้สนับสนุนขบวนการเสรีภาพเพื่อคนดำ ผลลัพธ์ที่แน่นอนที่โซเวียตจะได้รับจากชัยชนะของคนดำคือ การรวมพลแห่งรัฐพันธมิตรสังคมนิยมจากมหาสมุทรอินเดียและแอตแลนติก⁹⁴ และเมื่อเป็นดังนั้นจะเป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสหภาพโซเวียต อย่างยิ่งในการขัดขวางตะวันตกไม่ให้เข้าถึงทรัพยากรแร่ธาตุยุทธศาสตร์และเส้นทางแหลมกู๊ดโฮป รวมถึงการสันคลอนผลประโยชน์ที่พันธมิตรตะวันตกผูกพันกับแอฟริกาใต้และแอฟริกาตอนใต้ ได้อย่างไม่ยากเย็นเลย

นอกเหนือไปจากบทบาทผู้สนับสนุนสิทธิเสรีภาพของคนผิวดำแล้ว สหภาพโซเวียตยังสวมบทบาทผู้ให้ร่มเงา เป็นที่พึ่งพิงแก่นานาประเทศแอฟริกันที่อ่อนแอเกินกว่าจะค้ำจ้ำกับแอฟริกาใต้ผู้มีศักยภาพทางกองทัพและนิวเคลียร์ อีกทั้งเป็นการเปิดศักราชใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับประเทศแถบแอฟริกาตอนใต้ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพื่อที่สหภาพโซเวียตจะได้รับการยอมรับมากขึ้น และแสวงหาความร่วมมือกับแอฟริกันตอนใต้อย่างเข้าถึง เรียนรู้ และเข้าใจแอฟริกาใต้มากยิ่งขึ้นจากที่แทบไม่เคยมีมาก่อน

⁹⁴Adisa and Agbaje, Africa's strategic relationship with Western Europe, pp.147-149.

ด้วยปฏิบัติการทั้งปวงที่สหภาพโซเวียตกระทำ ฝ่ายตะวันตกได้วิเคราะห์ว่า การเข้ามาในภูมิภาคแอฟริกาของสหภาพโซเวียตนั้น โดยหวังที่จะ ประการแรก โซเวียตเป็นส่วนหนึ่งในเวทีการเมืองที่แอฟริกันทั้งมวลยอมรับ ประการที่สอง โซเวียตต้องการเพื่อจะต่อต้านอิทธิพลของจีนและสร้างฐานะของตนเป็นผู้ชนะเลิศแห่งโลกที่สาม ประการที่สาม ต้องการสนับสนุน กลุ่มประเทศโลกที่สามให้ผลักดันราคาผลผลิตที่จะส่งออกไปยังตะวันตกให้สูงขึ้น และ ประการสุดท้าย ต้องการความเหนือกว่าทางด้านการทหารในดินแดนแอฟริกา⁹⁵

คีธ โซเมอร์วิลล์ (Keith Somerville)⁹⁶ ได้เสนอเป้าหมายทั่วไปของสหภาพโซเวียตที่ใกล้เคียงกับข้างต้น 3 ประการ โดยกล่าวว่า เป้าหมายทั้งสามนี้ได้ชี้แนะนโยบายสหภาพโซเวียตต่อแอฟริกาได้ นับตั้งแต่ปีค.ศ.1976 คือให้ความช่วยเหลืออย่างเหนียวแน่นไม่เปลี่ยนแปลงต่อขบวนการเสรีภาพกลุ่มต่าง ๆ และต่อประเทศที่มีแนวโน้มไปในทางสังคมนิยมเป็นเป้าหมายประการแรก ประการต่อมาคือ เปิดฉากความเป็นปฏิปักษ์ต่อต้านจีนที่กำลังเล่นหรือมีบทบาทอยู่ในขณะนั้น และประการสุดท้ายคือ พยายามจะลดทอนอิทธิพลและการเข้าไปปรากฏตัวของมหาอำนาจตะวันตกในแอฟริกาได้ ซึ่งโซเมอร์วิลล์ได้ชี้ให้เห็นว่าการเข้าเกี่ยวข้องของสหภาพโซเวียตในแอฟริกาได้ได้รับการชี้แนะโดยชาวแอฟริกันดำ เพราะก่อนหน้านี้โซเวียต เคยจัดทวีปแอฟริกาเป็นอันดับสุดท้ายในบัญชีรายการ (การให้ความสำคัญ) มาโดยตลอด

สำหรับคิวบา วัตถุประสงค์ของนโยบายต่างประเทศในแอฟริกา เน้นอ่อนยอมไม่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของสหภาพโซเวียตในฐานะหัวหน้าค่ายคือ ประการแรก เพื่อสนับสนุนระบบที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของค่าย ประการที่สอง เพื่อแสดงฐานะว่าเป็นหนึ่งในผู้นำการปฏิวัติทางทหารแห่งโลกที่สาม และประการที่สาม เบี่ยงเบนประเด็นปัญหาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในคิวบา

สำหรับแอฟริกาใต้ รัฐบาลผู้นำคิวบาได้แสวงหาหนทางผูกความกลัวต่อการเข้ามาพิ้วพันของสหภาพโซเวียตและคิวบาทั่วแอฟริกาตอนใต้ โดยหวังว่าท่าทีที่แสดงออกถึงความสมัครใจยืนอยู่เคียงข้างตะวันตกเพื่อร่วมต่อต้านสหภาพโซเวียตนั้นจะนำไปสู่หนทางกระชับความสัมพันธ์กับตะวันตกให้แนบแน่นยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่ความร่วมมือด้านอื่นๆ ต่อไป⁹⁷ อีกทั้งอาจ

⁹⁵Bowman, The Strategic importance of South Africa, p.125.

⁹⁶Somerville, The USSR and Southern Africa since 1976, pp.73-108.

⁹⁷Ibid. p.125.

เป็นวิถีทางเบี่ยงเบน ลดความตึงเครียดและการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องของปัญหาสิทธิมนุษยชนที่แอฟริกาได้กำลังละเมิดอยู่ แม้ดูจะเป็นงานที่ยากยิ่ง แต่แอฟริกาได้ยอมต้องกระทำ ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างแอฟริกาได้กับสองอภิมหาอำนาจไม่มีฝ่ายใดสักฝ่ายเลย ดังนั้นเมื่อฝ่ายตะวันตกมีความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามยิ่งนัก จึงเป็นโอกาสทางการเมืองที่แอฟริกาได้จะต้องฉกฉวยเอาไว้ เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับตะวันตก ในทางกลับกันตะวันตกเห็นว่าแอฟริกาได้เป็นประเทศเดียวในภูมิภาคนี้ที่ยินดีจะทำทนายภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ร่วมกับตะวันตก ดังนั้นจึงต้องผูกพันกับรัฐบาลผู้นำผิวขาวของแอฟริกาได้ไว้ต่อไป นายเชสเตอร์ เอ. ครอกเกอร์ (Chester A. Crocker) ผู้ช่วยรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศฝ่ายกิจการแอฟริกันแห่งสหรัฐฯ กล่าวว่า "เราให้ความสำคัญต่อการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในแอฟริกา และเข้าใจถึงท่าทีของสหภาพโซเวียตและพันธมิตรที่แสดงออกถึงความต้องการเกี่ยวกับผลประโยชน์จากความขัดแย้งที่กำลังเดือดพล่านในภูมิภาคนี้" ครอกเกอร์ได้ย้ำถึง การป้องกันอันเข้มแข็งด้วยการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี ปีเอเตอร์ คับเบ็ลยู โบธา (Prime Minister Pieter W. Botha) กับของประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) อีกทั้งครอกเกอร์ยังได้ย้ำว่า ในแอฟริกาได้มีโรงงานของสหรัฐฯ ที่จะเป็นผู้เลื้อยระหว่างฝ่ายขาวหรือฝ่ายดำ ...รัฐบาลเรแกนไม่มีความตั้งใจใดๆ ที่จะทำลายความมั่นคงของแอฟริกาได้ เพื่อประกอบใหม่ให้เป็นที่ปรารถนาของตน⁹⁸

กาลเวลาภายใต้เครือข่ายการค้าการลงทุนทางเศรษฐกิจมหาศาล ทำให้ฝ่ายตะวันตกและแอฟริกาได้ผูกพันยิ่งขึ้น และผลประโยชน์ที่ออกเอกจากความผูกพันก็ไม่อาจทำให้ทั้งสองฝ่ายตีจากกันได้เด็ดขาด

แอฟริกาได้จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญภายใต้บริบทการแข่งขันระหว่างค่ายตะวันออก-ตะวันตก ในลักษณะเชิงจิตวิทยาที่ตะวันตกต้องตระหนักและรับรู้ อีกทั้งหวังเกรงว่าเมื่อใดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแดนดินนี้ไปในทิศทางที่มีพึงปรารถนาอันเกิดจากฝ่ายตรงข้ามของตะวันตก บทบาทและสถานะตลอดจนผลประโยชน์ที่ตะวันตกมีอยู่นั้นก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ในฐานะที่ประเทศตะวันตกทั้งหลายคือกลุ่มอำนาจเดิมที่มาพัวพันในภูมิภาคนี้แต่เก่าก่อน ตะวันตกจึงต้องหาหนทางกีดกันฝ่ายตรงข้ามให้ออกไป ประการหนึ่งเพื่อให้แอฟริกาได้ดำเนินไปตามเส้นทางการเปลี่ยนผ่านโดยสันติวิธี ซึ่งจะเป็นหนทางรักษาผลประโยชน์และระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

⁹⁸Ibid. p.126.

(สินค้า-แรงงานเสรีราคาถูก) ในแอฟริกาใต้ให้ดำรงอยู่โดยสมบูรณ์ต่อไป อีกประการหนึ่งและประการสำคัญก็เพื่อ "รักษาสถานะเดิม" (status quo) ของตนให้คงอยู่ต่อไป เพราะการเปลี่ยนแปลงไปสู่การตัดสินใจโดยคนส่วนใหญ่ อาจหมายถึงการที่สหรัฐฯ และพันธมิตรอาจถูกปฏิเสธสินค้า วัตถุดิบและตลาดการค้าการลงทุนอาจถูกยึด และเงินกู้ทั้งหลายอาจสาบสูญ⁹⁹

บรรยากาศของการแข่งขันระหว่างสองค่ายอภิมหาอำนาจ จึงกลายเป็นส่วนเสริมสำคัญ เช่นเดียวกับประเด็นแร่ธาตุยุทธศาสตร์ และเส้นทางรอบแหลมกูดโฮปที่สร้างภาพลักษณ์ให้แอฟริกาใต้โดดเด่น และมีความหมายความสำคัญขึ้นมาได้ในสายตาของตะวันตก ซึ่งก็คือเหตุผลว่าทำไมตะวันตกจึงยอมเสี่ยงรักษาความสัมพันธ์กับรัฐบาลผู้นำผิวขาว

ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าภายใต้บรรยากาศของการแข่งขันระหว่างค่ายโลกเสรีตะวันตกกับโลกคอมมิวนิสต์ตะวันออก ทำให้กลุ่มประเทศตะวันตกไม่อาจปฏิเสธความผูกพันกับรัฐบาลคนผิวขาวได้ และประการนี้เองที่มีผลต่อฝ่ายตะวันตกต่อการตัดสินใจระงับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เพื่อกดดันให้รัฐบาลยกเลิกนโยบายอาปาร์เทด ฝ่ายตะวันตกจำต้องขังน้ำหนักถึงผลได้ผลเสียของการสูญเสียฐานอำนาจเดิม หากอาปาร์เทดล่มสลายและผู้นำคนผิวดำขึ้นมาใช้อำนาจ ย่อมหมายถึงชัยชนะส่วนหนึ่งของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคแห่งนี้

ความสำคัญในเชิงคุณค่าทางศีลธรรม: นโยบายแยกผิวของแอฟริกาใต้

แม้ว่าการถกเถียงประเมินคุณค่าความดี-ความชั่ว ชั่วถูก-ชั่วผิด เชิงศีลธรรม บ่อยครั้งที่หาบทสรุปไม่ได้ ชับซ้อนและสับสน แต่ก็มีบางตัวอย่างที่บทสรุปถูกตัดสินชี้ชัดลงไปอย่างง่ายดายสำหรับ "นโยบายแยกผิวของแอฟริกาใต้หรืออาปาร์เทด แม้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นนโยบาย" ในการปกครองและบริหารประเทศ แต่แท้ที่จริงอาปาร์เทดเป็น "ระบอบ" ของการปกครองเลขที่เดียว นโยบายอาปาร์เทดถูกมองว่ามีความชั่วร้ายนับตั้งแต่วินาทีแรกที่คิดมันขึ้นมาแล้ว และยิ่งสะท้อนความชั่วร้ายยิ่งขึ้นตามลำดับเมื่อมีการนำไปใช้ นอกเหนือจากการเป็น "นโยบาย" และ "ระบอบ" ยิ่งไปกว่านั้นแต่ดั้งเดิมมา อาปาร์เทดคือ "ลัทธิแห่งการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์" ซึ่งเป็นความเชื่อของมนุษย์กลุ่มหนึ่งโดยมีทั้งสถาบันการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา กระทั่งวิชาการสมัยใหม่รองรับ

⁹⁹Grundy, Southern Africa: The revolution prolonged, p.112.

อย่างเต็มที่ และความจริงก็คืออาปาร์เทคคงจะไม่ชั่วร้ายนัก หากไม่มีสถาบันเหล่านี้รองรับ ประกอบกับเหตุผลและหลักการทฤษฎีของศาสตร์ทั้งหลายที่อ้างถึงความไม่เท่าเทียมกัน ความด้อยกว่าทางภูมิปัญญา สรีระวิทยา ชีววิทยาไปจนถึงอารยธรรมและวัฒนธรรม ที่รวมความแล้วคนผิวดำหรือชนเผ่าไนโกรคือเผ่าพันธุ์ที่ต่ำที่สุดในวิวัฒนาการของเผ่าพันธุ์มนุษย์

อย่างไรก็ตาม คงไม่มีอะไรมาเปลี่ยนแปลงความเชื่อในลัทธินี้ได้ ความรู้สึกทรศนะของคนผิวขาวที่มีต่อคนผิวดำในแอฟริกาได้ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เพราะตั้งสมมามานนับร้อยปี โศกนาฏกรรมกับการนองเลือดระหว่างสองเผ่าพันธุ์ในดินแดนแอฟริกาได้ก็จะรุนแรงยิ่งขึ้น และดูเหมือนว่ายิ่งความขัดแย้งรุนแรงที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ภาพของความเห็นแก่ตัวของคนผิวขาวที่ต้องการรักษาอำนาจ สร้างเอกสิทธิเฉพาะตน กดขี่เอารัดเอาเปรียบและอยุติธรรมต่อมนุษย์ที่ต่างสีผิวก็ปรากฏให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น อย่างไรก็ดี และถึงแม้ว่าผลลัพธ์ของการต่อสู้และการนองเลือดจะเป็นชัยชนะของคนขาวผู้ซึ่งนำระบอบอาปาร์เทค ที่พวกเขาเชื่อว่ายังคงเข้มแข็งและใช้การได้ดี แต่ในอีกด้านหนึ่งมีสัญญาณบางอย่างที่บอกว่าในไม่ช้าชัยชนะกำลังจะเปลี่ยนมือ เพราะความคับแค้นที่สะสมมานานและ เพราะพลังการต่อต้านที่จะรวมตัวเหนียวแน่นยิ่งขึ้นจากทั้งภายในและภายนอกแอฟริกาได้

คำถามที่ว่า เพียงเพราะสีผิวเท่านั้นหรือที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนนั้นมีคุณค่าการเป็นมนุษย์แตกต่างกัน มนุษย์แต่ละคนนั้นมีคุณค่าไม่เท่ากันหรือไร และจะยอมรับได้หรือไม่หากจะปล่อยให้ประเทศหนึ่งดำรงอยู่ด้วยการแบ่งแยกเหยียดหยามคนในประเทศตนเพียงเพราะคนเหล่านั้นต่างกันที่สีผิว เป็นต้น คำถามเช่นนี้หรือทำนองนี้ปรากฏขึ้นบ่อยครั้งในเวทีการประชุมระหว่างประเทศตามสถาบันการศึกษา และตามองค์กรเพื่อมนุษยชาติทั้งหลาย อาปาร์เทคกับแอฟริกาได้มักเตือนให้หลายฝ่ายมีจิตสำนึกต่อคำถามเหล่านั้นได้ดี ดีหรือชั่วร้าย ถูกหรือผิดเชิงศีลธรรมต่ออาปาร์เทคนี้จึงง่ายต่อการตัดสินใจ

ภาพลักษณ์ของอาปาร์เทคเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์จรโลงค่านิยมเชิงศีลธรรมในมุมมองของประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสหรัฐฯ นับตั้งแต่กลางปีค.ศ.1970 เป็นต้นมา สหรัฐฯ ตระหนักว่า ประเด็นสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องสำคัญที่ตนต้องการเข้ามาเติมพ้นในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้⁹⁹ การแบ่งแยกก็คึกกันเรื่องเชื้อชาติเป็นปัญหาถกเถียงกันอย่างกว้างขวางใน

¹⁰⁰Francis Pym, "Strains among friends: Coordinating western policy toward South Africa," in *Europe, America and South Africa*, p.24.

ฐานะของการถูกเหยียดหยามอย่างไม่อาจยอมรับและให้อภัยได้ต่อเกียรติภูมิแห่งมวลมนุษยชาติ ความสัมพันธ์กับแอฟริกาใต้เป็นเสมือนบททดสอบในเรื่องคุณธรรมและศีลธรรมของอเมริกันชน ส่วนเรื่องของผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐก็ควรถูกกันออกไปจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ดังนั้น แอฟริกาใต้จึงเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองภายใน อีกทั้งในฐานะที่สหรัฐอเมริกามีบทบาทเป็นผู้พิทักษ์สันติภาพ เสรีภาพ คุณธรรมและสิทธิมนุษยชนเสมอมา และอเมริกันชนมีระดับแห่งความอ่อนไหวต่อภาพความรุนแรงที่กระทำโดยผู้พิทักษ์กฎหมายในกรณีที่เรื่องเชื้อชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง อ่อนไหวต่อข่าวการจับกุมและการออกกฎหมายแบ่งแยก¹⁰¹ (discriminatory law) ซึ่งทั้งหมดนี้เตือนให้ระลึกถึงภาพเหตุการณ์ในอดีต เรื่องของ “การล่าทาส” และอาปาร์เทตยังเตือนให้นึกถึงสงครามกลางเมือง การรณรงค์เรื่องสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเรือนในช่วงทศวรรษ 1960 และ 1970¹⁰² ดังนั้นพวกเขาจึงเชื่อว่า การได้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของพวกเขานั้นจะช่วยเร่งรัดให้เกิดการปกครองโดยคนส่วนใหญ่ (majority rule) โดยพวกเขาต้องการประคับประคองป้องกันให้การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและสังคมในแอฟริกาใต้เป็นไปอย่างสงบราบรื่น

ในระดับบุคคลจะพบว่า ทั้งบุคคลภายนอกแอฟริกาใต้หรือแม้แต่ภายในแอฟริกาใต้เอง หลายฝักหลายฝ่ายต่างมีทัศนคติหรือมุมมองต่อการจัดการกับอาปาร์เทตในแง่มุมมองของตน แต่ขณะเดียวกันพวกเขาก็ยอมรับและลงความเห็นว่ อาปาร์เทตนั้นเป็นสิ่งชั่วร้าย ผิดศีลธรรม ดำเนินไปบนหนทางที่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานแห่งหลักสิทธิมนุษยชน เป็นเสมือนปีศาจร้ายในศตวรรษที่ 20 ที่สังคมโลกต้องการกำจัดให้สิ้นไป ปัญหาการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์และสีผิวหรืออาปาร์เทตของแอฟริกาใต้ จึงเป็นปัญหาหนึ่งที่ประชาคมโลกพร้อมใจกันแก้ไข

ปัญหาอาปาร์เทต จึงเป็นปัญหาที่สำคัญยิ่งเทียบเท่ากับปัญหาการเมือง เศรษฐกิจระหว่างประเทศเลยทีเดียว โดยสังเกตได้จากการที่ประเด็นปัญหานี้ถูกบรรจุในระเบียบวาระการประชุมสหประชาชาติทุกวาระ อีกทั้งได้มีข้อมติดต่าง ๆ มากมายที่ถูกนำเสนอขึ้นมาเพื่อแก้ไขและยุติปัญหาอาปาร์เทตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะดูได้ในรายงานประจำปีของสหประชาชาติในทุก ๆ ปีที่พิมพ์ออกมาปัญหาอาปาร์เทตจะเป็นบทสำคัญบทหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ทีเดียว

¹⁰¹Berger and Godsell, *A future South Africa: Visions, strategies and realities*, pp.241-242.

¹⁰²Pym, *Strains among friends*, p.25.

ข่าวสารข้อมูลเพื่อรณรงค์เรียกร้องให้ต่อต้านอาปาร์ทได์และรัฐบาลแอฟริกาใต้ ได้แพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลก ความร่วมมือและยุทธวิธีทั้งหลายถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อจุดจบของอาปาร์ทได์ และนี่คือที่มาของมาตรการการลงโทษทางเศรษฐกิจ หนึ่งในยุทธวิธีและความร่วมมือเพื่อยุติการแยกผิวของแอฟริกาใต้ และท้ายที่สุดอาปาร์ทได์กับแอฟริกาใต้นั้นมีความสำคัญในฐานะเป็นบทเรียนหนึ่งในเชิงคุณค่าทางศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกที่หลากหลายเผ่าพันธุ์

ความสำคัญเชิงเศรษฐกิจ

1. แอฟริกาใต้ : มหาอำนาจทางเศรษฐกิจในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้

"สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ อยู่ในความสนใจของนักลงทุนต่างประเทศเสมอมา ในฐานะเจ้าของขุมทองคำ และเป็นหนึ่งในดินแดนที่กำลังรุ่งเรือง ที่ซึ่งมีผลประโยชน์มหาศาลแบ่งอยู่มากมายและมีปัญหาเพียงเล็กน้อย ปัจจัยการลงทุนก็ได้ถูกคุกคามจากความไร้เสถียรภาพทางการเมืองและขบวนการชาตินิยม แรงงานที่มีราคาถูก ตลาดการค้าเองก็กำลังตื่นตัวและตึกตัก เงินตราที่เป็นสกุลแข็ง และจากแรงจูงใจของตลาดทำให้มีนักลงทุน-บริษัทของอเมริกัน 292 แห่งเข้ามาก่อตั้ง ณ แอฟริกาใต้ การลงทุนโดยตรงของบริษัทเหล่านั้นมีมูลค่าถึง 900 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และกำไรที่สวยงามประมาณร้อยละ 19 ต่อปี หลังจากหักภาษีเรียบร้อยแล้ว"¹⁰³

คำกล่าวข้างต้นจะไม่ต่างไปจากภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ แม้ว่าปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองที่น่าจะสั่นคลอนหรือมีผลกระทบทางใดทางหนึ่งต่อภาวะเศรษฐกิจหากแท้ที่จริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่เพราะภายใต้การปกครองเบ็ดเสร็จด้วยอำนาจในมือของผู้ปกครองคนผิวขาว กลับทำให้เศรษฐกิจของแอฟริกาใต้เป็นหนึ่งในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกได้อย่างเต็มตัว ปัจจัยการลงทุนที่มีอยู่เปรียบพร้อม ทั้งทุน แรงงาน วัตถุดิบ และโครงสร้างพื้นฐาน

¹⁰³Emmanuel Hansen, *Africa: Perspectives on peace and development* (New Jersey: Zed Books Ltd, 1987), pp.106-107.

(เส้นทางคมนาคม โทรคมนาคม ท่าเรือ ท่าอากาศยาน ระบบการขนส่ง การไฟฟ้า การประปา ฯลฯ) อีกทั้งสถาบันการเงินการธนาคารที่มั่นคง จึงเป็นเหตุผลพอที่จะนับแอฟริกาใต้ได้ว่าเป็นตลาดการค้าการลงทุนที่น่าสนใจมากที่สุด และหากจะกล่าวถึงเฉพาะด้านอุตสาหกรรม เอกสารรายงานธนาคารโลก ฉบับปี ค.ศ. 1988 ได้ยอมรับว่า แอฟริกาใต้เป็นประเทศที่มีความเจริญด้านอุตสาหกรรมเป็นอันดับที่ 26 ของโลก และเป็นประเทศเดียวในทวีปแอฟริกาที่มีความเจริญด้านอุตสาหกรรมสูงสุด¹⁰⁴ และเมื่อรวมกับประเทศในกลุ่มแอฟริกาตอนใต้ ประชากรในภูมิภาคนี้ของโลกจะมีอยู่ระหว่าง 300-400 ล้านคน¹⁰⁵ แน่แน่นอนทีเดียวว่าเราไม่อาจมองข้ามพลังประชากรดังกล่าวนี้ได้

นอกจากนี้แอฟริกาใต้ยังเป็นปราการด่านหน้าของภูมิภาค ก่อนที่จะเข้าสู่ดินแดนที่ลึกเข้าไปในทวีป การพาณิชย์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพึ่งพิงแอฟริกาใต้ด้วยเส้นทางคมนาคม

หากจะเปรียบเทียบสถานะทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ และประเทศเพื่อนบ้านกับนักชก รุ่นต่าง ๆ อาจเปรียบได้ว่าแอฟริกาใต้นั้นอยู่ในรุ่นเฮฟวี่เวท (heavyweight : พิกัดน้ำหนักเกิน 174 ปอนด์) ที่แวดล้อมด้วยประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นเพียงรุ่นฟลายเวท (Flyweight : พิกัดน้ำหนักไม่เกิน 112 ปอนด์) เท่านั้น แม้ว่าประเทศเพื่อนบ้านอันได้แก่ นามิเบีย อังโกลา แซมเบีย มาลาวี โมซัมบิก ซิมบับเว บอตสวานา สวาซิแลนด์ และเลโซโท เป็นต้น มีความเป็นไปได้ที่จะปรับสมรรถนะทางเศรษฐกิจ อาทิ การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม "ประชาคมเพื่อการพัฒนาภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้" (Southern African Development Coordination Conference: SADCC) ซึ่งโดยภาพลักษณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

104” แอฟริกาใต้กับการขยายความร่วมมือในภูมิภาค.” *สยามรัฐ* (28 มิถุนายน 2533) : 2.

105 เรื่องเดียวกัน

และวัตถุประสงค์แล้วดูเหมือนจะทำทลายอำนาจการครอบงำทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคของแอฟริกาใต้ หากแต่ความพยายามนี้ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นการทำทลายใด ๆ ต่อแอฟริกาใต้¹⁰⁶

2. ภาพรวมเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ ก่อน ค.ศ. 1985

ทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่แอฟริกาใต้ครอบครองอยู่นั้นมีมากมาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วตอนต้น อุตสาหกรรมทองคำ เพชร และแร่ธาตุยุทธศาสตร์ต่างๆ เหล่านี้ได้สร้างผลกำไรจากการนำเข้าและส่งออกและเป็นปัจจัยสนับสนุนภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมอื่น ๆ ต่อไป ประกอบกับระบบการปกครองประเทศที่มั่นคง ทักษะความชำนาญทางเทคนิค

¹⁰⁶ประชาคมเพื่อการพัฒนาภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ หรือเอสเอดีซีซี ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1979 และประกาศรับรองโดยปฎิญญาสากลแห่งลูซาคา (The Lusaka Declaration) เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1980 มีลักษณะเป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือท่ามกลางสมาชิก 9 ประเทศ ได้แก่ อังโกลาบอทสวานา เลโซโท มาลาวี โมซัมบิก สวาซิแลนด์ แทนซาเนีย แซมเบีย และซิมบับเว (นามิเบีย เข้าเป็นสมาชิกอันดับที่สิบ ภายหลังจากการประกาศเอกราช ปลดปล่อยจากการยึดครองของแอฟริกาใต้ในปี ค.ศ. 1990 ประชาคมนี้ก่อตั้งโดยมีวัตถุประสงค์คือ ประการแรก เพื่อลดการพึ่งพิงไปจนขั้นยุติการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจกับแอฟริกาใต้ ประการที่สอง ส่งเสริมความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ประการที่สาม กระตุ้นและสร้างความเคลื่อนไหวให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อบรรลุนานาชาติที่สมาชิกทั้งหลายไม่เคยทำได้สำเร็จมาก่อน โดยเฉพาะด้านคมนาคมขนส่ง และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญและจะต้องลดการพึ่งพิงจากแอฟริกาใต้ให้สำเร็จ ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ การรวมกลุ่มของเศรษฐกิจแอฟริกาตอนใต้นี้ก็เพื่อต้องการวาดแผนที่ทางเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้เสียใหม่นั่นเอง

การรวมกลุ่มประชาคมเพื่อการพัฒนาภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้นี้ โดยทั่วไปจะพบอุปสรรคมากมายต่อการบรรลุเป้าหมายทางการค้าภายในเอสเอดีซีซีเอง อุปสรรคเหล่านี้ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะเส้นทางหลัก ๆ ทางรถไฟสายสำคัญที่ควรจะมีเชื่อมโยงระหว่างประเทศสมาชิก อีกทั้งความขาดแคลนปัจจัยโครงสร้างการผลิตและการส่งออก (เช่น ความขาดแคลนการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การตั้งกำแพงภาษีศุลกากรระหว่างกลุ่มประเทศบีแอลเอส (BLS: Botswana Lesotho and Swaziland) กับประเทศเอสดีซีซีสูงเกินไป) รวมถึงการขาดการวางแผนหรือกำหนดทิศทางการค้า ขาดความสามารถในการจัดการ และสถาบันทางเศรษฐกิจในรัฐสมาชิก see David Simon, "The ties that bind: Decolonization and neo-colonialism in Southern Africa," in *Colonialism and development in the contemporary world*, ed. Chris Dixon and Michael Hefferman (New York: Manasell, 1991), p.40.

ในทุกภาค โครงสร้างพื้นฐาน สถาบันการเงินการธนาคาร กับเส้นทางคมนาคมที่สะดวกมากมาย และทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของคนผิวขาวทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

พัฒนาการทางอุตสาหกรรมขยายตัวเต็มกำลัง ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและควั่น หลงจากสงคราม แอฟริกาได้ถูกผลักดันเข้าสู่เส้นทางการผลิตอุปกรณ์ทางทหารและการโยธา ซึ่ง ก่อนหน้านั้นเคยนำเข้าจากประเทศตะวันตก (ผลิตผลจากเส้นทางการผลิตอุตสาหกรรมทางทหาร มีอัตราส่วนขยายตัวมากขึ้นจนแข่งภาคเกษตรกรรม การป่าไม้ การประมง เหมืองแร่ และอื่น ๆ) ในเวลาไม่นาน แอฟริกาได้กลายเป็นประเทศที่มีศักยภาพการลงทุนด้วยเงินออมภายในประเทศ ของตนเอง พร้อมกับการลงทุนจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามามากมาย ในช่วงปีค.ศ. 1979 มีการลงทุนจากต่างประเทศมากถึง 22.9 พันล้านแรนด์ หรือ 22.9 พันล้านดอลลาร์ (ขณะนั้นอัตรา แลกเปลี่ยนเงินตราสกุลแรนด์ : สกุลดอลลาร์สหรัฐฯ เท่ากับ 1 แรนด์ ต่อ 1 ดอลลาร์) ไม่ว่าจะจาก กลุ่มประชาคมยุโรปซึ่งมีส่วนแบ่งในตลาดธุรกิจของแอฟริกาได้ประมาณร้อยละ 56 หรือ จาก สหรัฐฯ ที่มีส่วนแบ่งประมาณร้อยละ 23¹⁰⁷

ท่ามกลางการเติบโตทางเศรษฐกิจ ยังมีอุปสรรคนานาประการสืบเนื่องจากความไม่พอใจต่อระบอบอาพาร์เทต จนเกิดสถานการณ์ความขัดแย้งการนองเลือดขึ้นหลายครั้งระหว่างคนผิวดำกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ แต่เศรษฐกิจของแอฟริกาได้ยังคงขยายตัวเติบโตต่อไป สังเกตได้จากอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศหรือจีดีพี (GDP : Gross Domestic Products) ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงปี ค.ศ. 1965-1970 จีดีพีเท่ากับร้อยละ 12.5 ต่อมาระหว่างปี ค.ศ. 1971-1977 จีดีพีเท่ากับร้อยละ 15.7¹⁰⁸

อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา เฉกเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก เศรษฐกิจของแอฟริกาได้ตกอยู่ในสถานการณ์และร่วมเผชิญกับประสบการ์ณแห่งภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจไปทั่วโลก ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบและความปั่นป่วนต่อการส่งออกทองคำ ค่าใช้จ่ายสาธารณะสูงชันอย่างมาก และต้องกู้ยืมเงินจำนวนมากจากต่างประเทศ อีกทั้งสืบเนื่องมาจากการคว่ำบาตรน้ำมันของกลุ่มประเทศอาหรับต่อชาติตะวันตก น้ำมันที่มีราคาถูกกลายเป็นอดีต

¹⁰⁷Peter Duignan and L.H. Gann, "South Africa," in *Politics and government in African State 1960-1985*, ed. Peter Duignan and Robert H. Hackson (California: Hoover Institution Press, 1986), p.322.

¹⁰⁸*Ibid.*, p.323.

แอฟริกาใต้ไม่ต่างไปจากประเทศอื่น ๆ ที่ถูกผลักดันให้หันมาสนใจต่อปัญหาพลังงานเชื้อเพลิงของตน เช่น การวิจัยพลังงานจากเตาปฏิกรณ์พลังงานนิวเคลียร์ การสร้างงานปรับแต่งธาตุยูเรเนียมธรรมชาติให้อยู่ในขั้นพร้อมที่จะใช้งานได้ (enriched uranium plants)

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1980-1982 เศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้ง จีดีพีเพิ่มขึ้นจาก 57,765 ล้านดอลลาร์ เป็น 72,777 ล้านดอลลาร์ ในปี ค.ศ. 1982 และในปีเดียวกัน การผลิตภาคปฐมภูมิ เช่น เกษตรกรรมและเหมืองแร่ สร้างรายได้ถึงร้อยละ 20.5 การเติบโตโดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม สามารถขยายผลผลิตได้มากจนอยู่ในระดับที่เรียกว่าเป็นผลผลิตจากการพัฒนาขั้นสูง อาทิ เครื่องยนต์ เทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเหมืองแร่ เคนหรือรถยนต์ เรือเดินทะเล อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์¹⁰⁹

แต่แล้วความราบรื่นของการเติบโตทางเศรษฐกิจดำรงอยู่ได้ไม่นาน ในปี ค.ศ.1983 แอฟริกาใต้ประสบกับปัญหาภาวะความแห้งแล้งขาดแคลนยาวนาน ประกอบกับปัญหาภาวะเงินเฟ้อที่รัฐบาลไม่อาจแก้ไขได้สูงถึงร้อยละ 12.4 ในช่วงกลางปีนั้น อีกทั้งต้องเผชิญกับปัญหาทางการเมืองและสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ปัญหาการว่างงานก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่กระทบกระเทือนอย่างหนักต่อชุมชนคนดำ ซึ่งประมาณว่าอาจมีมากถึง 2,000,000 คนเลยทีเดียว¹¹⁰ ทั้งที่รัฐพยายามปรับปรุงกระบวนการผลิตภาคเกษตรกรรม แต่แล้วชนบทก็ถูกละทิ้ง แรงงานในชนบทหลังไหลอพยพเข้าสู่ตลาดแรงงานในเมืองมากขึ้น ๆ ทุกวัน โดยรัฐบาลเองไม่อาจแก้ไขใดๆ ได้¹¹¹

บริษัทธุรกิจของเอกชนหลาย ๆ บริษัทจำเป็นต้องผนึกกำลังเพื่อความอยู่รอด โดยการร่วมธุรกิจมาอยู่ในเครือข่ายของบริษัทยักษ์ใหญ่เพียงไม่กี่แห่ง ในปีค.ศ. 1983 บริษัท 7 แห่งได้แก่ แองโกล-อเมริกัน (Anglo-America) บาร์โลว์-แรนด์ (Barlow-Rand) เรมแบรนท์ กรุ๊ป (Rembrant Group) แองโกลวาาล์ด (Anglovaal) โอลด์ มิวชวล (Old Mutual) ซานแลม (Sanlam) และลิเบอร์ตีไลฟ์ (Liberty life) เป็นต้น ได้ผนึกกำลังเข้าถือหุ้นร้อยละ 80 ของมูลค่าหุ้นทั้งหมดที่มีในตลาดหุ้นโยฮันเนสเบิร์ก¹¹² เพียงแองโกล-อเมริกันและบริษัทย่อยในเครือก็สามารถสร้างกำไรได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 56 จาก 90 พันล้านแรนด์ ของมูลค่าการซื้อขายหุ้นทั้งหมด¹¹³

¹⁰⁹*Ibid.*

¹¹⁰*Ibid.*, p.324.

¹¹¹*Ibid.*

¹¹²*Ibid.*, p.324.

¹¹³*Ibid.*

แม้แอฟริกาใต้ได้พัฒนาเศรษฐกิจของตนไปไกลกว่าประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ แต่ยังไม่สามารถเทียบเท่ากับกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมได้ แอฟริกาใต้จำเป็นต้องแบกรับภาระปัญหาเช่นที่กลุ่มประเทศทั้งสองต้องประสบ อาทิ ปัญหาการอพยพเข้าสู่ตัวเมืองอย่างรวดเร็ว ปัญหาการขยายพื้นที่ทำกินและจำนวนประชากร ปัญหาอาชญากรรม มลภาวะ ปัญหาการจราจร และความไม่เต็มใจของภาครัฐที่จะกำจัดการแบ่งแยกระหว่างคนต่างสีผิวในเรื่องของถิ่นฐานที่อาศัย ที่ทำกิน นอกจากนี้รัฐจะไม่เต็มใจกำจัดปัญหาแล้ว รัฐภายใต้ระบอบอาปาร์เทอิดยังได้กำหนดสิ่งที่มีอายุอมรับได้หลายประการ อาทิ ความวุ่นวายสับสนทางกฎหมาย และกฎข้อบังคับที่ละเมิดสิทธิพลเมืองในการอยู่อาศัยและการทำงาน รวมไปถึงการแต่งงาน¹¹⁴ อีกทั้งยังมีปัญหาเชิงโครงสร้างอำนาจทางชนชาติที่ไม่เสมอภาค ปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการการบริหารทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของประชาชนคนผิวดำ โดยรวมแล้วจึงมีความยุ่งยากในหลายๆ กรณี แต่ถึงอย่างไร เศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ก็แตกต่างไปจากประเทศแอฟริกาอื่น ๆ ดังจะชี้ให้เห็นต่อไป

3. ปัจจัยที่อำนวยความสะดวกให้เศรษฐกิจของแอฟริกาใต้โดดเด่นก้าวหน้า

พัฒนาการและการเติบโตทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ที่โดดเด่นก้าวหน้ากว่าประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ทำให้แอฟริกาใต้มีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใน 3 ประการ

ประการแรก ในสายตาของประเทศเพื่อนบ้าน แอฟริกาใต้มีความสำคัญในฐานะ "ตลาดระบายสินค้าและแรงงาน"

ประการที่สอง ในสายตาของประเทศคู่ค้าหลักหรือประเทศตะวันตก แอฟริกาใต้มีความสำคัญในฐานะของแหล่งลงทุน

ประการที่สาม ในสายตาของประเทศเพื่อนบ้านและประเทศคู่ค้าตะวันตก แอฟริกาใต้เปรียบเสมือนเสาหลักทางเศรษฐกิจแห่งภูมิภาค

ในทัศนะหรือสายตาของประเทศเหล่านี้ มิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย หากแต่รับรู้ได้จากสภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลาย ๆ ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านแรงงานประการหนึ่ง ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบการคมนาคมติดต่อ

¹¹⁴Ibid., p.322.

เชื่อมโยงระหว่างประเทศ ปัจจัยวัตถุดิบ (ทรัพยากรธรรมชาติจำพวกแร่ธาตุ) ปัจจัยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และบรรยากาศที่นำลงทุน ปัจจัยที่เปรียบพร้อมเหล่านั้นเป็นส่วนสร้างเสริมความสนใจในการลงทุนต่างประเทศ รองรับการขายตัวทางเศรษฐกิจในภูมิภาค

1) แรงงานในฐานะพลังการผลิตที่สำคัญ

แอฟริกาใต้ เปรียบเสมือนตลาดนัดแรงงานหรือศูนย์กลางแรงงาน และตลาดงานแห่งภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ แรงงานจำนวนมากที่เคลื่อนไหวในแอฟริกาใต้นี้ประกอบด้วยแรงงานของแอฟริกาใต้เอง และแรงงานข้ามชาติหรือแรงงานที่หลั่งไหลเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นคนผิวดำทั้งสิ้น แรงงานเหล่านี้โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ ส่วนมากจะขาดทักษะความรู้ความชำนาญและขาดทักษะของงานขั้นสูงขึ้นไป (ขั้นหัตถิกรรมและขั้นตัดติกรรม) อีกทั้งมีจำนวนมหาศาลเกินกว่าปริมาณงานที่มีอยู่ เกิดเป็นภาวะว่างงานแรงงานล้นตลาดไปโดยปริยาย¹¹⁵ ทางเลือกของผู้ใช้แรงงานเหล่านี้มีไม่มากนัก ด้วยเหตุผลของการขาดความรู้ความชำนาญ ขาดการศึกษา และที่สำคัญซึ่งปิดกั้นทางเลือกของแรงงานคือ การควบคุมของรัฐบาลตามนโยบายอาปาร์เทค* เช่นเดียวกับประเทศในโลกที่สามอื่น ๆ แรงงานเหล่านี้ได้ค่าตอบแทนด้วยราคาที่ถูกลงมาก จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดนักลงทุนทั้งหลาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹⁵See J.D. Omer-Cooper, "South Africa History," in *Africa: South of the Sahara 1995*, 19th ed. (London: Europa Publication Limited, 1990), pp.918-919.

*ตามนโยบายของอาปาร์เทค รัฐบาลได้ออกกฎหมายข้อบังคับมากมายซึ่งสร้างความรู้สึกรังเกียจแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน อาทิ กฎหมายแบ่งกลุ่มชุมชนเขตอาศัย (Group Areas Act) กฎหมายการทะเบียนประชากร (Population Registration Act) กฎหมายการสงวนการใช้สถานที่สาธารณะ (The Separation Amenities Act) กฎหมายการครอบครองที่ดิน (The Land Act) และกฎหมายนานาฉบับที่แบ่งแยกสถานที่ทำงาน

แรงงานชาวแอฟริกาใต้เอง มีการเคลื่อนไหวรวมกันตัวเป็นสหภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย และที่ผิดกฎหมายหลายองค์กร¹¹⁶ อาทิในปี ค.ศ. 1982 แรงงานคนดำ 300,000 คน เข้าเป็นสมาชิกสหภาพ และส่วนมากเป็นพลังแรงงานในภาคอุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 10.6¹¹⁷

อนึ่งสหภาพทั้งหลายที่ก่อตั้งขึ้นมิเพียงเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการทำงาน (เช่น กดดันให้รัฐปรับค่าจ้างแรงงาน ผ่อนคลายกฎระเบียบการทำงาน) เท่านั้น พวกเขายังพยายามเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม คอยติดตามประเด็นปัญหาการแยกผิว ด้วยการรักษาระยะห่างหรือทำที่ทางการเมืองไว้บ้าง โดยเฉพาะกลุ่มสหภาพที่ผิดกฎหมาย มิฉะนั้นอาจถูกจับกุมปราบปรามและปิดสหภาพไปในที่สุด (สหภาพแรงงานบางกลุ่มก่อตั้งขึ้นเป็นหน้าฉากของการรวมกลุ่มทางทหารคนดำ รัฐบาลไม่อาจปล่อยให้มีการแอบแฝงของกลุ่มทหารเหล่านี้ จึงต้องกวาดล้างตามข้อมูลที่ได้มาหรือแบบเดาสุ่ม) บางขณะการต่อต้านการกระทำของรัฐในประเด็นการเมืองและสังคม จะใช้การต่อรองในภาคอุตสาหกรรมที่แรงงานแอฟริกาใต้ส่วนใหญ่ทำงานอยู่เป็นหลัก (ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมรถยนต์ โรงงานเหล็ก โรงงานทอผ้า และโรงงานอิเล็กทรอนิกส์) พวกเขาตระหนักมากยิ่งขึ้นว่าพวกเขามีพลังต่อรองที่รัฐไม่อาจมองข้ามได้

¹¹⁶สหภาพแรงงานถูกกฎหมายได้แก่ องค์กรร่วมสหภาพการค้าแห่งแอฟริกาใต้ (The Trade Union Council of South Africa : TUCSA) องค์กรแห่งสหภาพแอฟริกาใต้ (The Council of Unions of South Africa : CUSA) สมาพันธ์แห่งสหภาพการค้าแอฟริกาใต้ (The Federation of South Africa Trade Unions : FOSATU) และสหภาพการค้าอิสระ

สหภาพแรงงานที่ผิดกฎหมาย (มิได้ลงทะเบียน) ส่วนมากอยู่ทางแถบตะวันออกและตะวันตกของเคป (Cape) ได้แก่ สหภาพคนงานเครื่องยนต์และอะไหล่แห่งแอฟริกาใต้ (Motor and Component Workers Union of South Africa : MAWUSA) สหภาพแรงงานทั่วไป (The General Worker Union : GWU) สหภาพคนงานโรงงานทำอาหารและเครื่องกระป๋อง (Food and Cannery Workers Union : FCWU)

สหภาพทั้งหมดนี้เป็นสหภาพที่ก่อตั้งกลุ่มแรก ๆ ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อบ้าง รวมสหภาพเข้าด้วยกันบ้าง เกิดสหภาพขึ้นมาใหม่บ้าง see Duignan and Gann, South Africa, p.326-327.

¹¹⁷*Ibid.*, p.325

สำหรับแรงงานข้ามชาติ แอฟริกาใต้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของแรงงานข้ามชาติ จากทั่วภูมิภาคทั้งที่มีใบอนุญาตและที่ลักลอบเข้ามาทำงาน ประมาณได้ว่ามีอยู่ถึงร้อยละ 78 ของ แรงงานทั้งหมดที่แอฟริกาใต้มี¹¹⁸ ในปีค.ศ.1982 ประมาณว่ามีแรงงานต่างชาติอย่างน้อย 1,282,272 คน¹¹⁹ แรงงานส่วนหนึ่งประมาณ 300,000 คน ที่เป็นแรงงานชั่วคราวนั้นมาจากรัฐบี แอลเอส (BLS : Botswana, Lesotho and Swaziland)¹²⁰ ส่วนหนึ่งมาจากบันตู โฮมแลนด์ (Bantu homeland) ซึ่งเป็นดินแดนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบโดยสมบูรณ์ ผู้คนในดินแดนนี้มีหน้าที่เป็นกลไก แรงงานรองรับความต้องการของแอฟริกาใต้ เรียกได้ว่าโฮมแลนด์เติบโตขึ้นจากการพึ่งพิงภาค การส่งออกแรงงานสู่แอฟริกาใต้* โปรดดูตารางที่ 2.5

¹¹⁸Kenneth W. Grundy, *Southern Africa : The revolution prolonged*, p.100-101 สำหรับ ประเทศผู้นำเข้าแรงงานแล้ว เป็นทางออกที่ดีต่อเศรษฐกิจ เพราะแรงงานต่างชาติที่นำเข้ามา มีแนวโน้มถูกลงเรื่อยๆ อีกทั้งสามารถช่วยบรรเทาเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและอำนาจต่อรองของแรงงานท้องถิ่นหรือแรงงานแห่งชาติได้ ยิ่งไปกว่านั้นเป็นการดีต่อเจ้าหน้าที่แอฟริกันใต้เองที่จะไม่ต้องใส่ใจต่อมูลค่าสวัสดิการสังคม ปัญหา แรงงานข้ามชาติสามารถนำมาใช้กดดันต่อประเทศที่มีให้ความร่วมมือ โดยการส่งแรงงานข้ามชาติเหล่านั้นกลับ ประเทศบ้านเกิด เป็นอาวุธข่มขู่ประเทศเพื่อนบ้านได้ดีทางหนึ่ง และสำหรับประเทศผู้ส่งออกแรงงาน จะได้รับผลดีคือเป็นการบรรเทาปัญหาในเรื่องของที่ทำกินภายในประเทศ และความไม่พอใจต่าง ๆ ที่จะตามมา ที่สำคัญคือ แรงงานส่งออกจะเป็นที่มาของสินค้านำเข้าและเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศ เป็นแหล่งรายได้ของ รัฐจากการเก็บภาษี และส่งเสริมระดับการผลิตทางเศรษฐกิจ

¹¹⁹Duignan and Gann, *South Africa*, p.328.

¹²⁰*Ibid.*, p.330.

*บันตู โฮมแลนด์ เป็นนิคมที่ประกอบด้วยประชาชนคนดำทั้งสี่อยู่นอกเขตแอฟริกาใต้ ได้แก่ ควาซูลู, ควา-ควา, กาซานูดู, กา-งวาน, กวาน-เดเบเล, ทรานส์ไก, เวเนดา, ซิสไก และโบพูทส์วานา แต่ถูกนับเป็นส่วนหนึ่งของแอฟริกาใต้โดยชอบตามกฎหมายของแอฟริกาใต้เอง ดินแดนเหล่านี้ถูกคุมไปด้วยทรัพยากรแร่ธาตุ (แพลตตินั่ม) อีกทั้งขนาดที่กว้างใหญ่เช่น เมืองเลโบวา ขนาดเท่ากับอิสราเอล ทรานส์ไกมีขนาดใหญ่กว่าเบลเยียม มีพรมแดนกว้างขวางกว่าเวสต์แบงก์ แต่แอฟริกาใต้ได้บิดเบือนบดบังความเป็นจริงนี้เพื่อครอบงำอย่างสิ้นเชิง

ตารางที่ 2.5 ตารางแสดงปริมาณการขยายตัวของแรงงานจากโฮมแลนด์สู่แอฟริกาใต้
ปีค.ศ.1977-82 (พันคน)

	1977	1978	1979	1980	1981	1982
ควาซูลู	244	244	245	261	280	294
ควากวา	34	37	38	43	51	60
เลโยวา	155	159	163	175	186	180
กาซานกูลู	43	45	46	50	58	64
กา-งวานเน	34	37	44	48	57	67
กวา-นเดเบเล	27	33	35	44	63	52
ทรานสไก	301	302	302	308	336	346
โบพูทส์วานา	175	178	185	197	197	236
เวนดา	28	29	33	35	41	37
ซิสไก	54	54	54	56	60	59

ที่มา: Ray Bush and Lionel Cliff, *Southern Africa: The struggle ahead*, p.278.

ตารางดังกล่าวเป็นแรงงานจากโฮมแลนด์ ที่แสดงให้เห็นว่าเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และจะเข้ามาทำงานในเมืองแร่ และภาคต่าง ๆ

ตารางที่ 2.6 แสดงการจ้างงานแรงงานแอฟริกันดำในภาคต่าง ๆ ของเศรษฐกิจ
(30 มิถุนายน ค.ศ.1981)

อื่น ๆ	เกษตรกรรม	เหมืองแร่	โรงงาน	การก่อสร้าง	การบริการ	รวม
			อุตสาหกรรม	ภาครัฐ		
289,000	1,105,000	647,000	855,000	265,000	1,463,000	5,201,000

ที่มา: Department of Cooperation and Development, 1981, Pretoria, cited in G.M.E. Leistner, p. 219.

นอกเหนือจากแรงงานที่มาจากรัฐปีเอสแอลแล้ว แรงงานอีกส่วนมาจากรัฐแอฟริกันหรือรัฐในกลุ่มเอสดีซีซี (South African Development Co-ordination Conference - SADCC)

ตารางที่ 2.7 แสดงปริมาณแรงงานถูกกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าสู่แอฟริกาใต้
(30 มิถุนายน ค.ศ.1981)

	อื่น ๆ	บอตสวานา	เลโซโท	มาลาวี	โมซัมบิก	สวาซิแลนด์	ซิมบับเว	อังโกลา	แซมเบีย
1981	70,906	27,967	145,797	29,622	61,218	16,733	7,742	-	-
1983	995	29,169	150,422	30,603	59,391	13,418	16,965	69	727

แผนภาพที่ 2.2 แสดงการอพยพแรงงานเข้าสู่แอฟริกาใต้ ปีค.ศ.1982

ที่มา: cited by Libby, The politics of economic power in Southern Africa, p.36.

ตารางและภาพข้างต้น เป็นตัวอย่างของการบ่งชี้พลังแรงงานจากแหล่งต่าง ๆ ที่เข้ามาในแอฟริกาใต้ บางแห่งหรือบางรัฐแทบจะกล่าวได้ว่าหากินอยู่กับการส่งออกแรงงาน เช่น ในปี ค.ศ.1983 เลโซโทมีแรงงานอย่างน้อย 150,400 คน ออกไปทำงานในแอฟริกาใต้ แต่แรงงานที่ทำงานในเลโซโทเองมีเพียง 30,000 คนเท่านั้น ส่วนแรงงาน 1 ใน 4 ของบอตสวานาถูกส่งออกมายังแอฟริกาใต้

อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่าทั้งประเทศเพื่อนบ้านและแอฟริกาใต้เอง ต่างก็ต้องพึ่งพากันและกัน ในแง่ที่ว่าประเทศเพื่อนบ้านเป็นแหล่งแรงงานส่งให้แอฟริกาใต้ และแอฟริกาใต้เป็นตลาดงานให้ประเทศเพื่อนบ้านพึ่งพิง

ข้อสังเกตในประเด็นนี้คือ ไม่ว่าจะเกิดผลกระทบใด ๆ ต่อภาคเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ อันเนื่องมาจากการลงโทษทางเศรษฐกิจของนานาประเทศก็ตาม ผลจะเกิดขึ้นกับประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ด้วยโดยปริยาย อาทิ ปัญหาการว่างงาน ฯลฯ

2) โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

มีประเทศไม่น้อยกว่า 8 ใน 14 ประเทศแอฟริกาตอนใต้ที่มีพรมแดนถูกปิดกั้น ดังนั้น โครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะระบบเส้นทางคมนาคมขนส่งของประเทศเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญ ยิ่งยวดต่อการเชื่อมโยงสู่ตลาดการค้าข้ามประเทศและข้ามทวีปของประเทศที่มีพรมแดนถูกปิดกั้น เพราะความยากลำบากของการถูกปิดกั้น ทำให้ประเทศเหล่านี้ไม่มีทางเลือกนอกจากการพึ่งพิงแอฟริกาใต้ ตลอดเวลาที่ผ่านมา แอฟริกาใต้มีบทบาทเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของภูมิภาคได้ ส่วนหนึ่งก็โดยปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานนี้เอง ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางคมนาคมทางถนน ทางรถไฟ หรือทางอากาศ และโทรคมนาคมติดต่อสื่อสารด้วยระบบโทรศัพท์แบบเคเบิลใยแก้วและแหล่งพลังงานไฟฟ้า แอฟริกาใต้มีอยู่อย่างเปรียบพร้อมสมบูรณ์ ส่งผลให้แอฟริกาใต้เป็นศูนย์กลางของสินค้านำเข้าต่างๆ จากทั่วโลกก่อนที่จะกระจายไปยังส่วนอื่น ๆ ของภูมิภาค และระบายสินค้าของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคออกสู่ตลาดโลก อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนต่างประเทศ และสามารถทำให้ภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้เป็นศูนย์กลางของการเติบโตทางเศรษฐกิจภูมิภาคหนึ่งของโลก

เฉพาะระบบรถไฟไฟฟ้าเพียงระบบเดียวที่เชื่อมโยงแอฟริกาตอนใต้เข้าด้วยกัน ก็เป็นที่ยอมรับจากกลุ่มประเทศตะวันตกว่า ระบบรถไฟไฟฟ้าของแอฟริกาใต้มีความยิ่งใหญ่อยู่ในอันดับที่ 6 ของโลก รองมาจากฝรั่งเศส เยอรมนีตะวันตก แคนาดา และอังกฤษ เท่านั้น¹²¹

นับตั้งแต่ปีค.ศ.1930 มีเส้นทางสายหลัก ๆ วิ่งผ่านแอฟริกาใต้สู่เมืองท่าเดอบัน พอร์ตเอลิซาเบท เคปทาวน์ และอ่าวริชาร์ด อาทิเส้นทางจากทางเหนือแซมเบีย-ซาอีร์ มุ่งสู่ใต้ผ่านซิมบับเว สู่แอฟริกาใต้หรือผ่านมาทางโมซัมบิก สู่เบรา (Beira) หรือไม่กี่มาปูโต (Maputo)¹²²

ในเวลาต่อมา แอฟริกาใต้มีความร่วมมือเชิงโครงสร้างหน้าที่ (functional cooperation) กับประเทศในแถบแอฟริกาตอนใต้ อาทิ การพัฒนาการผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานในโมซัมบิก¹²³

¹²¹ แอฟริกาใต้กับการขยายความร่วมมือในภูมิภาค, *สยามรัฐ* : 2.

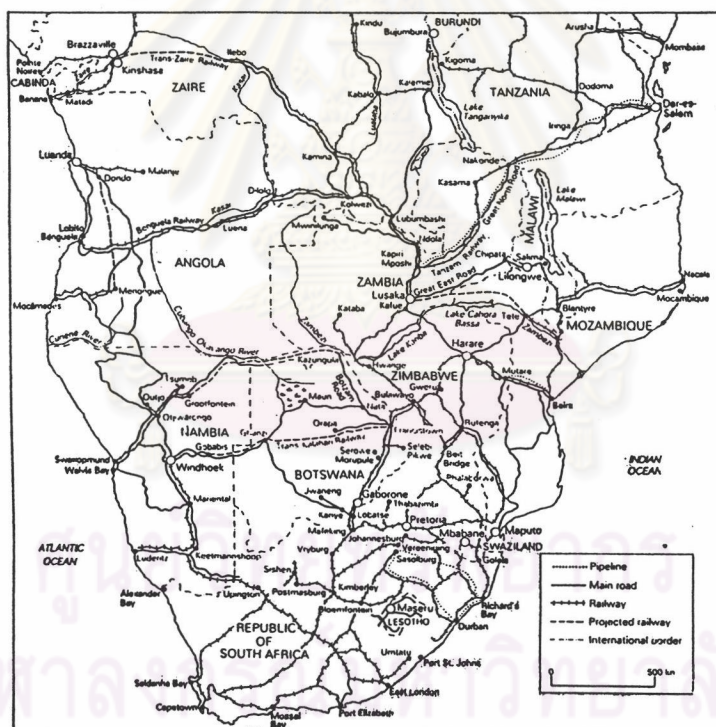
¹²² Grundy, *Southern Africa: the revolution prolonged*, p.99.

¹²³ การผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำใช้ชื่อว่า คาโฮรา บาซซา (Cohoro Bassa) มีพลังการผลิตถึง 400,000 กิโลวัตต์ โดยโมซัมบิกมีความตกลงกับแอฟริกาใต้ว่า แอฟริกาใต้จะเป็นผู้นำเข้า/ซื้อกระแสไฟฟ้ารายใหญ่จากโมซัมบิก อ้างใน "แอฟริกาใต้กับการขยายความร่วมมือในภูมิภาค" *สยามรัฐ*: 2.

การผันน้ำจากที่ราบสูงมายังแอฟริกาใต้¹²⁴ การสร้างเส้นทางรถไฟสายใหม่ระหว่าง ซิมบับเวกับแอฟริกาใต้ในปี ค.ศ. 1974 และในปี ค.ศ. 1979 ร่วมสร้างระบบขนส่งทางรถไฟเชื่อมระหว่างสวาซีแลนด์กับแอฟริกาใต้ และทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งในบทบาทผู้นำทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้

เส้นทางคมนาคมขนส่งที่เชื่อมต่อภายในภูมิภาคมีขอบเขตกว้างไกลมากขึ้น ประมาณได้ว่า เส้นทางทั้งหมดที่เชื่อมโยงทั้งภูมิภาคนั้นยาวถึง 900,000 กิโลเมตร และมากกว่าร้อยละ 25 ที่ตัดผ่านดินแดนแอฟริกาใต้¹²⁵ แผนภาพที่ 2.3 แสดงเส้นทางรถไฟเชื่อมต่อภายในภูมิภาค เส้นทางเหล่านี้ประมาณว่าในปี ค.ศ. 1988 แอฟริกาใต้ครอบครองเส้นทางรถไฟที่มีระยะทางยาวถึง 23,506 กิโลเมตร หรือ 1 ใน 3 ของเส้นทางทั้งหมดในภูมิภาคแห่งนี้¹²⁶

แผนภาพที่ 2.3 แสดงเส้นทางคมนาคมทางบกในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้

¹²⁴See Omer-Cooper, South Africa., pp.916-917 กล่าวถึงการพัฒนาในส่วนของพลังงาน ซึ่งมีหลายโครงการที่ร่วมมือกับประเทศแอฟริกาตอนใต้ และบางโครงการกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปีค.ศ.2025 นั่นคือโครงการผันน้ำจากที่ราบสูงเลโซโทมายังแอฟริกาใต้นั่นเอง

¹²⁵Ray Bush and Lionel Cliffe, “Southern Africa: The struggle ahead,” in *The world order: socialist perspectives*, ed. Gordon Johnston and David Coats (Cambridge: Polity Press, 1987), p.278.

¹²⁶Omer-Cooper, South Africa History, p.916.

สำหรับเส้นทางคมนาคมขนส่งทางอากาศ กำลังเพิ่มบทบาทมากขึ้นตามลำดับ มีสายการบินต่างประเทศหลายสายได้เปิดจุดหมายปลายทางใหม่มุ่งสู่แอฟริกาใต้ เช่น บริติชแอร์เวย์ (British Airways) ลูฟฮันซา (Lufthansa) แอร์ฟรานซ์ (Air France) สวิสแอร์ (Swiss Air) และสายการบินอื่น ๆ ของยุโรป รวมถึงของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นด้วย¹²⁷

ส่วนเครือข่ายคมนาคมขนส่งทางบกภายในแอฟริกาใต้เองก็ขยายตัวรวดเร็วมาก ปี ค.ศ.1987 มีความยาวทั้งหมด 182,968 กิโลเมตร ถนนเหล่านี้เติบโตมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง ถนนหนทาง และเส้นทางรถไฟที่เชื่อมต่อมาจากประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ จะมุ่งตรงมายังเมืองท่าของแอฟริกาใต้ ซึ่งเมืองท่าทั้งหลายมีสินค้ามาขนถ่ายโดยรวมทั้งหมดถึง 92.8 ล้านตัน

ในปี ค.ศ. 1986 การคมนาคมขนส่งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ จะอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานเอสเอทีเอส (SATS : South African Transport Services) ซึ่งควบคุมระบบขนส่งทั้งหมด รวมถึงการขนส่งน้ำมันตามท่อส่ง

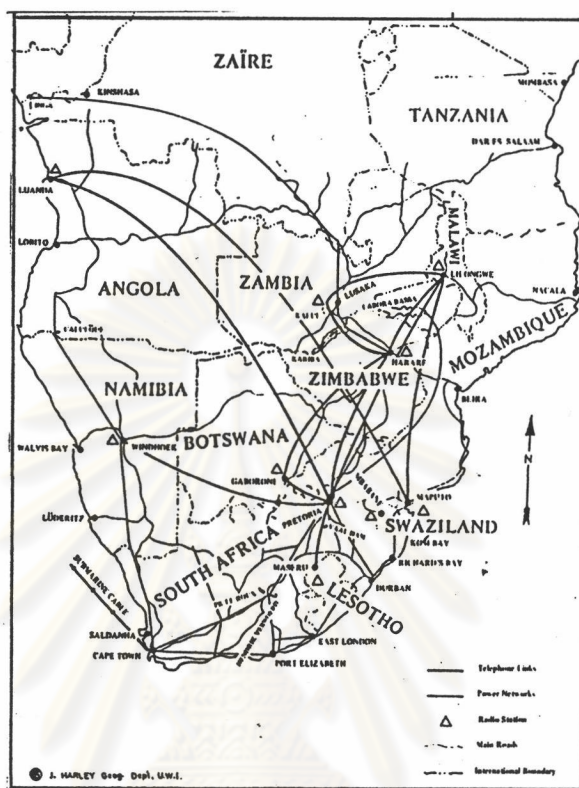
ทางด้านระบบโทรคมนาคมของแอฟริกาใต้ เป็นอีกเส้นทางหนึ่งของการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศ ที่มีการพัฒนาก้าวหน้ามาก ในปี ค.ศ.1987 ประมาณว่าชาวแอฟริกาใต้มีโทรศัพท์ใช้กันอยู่ 4.2 ล้านเครื่อง หรือประมาณ 1.5 ของโทรศัพท์ทั้งหมดที่มีอยู่ในทวีปแอฟริกา และเป็นระบบบอโตเมติกร้อยละ 90¹²⁸

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²⁷Sir Patrick Moberly, "The world and South Africa : A new perspective," *The World Today* 46 (April 1990), p.63.

¹²⁸*Ibid.*

แผนภาพที่ 2.4 แสดงเครือข่ายการโทรคมนาคมโดยปัจจุบันศูนย์กลางอยู่ที่แอฟริกาใต้

ที่มา : cited in Libby, The politics of economic power in Southern Africa. p.31.

จากภาพนี้แสดงให้เห็นเครือข่ายที่โยงใยภายในภูมิภาคโดยมีจุดศูนย์กลางที่แอฟริกาใต้ทั้งสิ้น

โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ อาทิ กระแสไฟฟ้า แอฟริกาใต้เป็นผู้ผลิตกระแสไฟฟ้ามากกว่าร้อยละ 60 ของกระแสไฟฟ้าที่ใช้ในทวีปแอฟริกาทั้งทวีป อีกทั้งยังซื้อกระแสไฟฟ้าเพิ่มจากโมซัมบิกอีก

ด้วยความสะดวกสบายของโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมดที่แอฟริกาใต้มีอยู่ จึงเป็นเหตุเพียงพอที่จะยกให้แอฟริกาใต้เป็นศูนย์กลางการค้า ทางเศรษฐกิจแห่งภูมิภาคอย่างเด่นชัด

3) สถาบันการเงินธนาคาร

อาจนับได้ว่าสถาบันการเงินเป็นโครงสร้างหรือปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง เช่นเดียวกับปัจจัยด้านแรงงาน และโครงสร้างพื้นฐานดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แอฟริกาใต้มีสถาบันเหล่านี้อยู่มากมายเพื่อรองรับการเติบโตของเศรษฐกิจ มีทั้งธนาคารกลางหรือธนาคารแห่งชาติ ก่อตั้งตั้งแต่ปี

ค.ศ.1920 ธนาคารเพื่อการค้า (Commercial Bank) ธนาคารพาณิชย์เอกชนที่เกี่ยวกับการลงทุนในหลักทรัพย์ใหม่ ๆ (Merchant Bank) ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการลงทุน (Investment Bank) ธนาคารเพื่อการพัฒนา ธนาคารเพื่อบ้านและที่ดิน และสถาบันที่เกี่ยวข้องเช่น สถาบันนายธนาคารแห่งชาติ องค์กรค้า¹²⁹

4) การค้าการลงทุน

การที่แอฟริกาได้ก่อปรไปด้วยปัจจัยการผลิตที่สมบูรณ์พร้อม ซึ่งได้แก่แรงงาน ราคาถูก โครงสร้างพื้นฐานเป็นระบบ วัตถุดิบ-แร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ สถาบันการเงินธนาคารพร้อม เสถียรภาพทางการเมืองภายใต้ระบบอาปาร์เทต จึงเป็นแรงจูงใจและดึงดูดการลงทุนต่างประเทศ แอฟริกาได้กลายเป็นแหล่งการค้าการลงทุนต่างประเทศ เป็นตลาดระบายสินค้า-แรงงาน และที่เหนือกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกันคือ เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจแห่งภูมิภาค ข้อเท็จจริงดังกล่าวสามารถตรวจสอบได้จากสถิติการค้าต่าง ๆ อาทิ สถิติการนำเข้า-ส่งออกระหว่างประเทศ ซึ่งได้แสดงถึงมูลค่าการค้าอย่างชัดเจน ประเทศที่มีอัตราส่วนการค้ากว้างขวางที่สุดในโลกจะเป็นคู่ค้าหลักกับแอฟริกาได้ เช่น สหรัฐอเมริกา ได้มีการสำรวจจำนวนบริษัทสหรัฐฯ ที่ลงทุนในแอฟริกาได้ในปีค.ศ.1985 พบว่าบริษัทที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีจำนวน 350 บริษัท และโดยประมาณ 2.8 พันล้านดอลลาร์ เป็นการลงทุนโดยตรง อีก 8 พันล้านดอลลาร์ เป็นการลงทุนโดยอ้อม (คือถือหุ้นในตลาดหลักทรัพย์) และอีก 4.8 พันล้านดอลลาร์ อยู่ในสินเชื่อแห่งธนาคารสหรัฐฯ รวมแล้วมากกว่า 15 พันล้านดอลลาร์ ที่สหรัฐฯ เข้าลงทุน แม้ว่าตัวเลขเหล่านี้ไม่มากนักหากเทียบกับการลงทุนโดยรวมของสหรัฐฯ แต่เงินลงทุนของสหรัฐฯ ก็มีบทบาทต่ออุตสาหกรรมหลัก ๆ ของแอฟริกาได้ (อุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์ ปีโตรเลียม เครื่องยนต์)¹³⁰ และในปีเดียวกันสหรัฐฯ ก็เป็นอันดับหนึ่งที่มีมูลค่าการค้านำเข้า-ส่งออก กับแอฟริกาได้มากที่สุด โปรดดูตารางประกอบที่ 2.8

นายฟอร์เรสต์ พี. บรานซ์ (Mr. Forrest P. Branch) ผู้เชี่ยวชาญประจำสถาบันแอฟริแควร์ ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงวอชิงตัน เป็นผู้มีหน้าที่คอยติดตามพัฒนาการทางการเมืองและเศรษฐกิจ

¹²⁹Omer-Cooper, South Africa history, p.926.

¹³⁰Moberly, *The world Today*, p.63.

ของทวีปแอฟริกา ได้พูดถึงอนาคตการลงทุนในแอฟริกาได้นี้ว่า บรรดาธุรกิจที่เข้าไปลงทุนในแอฟริกาได้จะได้รับประโยชน์มหาศาลโดยตรง หากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเพื่อนบ้านมีสูงขึ้น เนื่องจากเข้าไปอยู่ในที่มั่นซึ่งแข็งแกร่งกว่า ที่ซึ่งภาคธุรกิจของแอฟริกาได้ไม่มีประเทศใดในทวีปเทียบได้ เขาเชื่อมั่นว่าภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้จะสามารถดึงดูดนักลงทุนต่างประเทศ และมีความน่าสนใจมากกว่าเม็กซิโกและอเมริกากลาง เนื่องจากมาตรฐานที่มีอยู่สูงและภาพลักษณ์บรรยากาศการลงทุนของแอฟริกาได้คืบหน้า¹³¹

นายเซสเตอร์ เอ. ครอคเกอร์ กล่าวอย่างเปิดเผยว่า แอฟริกาได้ครอบงำภูมิภาค เป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจแห่งโลกตะวันตก และมีบทบาทสำคัญยิ่งทางเศรษฐกิจในภูมิภาค เราจะไม่นับสนุนให้ตัดขาดการผูกพันกับแอฟริกาได้¹³²

ทางด้านประชาคมยุโรป หากคำนวณในภาพรวมมีหุ้นส่วนในตลาดเศรษฐกิจของแอฟริกาได้ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าสหรัฐฯ มากนัก ทั้งด้านการค้า สินเชื่อ การลงทุน จากตารางที่ 2.8 ซึ่งให้เห็นว่าตลอดเวลาที่ผ่านมา แม้ว่าดัชนีราคาการนำเข้า-ส่งออกกับแอฟริกาได้จะเพิ่มขึ้นสูงขึ้น แต่ประเทศคู่ค้าในประชาคมยุโรปก็ยังคงมีเพียง 4-5 ประเทศหลักเดิม ๆ ต่อเนื่องกันมา อีกทั้งการค้ากับประเทศคู่ค้าแห่งประชาคมยุโรป 5 ประเทศนี้ แอฟริกาได้เสียดุลการค้ามาโดยตลอด

นายกรัฐมนตรีแห่งอังกฤษ นางมาร์กาเร็ต แทชเชอร์ ได้พูดถึงความสัมพันธ์ที่อังกฤษมีต่อแอฟริกาได้ว่า ภายใต้ความสัมพันธ์ทางการค้ากับแอฟริกาได้ ได้ก่อให้เกิดการสร้างงานในอังกฤษ จำนวนถึง 120,000 อย่างในปีค.ศ.1985 การลงทุนของอังกฤษในแอฟริกาได้มีถึงร้อยละ 40 ของการลงทุนต่างประเทศทั้งหมดในแอฟริกาได้ ขณะที่มีเพียงร้อยละ 33 เท่านั้นที่อังกฤษลงทุนในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก¹³³

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³¹ทวีปแอฟริกาตอนใต้ จุดเติบโตทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ของโลก, “ผู้จัดการรายวัน (25 เมษายน 2537) : 2.

¹³²Azim Husain, “The West, South Africa and Israel: A strategic triangle,” *Third World Quarterly* 4 (January 1982) : 63.

¹³³Pym, Strains among friends, p.6.

ตารางที่ 2.8 แสดงการนำเข้าและส่งออกของแอฟริกาใต้กับประเทศคู่ค้าที่สำคัญ

(ล้านแรนด์)

	นำเข้า*				ส่งออก			
	1970	1977	1984	1985	1970	1977	1984	1985
ยุโรป								
สหราชอาณาจักร	560.6	844.7	2,416.1	2,772.1	466.4	1,315.1	1,060.9	2,124.6
เยอรมนีตะวันตก	372.4	933.2	3,425.8	3,807.2	109.1	517.0	977.7	1,258.4
ฝรั่งเศส	89.0	239.6	820.0	1,041.1	40.2	213.5	561.8	614.4
อิตาลี	104.4	21.2.4	761.1	720.2	180.6	148.9	648.0	1,027.4
สวีตเซอร์แลนด์	49.6	120.1	388.2	477.8	51.1	211.4	1,679.3	1,319.7
สหรัฐอเมริกา	423.8	974.6	3,403.0	3,886.1	129.3	787.5	2,106.7	3,477.7
ญี่ปุ่น	221.3	625.8	2,800.5	2,280.1	180.6	640.9	1,957.3	2,829.1
แอฟริกา#	131.2	287.3	404.2	-	263.9	520.9	891.2	-

ที่มา: Wiese (1981:35), and South Africa Commissioner of Customs and Excise, Monthly

Abstract of Trade Statistics (1970-1985), Pretoria. cited in Ronald T. Libby, p.42.

* การนำเข้าไม่นับรวมน้ำมันและแร่ธาตุยุทธศาสตร์

เป็นสถิติการค้าเฉพาะประเทศบอตสวานา เลโซโท และสวาซิแลนด์ เท่านั้น

- ดูประเทศคู่ค้า และมูลค่าทางการค้า นอกเหนือจากประเทศข้างต้นได้ในภาคผนวก ข. หน้า

นอกจากนี้ ในภาคการค้า แอฟริกาใต้นำเข้าสินค้าและวัตถุดิบจากประชาคมยุโรปถึงร้อยละ 43 ของมูลค่าการนำเข้าทั้งหมด แต่ส่งออกเพียงร้อยละ 39 และมีการลงทุนจากประชาคมยุโรปในแอฟริกาใต้อยู่ถึงร้อยละ 64 ปีค.ศ.1981 ตามรายงานจากกรมการสหประชาชาติว่า ด้วยบรรษัทข้ามชาติ สินเชื่อต่างประเทศที่ให้แก่แอฟริกาใต้เพิ่มขึ้นจาก 295.7 ล้านดอลลาร์ ในปี ค.ศ.1979 เป็น 794 ล้านดอลลาร์ ในปี ค.ศ. 1981¹³⁴

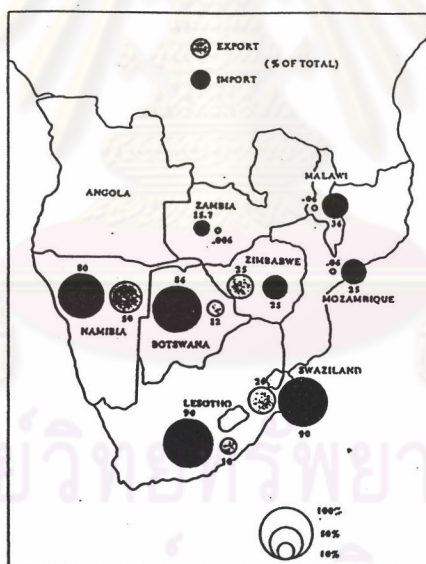
ประเทศในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ ประมาณ 7-8 ประเทศ จำต้องพึ่งพิงแอฟริกาใต้เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ แม้ว่าจะมีความพยายามระหว่างประเทศเกิดขึ้นในประเทศเหล่านี้

¹³⁴Husain, The West, South Africa and Israel : A strategic triangle, p.48.

เพื่อลดการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจจากแอฟริกาใต้¹³⁵ เช่น การก่อตั้งประชาคมเพื่อการพัฒนาภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้หรือเอสเอดีซีซี (SADCC) แต่ก็ยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพึ่งพิงได้อย่างสิ้นเชิงด้วยเหตุผลที่ชัดเจนทางเศรษฐกิจ¹³⁶ กล่าวคือ

- 1) เศรษฐกิจของแอฟริกาใต้มีพลังครอบงำมากที่สุดในภูมิภาค
- 2) เส้นทางการคมนาคมขนส่งสายสำคัญ ๆ เชื่อมต่อทั่วทั้งภูมิภาคก็อยู่ภายใต้การครอบครองของแอฟริกาใต้
- 3) แอฟริกาใต้เป็นแหล่งอำนวยความสะดวกให้แก่ภูมิภาค ไม่ว่าด้านโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงการผลิตไฟฟ้า ผลิตผลทางน้ำมัน และยานพาหนะบรรทุกสินค้า
- 4) พลเมืองจากรัฐเพื่อนบ้านไม่น้อยกว่า 300,000 คน เข้ามาทำงานในแอฟริกาใต้และช่วยเหลือประเทศของตนโดยการส่งเงินตราต่างประเทศ (เรนต์แอฟริกาใต้) กลับบ้าน

แผนภาพที่ 2.5 แสดงจำนวนการนำเข้าและส่งออกระหว่างประเทศแอฟริกาตอนใต้กับแอฟริกาใต้ (ค.ศ.1982)

ที่มา: cited in Libby, *The politics of economic power in Southern Africa*, p.47.

¹³⁵G.M.E Leisner, "Economic relations among Southern African States," in *Political alternatives for Southern Africa: Principles and perspectives*, ed. D.J. Van Vuuren and D.J. Krick (Butterworths Publisher, 1983), p.210-226. and see Bhalinder Rikhye, "Responses to South Africa strategy," and *Southern Africa and security: Foundations peaceful the future*, pp.24-30 and 76-89.

¹³⁶Moberly, *The World Today*, p.64.

จะเห็นได้ว่าประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศพึ่งพิงการนำเข้าจากแอฟริกาใต้ทั้งสิ้น และในปริมาณที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการส่งออกไปยังแอฟริกาใต้ ในอีก 3-4 ปีต่อมาเช่นในปี ค.ศ.1986 มีการพบว่าอัตราการนำเข้าของประเทศเพื่อนบ้านจากแอฟริกาใต้ ยังอยู่ในอัตราสูงมิได้แตกต่างไปจากปีค.ศ.1982 เท่าไรนัก ยกเว้น โมซัมบิก และซิมบับเวภายหลังการประกาศมาตรการ

การลงโทษทางเศรษฐกิจ (ค.ศ.1985) ได้ร่วมมือกับสหรัฐฯ และอังกฤษ ในการพยายามลดการพึ่งพิงแอฟริกาใต้ ทำให้ตัวเลขการนำเข้าลดลงไปบ้าง แต่ก็ยังเป็นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โปรดดูตารางที่ 2.9

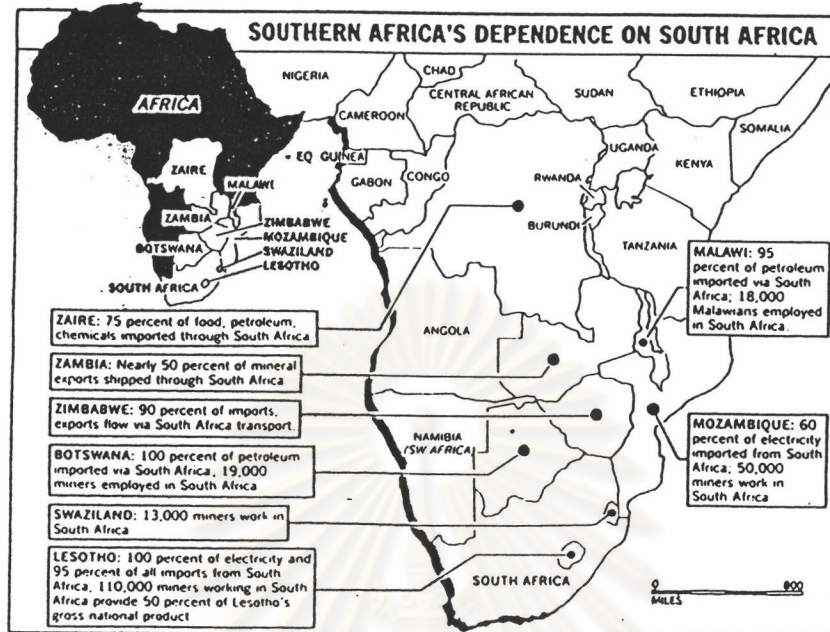
ตารางที่ 2.9 แสดงการนำเข้าของประเทศแอฟริกาตอนใต้และแรงงานจดทะเบียนในแอฟริกาใต้

	การนำเข้าจากแอฟริกาใต้ (ร้อยละของการนำเข้าทั้งหมด)	แรงงานจดทะเบียนในแอฟริกาใต้ (1986)
บอทสวานา	80	28,244
เลโซโท	90	138,193
มาลาวี	39	31,411
โมซัมบิก	12	73,186
สวาซิแลนด์	90	21,914
แซมเบีย	15	2,421
ซิมบับเว	20	7,304

ที่มา: IMF

นอกจากนี้กลุ่มประเทศแอฟริกาตอนใต้ยังพึ่งพิงแอฟริกาใต้ในหลาย ๆ ด้าน ดังบางตัวอย่างการพึ่งพิงในแผนภาพข้างล่างนี้

แผนภาพที่ 2.6 แสดงการพึ่งพิงของแอฟริกาตอนใต้

1. ซาอีร์: ร้อยละ 75 ของอาหารปิโตรเลียมและเคมีนำเข้าผ่านแอฟริกาใต้
2. แซมเบีย: เกือบร้อยละ 50 ของแร่ส่งออกผ่านแอฟริกาใต้
3. ซิมบับเว: ร้อยละ 90 ของสินค้าเข้า-ออกผ่านทางแอฟริกาใต้
4. สวาซีแลนด์: มีคนงานเหมืองแร่ 13,000 คน อยู่ในแอฟริกาใต้
5. เลโซโท: ใช้กระแสไฟฟ้าทั้งหมดและส่งสินค้าเข้า-ออกทั้งหมดผ่านแอฟริกาใต้ คนงาน 110,000 คนอยู่ในประเทศนั้น และเป็นรายได้หลักของประเทศ
6. มาลาวี: ร้อยละ 95 ของปิโตรเลียมนำเข้าผ่านแอฟริกาใต้ คนงานอีก 18,000 คนอยู่ในประเทศนั้น
7. โมซัมบิก: พึ่งกระแสไฟฟ้าร้อยละ 60 จากแอฟริกาใต้ มีคนงานอีก 50,000 คนในประเทศนั้น

ที่มา: Keesing's Record of World Events 32: 34601.

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในทางกลับกัน ความผูกพันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศแอฟริกาตอนใต้กับแอฟริกาใต้ ทำให้แอฟริกาใต้เองก็พึ่งกลุ่มประเทศเอสเอซีดีดีนี้เหมือนกัน การนำเข้าของประเทศแอฟริกาตอนใต้นั้นหมายถึง การส่งออกของแอฟริกาใต้ไปยังประเทศเหล่านั้น ซึ่งความจริงคือมีปริมาณการส่งออกทั้งหมดมากกว่าที่ส่งไปยังประชาคมยุโรปเสียอีก โดยเฉพาะ

ด้านอาหาร ผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ด้านหิน โดยรวมแล้วมีรายได้จากการส่งออกสู่ประเทศแอฟริกาตอนใต้มีประมาณระหว่าง 200-300 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อปี¹³⁷

สรุป

ทั้งหมดของการนำเสนอความสำคัญของแอฟริกาใต้ในเชิงเศรษฐกิจนี้ กล่าวโดยสรุปแล้วเพื่อสร้างความเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแง่ของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการพึ่งพากันนี้มีโอกาสทำให้เกิดผลดีและผลเสียได้ กล่าวคือ ในแง่ของผลดี การเติบโตทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นระหว่างคู่ค้า ขณะเดียวกันอาจส่งผลในแง่ลบคือ ความเปราะบางหรือจุดอ่อนทางเศรษฐกิจได้ หากการพึ่งพานั้นในที่สุดกลายเป็นการพึ่งพิง ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับที่ เค.เจ. ไฮลสตี อธิบายไว้ ได้กล่าวถึงไปแล้วในบทที่ 1

ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้มีพลังครอบงำมากที่สุดในภูมิภาค แต่มิได้หมายความว่าเศรษฐกิจการพาณิชย์ของแอฟริกาใต้จะมั่นคง ทั้งนี้เพราะการค้าระหว่างประเทศของแอฟริกาใต้โดยรวมอยู่ในภาวะขาดดุล อีกทั้งพึ่งพิงการนำเข้าและเงินลงทุนจากต่างประเทศในอัตราที่สูงมาก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเปราะบางทางเศรษฐกิจของแอฟริกาใต้ หากยังไม่สามารถลดการพึ่งพิงจากต่างประเทศทั้งหลายลงได้ ความเสี่ยงที่แอฟริกาใต้จะต้องเผชิญจะยังคงมีสูง หากนานาประเทศอาศัยช่องทางความเปราะบางของเศรษฐกิจนี้ เป็นโอกาสที่เข้าถึงจุดมุ่งหมายทางการเมืองบางประการ ในที่นี้คือการยกเลิกนโยบายอปาร์เทต และเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบบที่ปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติและสีผิว

ที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า ในบริบทของการลงโทษทางเศรษฐกิจ แอฟริกาใต้มีจุดเปราะบางที่ตนต้องเผชิญฝ่ายเดียวเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งความสำคัญเชิงเศรษฐกิจที่แอฟริกาใต้มีอยู่สูงก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่มีผลต่อการตัดสินใจของฝ่ายที่จะดำเนินการลงโทษทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะประเทศคู่ค้าหลักๆ ที่จะเป็นผู้ปรับใช้มาตรการการลงโทษเหล่านั้น จะต้องคำนึงถึงผลดีและผลเสียต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นอุปสรรคที่ทำให้การปรับใช้มาตรการลงโทษด้วยประสิทธิภาพลดลงย่อมเกิดขึ้นได้ หากประเทศคู่ค้าซึ่งขณะเดียวกันต้องสวมบทผู้ลงโทษแอฟริกาใต้ ต้องสูญเสียผลประโยชน์และได้ผลลัพธ์ที่ไม่อาจยอมรับได้ ความร่วมมืออย่างจริงจังต่อการใช้มาตรการลงโทษก็จะไม่สมบูรณ์

¹³⁷Max van der Stoep, "Breaking the laager: A two-track western policy toward South Africa," in *Europe, America and South Africa*, p.72.